

Universita Karlova v Praze

Fakulta humanitních studií

Obor: Genderová studia

Hledání otcovské role

Otcovství, jak bylo prezentováno na stránkách Vlasty v letech 1981-89

Autorka práce: Bc.Pavla Kolářská

Vedoucí práce: Věra Sokolová, Ph.D.

Praha 2009

Formální prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval/a a s použitím literatury uvedené v seznamu literatury.“

„Souhlasím s tím, že tato diplomová práce může být zveřejněna v elektronické knihovně Fakulty humanitních studií UK v Praze a může být využita i jako studijní text.“

Toto prohlášení a souhlas budou signovány vlastnoručním podpisem.

.....

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Věře Sokolové, Ph.D. za pomoc při vypracování diplomové práce, za čas, který věnovala pečlivým a inspirujícím komentářům, které mi k práci poskytla.

Obsah

Abstrakt

1. Úvod

2. Teoretická část

2.1. Historicko-spoločenský kontext: Totalitní moc v komunistickém Československu

2.1.1. 70. léta

2.1.2. 80. léta

2.2. Gender v socialistické společnosti

2.2.1. Definice genderu v historicko-spoločenském kontextu

2.2.2. Genderový řád v období socialismu

2.2.3. Vztah soukromé a veřejné sféry

2.3. Otcovství

2.3.1. Rodina jako základní budovatelská jednotka státu

2.3.2. Definice a proměny otcovství

2.3.3. Otcovství a maskulinita

2.3.4. Otcovství a totalitní moc

2.4. Časopis Vlasta

2.4.1. Vznik Vlasty a její vývoj

2.4.2. Struktura časopisu

2.4.3. Vlasta v 80. letech

3. Empirická část

3.1 Stanovení hlavních východisek

3.2. Shromažďování materiálů

3.2.1. Výběr článků

3.3. Použitá metodologie

3.4. Analýza vybraného vzorku materiálu

3.4.1. Kódovací kniha

3.4.2. Analytické proměnné

3.4.2.1. Práce

3.4.2.1.1. Činnost otce

3.4.2.1.2. Typ domácí práce

3.4.2.1.3. Péče o děti

3.4.2.1.4. Péče o syna/y

3.4.2.1.5. Péče o dceru/y

3.4.2.2. Otcovství

3.4.2.2.1. Důležitost otce při výchově

3.4.2.2.2. Hodnocení důležitosti otce při výchově

3.4.2.2.3. Biologické otcovství

3.4.2.2.4. Hodnocení biologického otcovství

3.4.2.2.5. Téma otcovství

3.4.2.2.6. Rovné dělení povinností souvisejících s péčí a výchovou dětí

3.4.2.2.7. Vztah vlastního otce a syna

3.4.2.2.8. Vztah nevlastního otce a syna

3.4.2.2.9. Vztah vlastního otce a dcery

3.4.2.2.10. Vztah nevlastního otce a dcery

3.4.2.2.11. Hodnocení vztahu vlastního otce a syna

3.4.2.2.12. Hodnocení vztahu nevlastního otce a syna

- 3.4.2.2.13. Hodnocení vztahu vlastního otce a dcery
- 3.4.2.2.14. Hodnocení vztahu nevlastního otce a dcery
- 3.4.2.2.15. Schopnost vykonávání domácích prací
- 3.4.2.2.16. Hodnocení schopnosti vykonávání domácích prací
- 3.4.2.2.17. Neschopnost zvládnání péče o dítě/děti
- 3.4.2.2.18. Zvládnání péče o dítě/děti
- 3.4.2.2.19. Hodnocení zvládnání péče o dítě/děti
- 3.4.2.2.20. Invenčnost otce
- 3.4.2.2.21. Hodnocení invenčnosti otce
- 3.4.2.2.22. Vztah otce s matkou

3.4.2.3. Otec po rozvodu

- 3.4.2.3.1. Placení alimentů
- 3.4.2.3.2. Děti/dítě v péči otce
- 3.4.2.3.3. Snaha získat děti/dítě do péče

3.4.2.4. Odborníci/odbornice na problematiku otcovství

3.4.2.5. Shrnutí výsledků analýzy

4. Závěr

5. Literatura (Bibliografie)

6. Přílohy

6.1. Kódovací kniha

6.2. Kódovací instrukce

6.3. Přepis rozhovoru s PhDr. Marií Formáčkovou

Abstrakt:

Otcovství a mateřství jsou ve společnosti navzájem provázány. Existují určité společenské normy, které určují obsah, kterým by měla být naplněna role otce a role matky ve společnosti. Pro svoji práci jsem vybrala z této dvojice rolí tu méně zkoumanou a to roli otce. Tuto roli jsem se rozhodla zkoumat v historickém kontextu období Československa 80. let. Pro toto období je charakteristická vláda totalitní moci. Tento fakt učiní myslím tuto práci ještě zajímavější, jelikož do běžného života občanů a občanek té doby zasahovala výrazně charakteristika vlády totalitní moci. Inspiraci pro svoji práci jsem našla v bakalářské práci Lindy Božovské, která tuto roli otce již zkoumala na stránkách časopisu Vlasta z let 1976-80. Svou prací na tuto práci navazují a to tak, že zkoumám roli otce prostřednictvím časopisu Vlasta z let 1981-89. Nejprve uvedu svoji práci historicko-sociálním kontextem komunistického Československa, který se domnívám, že je pro tuto práci klíčový. Dále se zaměřím na gender v tomto specifickém období, následovat bude otcovství v době totalitní vlády a představení časopisu Vlasta. V empirické části použiji metodu obsahové analýzy. Mým pramenným materiálem budou články časopisu Vlasta z let 1981-1989, které se týkají otcovské role. Tato analýza představovala celkem analýzu 432 vydání týdeníku Vlasta. Články s tematikou otcovství se objevily celkem v 36 vydáních. Cílem mého výzkumu je ověření hypotézy, že posun otcovské role pokračoval a ještě zintenzivnil více v 80. letech komunistického Československa.

Fatherhood and motherhood are mutually interconnected in a society. There are specific social norms determining what should be the content of fathers' and mothers' role in society. I have chosen the less studied role from this dyad – namely the fathers' role. I have decided to study this role in a historical context of Czechoslovakia during the eighties. This period was characterized by a totalitarian regime. I think that this fact makes my study even more interesting, because totalitarian power interfered with ordinary citizens' life considerably. I found inspiration for my work in the baccalaureate thesis of Linda Božovská, who studied the fathers' role in the magazine Vlasta for the period of 1976-80. I continue by studying fathers' role as reflected in the Vlasta magazine for the period 1981-89. First I will introduce my study by characterizing the socio-historical context of communist Czechoslovakia, which is supposedly crucial for this study. After that I will concentrate on gender in this specific period. Fatherhood in the totalitarian regime will follow as well as the introduction of the Vlasta magazine. In an empirical part I will apply the method of content analysis. The source of my data will be articles in the Vlasta magazine from the period of 1981-1989 which are concerned with the role of fatherhood. This analysis was based on 432 issues of the Vlasta magazine. Articles with the topic of fatherhood appeared in 36 issues. The aim of my research is testing the hypothesis that the shift of the role of fathers continued and even increased in the eighties of the communist Czechoslovakia.

Klíčová slova: gender, totalitní moc, genderový řád, genderový stereotyp, genderová role, soukromá sféra, veřejná sféra, otcovství, maskulinita, Vlasta.

1. Úvod

Ve své práci zkoumám posun a vývoj otcovské role v 80. letech minulého století. Zajímá mne jakým způsobem fungoval gender v posledním období totalitní éry. Pramenným materiálem budou všechny texty časopisu Vlasta v letech 1981-1989 včetně dopisů čtenářů, které se vztahují k otcovské roli u nás. Inspiraci jsem našla v práci Lindy Božovské. Její výzkum byl, ale provedený na malém vzorku výtisků časopisu Vlasta a to z období let 1976-80. Zdá se, že tato práce dává pouze jen přehled objevujících se článků v období 1976-80 v časopise Vlasta a nijak nezasazuje tento výzkum do kontextu politické situace ve státě. Jakoby pouze dávala přehled objevujících se témat souvisejících s otcovstvím. Pracuje hlavně s konceptem otcovské kultury a otcovského chování. Došla k závěru, že v této době u nás panovala poměrně konzervativní otcovská kultura. Její tvrzení podpořily články odborníků z řad lékařů a právníků. Božovská konstatuje, že u nás kultura jednoznačně vyzvedávala matku (viz mateřská dovolená jen pro matky) a otcové se angažovali jen dobrovolně. Její práce byla celkově inspirativní, zdá se, že v mnoha závěrech se s její prací budu moci shodnout. Avšak moje práce poskytne daleko hlubší zasazení zkoumaného období do historicko-společenského kontextu, který pomůže lépe pochopit společenské vztahy v období normalizace. Dále doplním svoji diplomovou práci o rozhovor s šéfredaktorkou časopisu Vlasta z let 1990-98 PhDr. Marií Formáčkovou. I když doktorka Formáčková vedla Vlastu po období, které ve své práci zkoumám, její rozhovor je přínosný zejména v té míře, že vhodně doplní popis časopisu Vlasta, zároveň objasní původ autorů některých článků a dovede pomoci při charakteristice rubrik časopisu Vlasta, což by bez tohoto rozhovoru nebylo tak jednoznačně možné, tedy pouhým prozkoumáním jednotlivých vydání časopisu by badatel či badatelka nebyl/la schopna odpovědět na některé skutečnosti související s působením časopisu Vlasta na československém předlistopadovém trhu. Tento rozhovor je velmi unikátní a zde je nutno říci, že obdobné vyprávění či rozhovor mi v práci Božovské chybí. Nasnadě je zkoumání role matky, ale přímo zkoumáním posunu role otce se zaplní důležité a přínosné místo v obecném zkoumání genderu v socialistickém režimu, které je zatím na okraji badatelského zájmu. Každá další práce v této oblasti bude cenným příspěvkem a proto jsem se rozhodla na práci Božovské svojí prací navázat. Ale i jiní autoři mezi které např. patří Deborah Lupton a Lesley Barclay zdůrazňují v této souvislosti to, že sociologický výzkum rodičovství se týkal zejména témat jako je mateřství a otcovství jako naučených sociálních rolí, rozdělení domácích prací v souvislosti s rodičovstvím, sociální aspekty přechodu k rodičovství, vliv rodičovství na

vztahy mezi partnery, téma zaměstnání rodičů, zkušenosti rozvedených párů nebo nesezdaných jedinců a vliv těchto jevů na vztah rodičů a dětí. A co bylo v mém rozhodnutí důležité pro pokračování v této práci byla ta skutečnost, že se objevuje mnohem více sociologických studií, obzvláště z feministické perspektivy, zaměřených na mateřství, než se objevuje se zaměřením na otcovství (Lupton, Barclay 1997 : 52). A já jsem svoji práci a svým výzkumem chtěla navázat na něco nové a netradiční.

2. Teoretická část

2.1. Historicko-spoolečenský kontext: Totalitní moc v komunistickém Československu

Termín totalita se začalo užívat v Itálii po nástupu k moci Benita Mussoliniho a používalo se pro označení všech autoritativních fašistických režimů (Malý 1972). Elektronická internetová encyklopedie Wikipedia již zahrnuje do definice totality také komunistické režimy. Pojem totality vykazuje tyto charakteristické rysy: absolutní vláda jedné strany, jedna ideologie – jeden výklad světa, úplná kontrola ekonomiky, monopol na média, monopol na silové složky, pronásledování a likvidace odpůrců režimu (www.policy.euweb.cz). Tyto jednotlivé rysy bude možné vysledovat dále v této kapitole a v dalších kapitolách mé práce.

Ve své charakteristice totalitní moci v komunistickém Československu se zaměřím přímo na období, které se vztahuje k tématu mé práce a tím je období normalizace. Začínám normalizačním obdobím 70.let a v další pasáži přecházím do let osmdesátých.

2.1.1. 70. léta

Začátek 70.let v ČSSR (období normalizace) byl ve znamení kritické reflexe na události roku 1968 – období politického uvolnění v Československu, které spočívalo v liberalizaci, které zahrnovalo zvýšení svobody tisku, lepší ekonomickou dostupnost zboží a vládu více stran. Tato liberalizace vytvořila takové podmínky, které nebyly v souladu s charakteristickými rysy totalitní vlády a z tohoto důvodu byla pro režim nepřijatelná. Došlo k upevňování mocenské pozice nového vedení KSČ, probíhaly prověrky a čistky v KSČ, probíhaly kádrové změny v zákonodárných orgánech, v státní správě, bezpečnostních strukturách, armádě, v odborech, v zájmových a masových organizacích, v médiích a v ostatních politických stranách. Toto bylo doprovázeno likvidováním časopisů, redakcí, rušením kulturních svazů a institucí. A to bylo završeno výměnou „stranických“

legitimací. Z KSČ bylo vyloučeno asi 500 tisíc straníků a přibližně 1 100 000 nových legitimací bylo vydáno. V prosinci 1970 bylo přijato Poučení krizového vývoje ve straně a společnosti po 13. sjezdu KSČ. Tehdejší prezident Gustáv Husák nastolil centristický kurs absolutní normalizace, postihující všechny klíčové stranické a státní struktury. Ovšem vyhnul se velkým procesům a tato taktika umožnila relativně hladký průběh normalizace. Narušení hegemonického postavení KSČ neznamenal ani v lednu 1977 uveřejnění textu Charty 77, která představovala hlavně morální apel na nedodržování morálních a lidských práv ze strany politické a státní moci. Dohled nad společností ze strany KSČ napomáhala udržovat síť centrálně vedených masových zájmových a společenských organizací. Touto masovostí byly postiženy všechny sociální kategorie obyvatelstva. Součástí tohoto dohledu bylo navození pocitu co možná nejvyššího standardu životní úrovně, způsobující očekávané mlčení společnosti a tudíž celkové spokojenosti obyvatelstva. Došlo i k široké nabídce možností kulturního vyžití. Kulturní zázemí české kulturní veřejnosti poskytovaly nejrůznější umělecké svazy a sdružení. Došlo k ustavujícím sjezdům Svazu československých spisovatelů, Svazu československých skladatelů, Svazu československých dramatických umělců a Svazu československých výtvarných umělců. Tato masivní vlna svědčila o upevnění všech pro totalitní moc potřebných sociálních vazeb a jejich úplném ovládnutí mechanismy státní a stranické moci. Proces byl charakteristický rušením časopisů, redakcí, kulturních svazů a institucí a proměnou řady organizací. Bylo započato téměř dvacetileté období centrální byrokratické diktatury, která se výrazně vyznačovalo nehybností až mrtvolností sociálního dění. (Fiala, Holzer, Mareš, Pšejka 1999 : 63-68). Charakteristickým rysem normalizačního období byl režimní důraz nikoliv na zastrahování obyvatelstva, jako tomu bylo ve stalinistických 50. letech, ale na apolitičnost a veřejnou pasivitu lidí, která režimu umožní klidné vládnutí s co nejmenší mírou společenského odporu.

2.1.2. 80. léta

Na zasedání ÚV-KSČ 25.-26-3. 1980 Vasil Bilak jako hlavní ideolog KSČ podpořil vznik Federálního úřadu pro tisk a informace, který podporoval politicko-výchovnou a ideologickou práci strany. Tento úřad v 80. letech v úzké souvislosti s úkoly socialistické výstavby a řešení otázek ekonomického a sociálního rozvoje společnosti byl potvrzen 16. sjezdem KSČ.

Nástroje ideologického boje v této době již se neorientovaly na vykreslení

vzdáleného komunistického ideálu, ale daly přednost metodě detailního zvýraznění nástrah kapitalismu a naopak záruk a snesitelnosti „reálného“ socialismu. 17. sjezd KSČ byl pokusem zakonzervovat daný stav a ignorovat nutnost reagovat na vývoj v SSSR. V roce 1987 dochází ke změnám ve vedení KSČ i předsedy federální vlády. Tyto personální proměny nemohly skrýt pravý stav komunistické strany (konflikt mezi pragmaticky orientovaným křídlem a ideologicky ortodoxním křídlem). Sřet mezi těmito proudy je možno nazvat počátek konce totalitního režimu. KSČ se však snažila zajistit obyvatelstvu jistotu solidního sociálního standardu znamenajícího v rámci sovětského bloku primariát. Metody ideologického boje se již nesoustředily na vykreslení vzdáleného komunistického ideálu, ale upřednostnily detailní zvýraznění nástrah kapitalismu a naopak jistot a snesitelnosti „reálného socialismu“. Tento ideologický boj rezignoval na politickou sféru a koncentroval se na oblast volného času a zábavy nebo na organizaci pravidelných rituálních slavností čím byly např. prvomájové a lampionové průvody a spartakiády. Tyto rituální slavnosti dotvářely masovostí organizované a centrálně řízené zábavy „kolorit“ komunistické éry. Od roku 1988 je KSČ konfrontována s nebývalým pohybem na opoziční scéně a to nejen v disidentských kruzích, ale i v široké společnosti. Můžeme říci, že KSČ ve 2. polovině 80. let vykazovala řadu známek hluboké vnitřní destrukce. Konec nadvlády komunismu v ČSSR je spojen s proměnou celého komunistického bloku. Na jaře roku 1985 přichází do funkce generálního tajemníka ÚV KSSS Michail Sergejevič Gorbačov, který představil taktiku perestrojky a glasnosti, které představovaly vzdání se ostré bolševické strategie. XVII. sjezd KSČ (24. -28.3.1986) se však pokusil zakonzervovat daný stav a ignorovat nutnost reagovat na perestrojku. KSČ se snažila nalézt takovou variantu dalšího vývoje, která by i v situaci ztráty mocenského monopolu umožnila zachování jejich individuálních pozic. V prosinci 1987 nastupuje do funkce generálního tajemníka ÚVKKSČ Milouš Jakeš na místo Gustáva Husáka, v říjnu 1988 se stává na místo Lubomíra Štrougala Ladislav Adamec novým předsedou federální vlády. Tyto změny, ale neznamenal žádnou transformaci stranické linie: platné zůstávalo usnesení z roku 1970 o kádrové práci a členství v KSČ, které dále znamenalo podmínku profesionálního uplatnění. Ale i tak je možné říci, že KSČ ve druhé polovině 80.let vykazovala řadu známek hluboké vnitřní destrukce charakterizovanou rozpadem mocenských, informačních i kontrolních mechanismů. Ztráta dohledu ze strany SSSR, způsobená nástupem M.S.Gorbačova do funkce generálního tajemníka ÚV KSSS, přivedla KSČ do naprosto nové situace, která se v její historii dosud neobjevila. Chybějící „moskevský“ dozor nad personálním,

programovým a strategickým směřováním strany a chybějící vojenská, ekonomická, surovinová nebo ideologická podpora ze sovětského bloku představovaly skutečnosti, které do značné míry předurčily další osud KSČ. Budoucnost KSČ v prvních měsících roku 1989 navazovala na vývoj v ostatních zemích sovětského bloku. Naprosto se odlišila od předcházejících úmyslů a plánů revolučního socialismu (komunismu) v českých zemích (Fiala, Holzer, Mareš, Pšeja 1999 : 65-70). Podle historičky Pauliny Bren, která analyzovala vývoj chatové kultury v Československu v 70. a 80. letech minulého století, se komunistický režim v normalizačním Československu výměnou za tuto pasivitu a přijetí stávající situace snažil zvýšit životní úroveň, dát lidem více takzvaného soukromého prostoru a zajistit těmito normalizačními kroky takové podmínky, jež by podporovaly rezignaci a relativní spokojenost s vlastním životem (Bren 2003:123-141). Období normalizace představovalo celkové stažení se do soukromého prostoru, tzv. „interní emigraci“, vzdání se jakýchkoli profesních ambicí, pasivní rezignaci na věci veřejné a vyjádření v podstatě uspokojení s vlastním životem. Tato koncentrace na soukromou sféru se také projevila v baby-boomu 70. let, který souvisel se soustředěním se na svoji rodinu a volný čas. V této době také docházelo k výrazné výstavbě bytů, existoval systém přídavek, systém novomanželských půjček a jistoty v zaměstnání. Neexistovala možnost studia a cestování v zahraničí a tak se mladí lidé v tomto období uchýlovali do soukromé sféry.

2.2. Gender v socialistické společnosti

2.2.1. Definice genderu v historicko-společenském kontextu

Dle Sandry Harding sociální realita podléhá genderovým významům, ve kterých specifické instituce rasy, třídy a kultury byly zformovány. Aby bylo možné definovat gender, jako analytickou kategorii, prostřednictvím, které je uvažováno o sociálním uspořádání společnosti a dochází k organizování společenských aktivit, měli bychom si začít uvědomovat celkový rozsah ovlivnění genderovými významy našeho myšlení (Harding 1986:17).

Téměř v každé kultuře genderové rozdíly představují ústřední způsob, kterým se utváří lidská identita a dochází k organizaci společenských vztahů. Zároveň také, co je považováno za mužské je ceněno více nežli to, co je považováno za ženské.

Do společenského kontextu socialistické společnosti zasadím gender v pojetí Sandry Harding, tj. jako koncept, který má 3 prolínající se dimenze: *strukturální*, tj. princip organizace společnosti; *symbolickou*, tj. jak fungují obrazy a symboly spojované s

genderem, muži a ženami a *osobní*, tj. jak gender jako jedinci sami a individuálně žijeme (Harding 1986:18).

Strukturální dimenzi zabezpečoval v době socialismu stát, který poskytl rodinám jesle, školky, přídavky na děti, volno na péči o nemocné dítě a prodlouženou mateřskou dovolenou. Toto se jistě také promítlo do role otců, jak bude možné dále vysledovat na stránkách Vlasty. Jednalo se však především o ženy, které vodily děti do jeslí a školek. Také volno na péči o nemocné dítě a prodloužená mateřská dovolená byly obsazovány převážně ženami a následně snižovaly ženinu možnost na obsazení vedoucí funkce, jelikož tyto ženy byly příliš často nepřítomné v zaměstnání. Jejich zaměstnání nebylo tedy tak prestižní a bylo méně placeno nežli zaměstnání jejich partnerů. Tento fakt nijak nepřispěl ke změnám v genderovém uspořádání uvnitř rodiny. Ženino velké zapojení v soukromé sféře mařilo šance ženy k získání zodpovědnější funkce v zaměstnání. Je zřejmé, že sociální politika se snažila zmírnit dvojí nebo trojí zatížení žen, ale ve skutečnosti podpořila jak tradiční rozdělení genderových rolí v rodině, tak ženino znevýhodněné postavení ve veřejné sféře (Einhorn 1993: 46-47).

Symbolická dimenze je reprezentována funkčností obrazů a symbolů, které jsou spojené s genderem, muži a ženami. Socialismus byl - pouze v teorii - společenským uspořádáním genderové rovnosti. Tato teoretická genderová rovnost byla postavena na podpovrchových patriarchálních základech, které prosakovaly všude a do všeho. Díky absenci demokratické společnosti a diskuse nebylo možné „žít jinak“, diskutovat, mít pluralitní identity, žít si po svém rodinný život a v důsledku toho také prožívat po svém mateřství a otcovství. Socialismus propagoval genderovou rovnost dvěma základními způsoby. Za prvé, podle komunistických ideologů a klasické marxistické teorie bylo genderové rovnosti v podstatě již dosaženo prostřednictvím vytvoření podmínek pro ekonomickou nezávislost ženy: jejím přístupem ke všem úrovním vzdělání, možností zapojit se do pracovního procesu, získáním adekvátního platu za svou práci a vlastní kontrolou nad těmito získanými financemi. Za druhé, socialistický režim postavil svou ideu genderové rovnosti na esenciální, a především nijak a nikým nediskutované, genderové rozdílnosti a komplementárnosti. Tato ideologie rovnosti byla postavena, i když nepřímo, na myšlenkách amerického sociologa Talcotta Parsonse, který formuloval teorii strukturálního esencialismu fungujícího na bázi komplementarity tzv. instrumentálních a expresivních rolí mužů a žen. Tyto dvě role jsou svou povahou rozdílné, avšak vzájemně se podmiňují a doplňují, ale zároveň také vylučují. Více o strukturálním esencialismu

pojednám v kapitole o rodičovství. Je však nutné si uvědomit, že teorie instrumentálních a expresivních rolí představují kontext 50. let v USA a tak reálně vůbec neodpovídaly politickým a společenským podmínkám a každodenní realitě socialistického Československa 70. a 80. let 20. Století.

Osobní dimenze představuje naše vlastní, osobní vnímání a žití genderu. Zde považují za nutné zmínit tradiční genderové rozdělení, na němž stojí i strukturální esensialismus: – živitel – pečovatelka. Pro komunistické ČSSR, ale toto dělení bylo irelevantní, neboť všichni měli víceméně povinnost pracovat. Žena sice neměla povinnost pracovat přímo ze zákona, nicméně pro drtivou většinu rodin absolutně nebylo možné vyjít pouze s jedním platem a tak zaměstnanost obou partnerů či manželů v domácnosti bylo v průběhu československého socialismu reálnou nutností. V rodině se tedy objevují dva živitelé, avšak pouze jen jedna pečovatelka. Tuto roli představuje žena. I když ve veřejné sféře se zdají být obě pohlaví na rovnocenné úrovni, v soukromé sféře tomu tak není. Žena po příchodu ze zaměstnání pečuje o domácnost a děti převážně pouze sama. Muži se, ale dostává odpočinku po celém dni v zaměstnání, ženě však ne. *„Centrálním místem uskutečnění ženské emancipace se v marxistické teorii stala oblast produkce a trhu práce. Pokrok byl definován přesunem pracovních kapacit z neproduktivní oblasti, například domácího hospodaření, do oblasti produkce“* (Wagnerová 2007:1). Toto vše uvidíme reflektované na stránkách Vlasty, budeme mít možnost sledovat role otců a možnosti mužů fungovat v těchto rolích a pojímat tyto role za vlastní.

Ženy by však ocenily možnost volby, zda být zaměstnané nebo být v domácnosti. Volba byla klíčová pro socialistické ženy. Ženy cítily, že toto bylo to, co postrádaly. Tato možnost by jim však pravděpodobně nebyla dána, jelikož většina mužů nevydělávala tolik, aby sami uživilí rodinu, takže příjem ženy byl nezbytný pro přežití rodiny (Einhorn 1993:176). Ženy ve východní a střední Evropě nezískaly emancipaci co by občanky, ale získaly jen právo na práci, spolu s dalšími výhodami s tím spojenými, což může být lehce zmanipulovatelné v důsledku ekonomické poptávky. Jako matky byly ženy zodpovědné za stav národní demografie (Einhorn 1993:257). Jinými slovy ženy byly svým přispěním zodpovědné za prospěch socialistické ekonomiky a zároveň se podílely na produkci nové socialistické generace, která měla zabezpečit „vzkvétání“ této ekonomiky v letech budoucích.

Genderové uspořádání v československé totalitní předlistopadové společnosti bylo dosti specifické. Centrální plánování a diktatura udržovaly direktivně moc nad všemi

občany v celé republice, bez rozdílu, zda se jednalo o muže či ženu. V této rovině lze říci, že si byli muži a ženy rovni. Jiřina Šiklová v článku Ivana Vodochodského hovoří o „*socialistické pseudo-emancipaci*“, což znamená shora nadiktovaný nástup žen do placeného zaměstnání po roce 1948 (Vodochodský 2008: 6). Zde jde konkrétně o příklad direktivního nařízení. Jednalo se však o uměle vytvořený tlak centrální diktatury ne o přirozený společenský jev. Socialistická společnost měla za cíl setřít veškeré rozdíly mezi občany a občankami v oblasti sociální. Komunistická myšlenka - rovnost všech – stírala jakékoli rozdílnosti a uměle vytvářela rovné prostředí s absencí hlubší genderové reflexe dané situace. Jinak řečeno pojem gender nijak nevnímala a žádným způsobem k němu nepřistupovala. Lze hovořit o tzv. bezgenderové společnosti.

Podle Wagnerové mužská dominance ve společnosti byla vždy spojena s majetkem a hospodářskou mocí. Oslabení normativních mužských vzorů chování souvisí ve společnosti i s tím, že socialistická společnost byla společností egalitární. Ženy za socialismu byly nevědomě emancipované, protože o své postavení ve společnosti nemusely bojovat. A tedy proto vztah mezi emancipací ženy a vlastnictvím je důležitým bodem charakteristiky postavení ženy v době socialismu. Socialistická společnost se zdá však být v určitém vnitřním rozporu a to tím, že v mocenském aparátu komunistické strany existovaly výrazné autoritativní, paternalistické a patriarchální struktury. Na druhé straně došlo k zespolečenštění výrobních prostředků a znárodnění a tím došlo k výraznému oslabení normativního charakteru mužských vzorů chování a jednání (Wagnerová 2007:5-6). Uvidíme, jak se toto projevilo do otcovství 80.let minulého století a jeho obrazu na stránkách Vlasty.

Je možné vysledovat i určité „výhody“ direktivně nařízené povinné zaměstnanosti, která pozitivně ovlivnila postavení ženy ve společnosti. V západních zemích tento fenomen neexistoval a proto ženy v těchto zemích museli daleko více bojovat za vlastní sociální status. Dle Frýdové žena s ekonomickou nezávislostí získala za socialismu i vlastní sociální status, který chápala jako samozřejmý. Ženy na západě vlastní sociální status musely dlouho prosazovat. Za socialismu s vlastním emancipovaným postavením ženy pochopitelně také stoupla vzdělanost žen a zvýšila se i kvalifikace žen (Frýdová nedatováno: 5).

Za důležité považují zmínit to, že ženy nechápaly samy sebe jako oběti systému, ale oceňovaly zvládnání všech svých rolí, což pozitivně přispělo k jejich většímu sebevědomí a pocitu nadřazenosti vůči mužům, kteří tolik rolí ve svém životě nezvládali i když byli

méně zatížení a měli větší šance (Frýdová nedatováno: 6-7). Tímto se autorka dotýká důležitého konceptu pro tuto práci a to konceptu „socialistické superženy“. Tento druh myšlení je možné sledovat v článcích Vlasty. Tato žena je ve své pozici spokojena, i když je daleko více zaměstnána než muži. Je na svoji pozici hrdá a vlatně je ráda, že ji muži do jejího počínání nijak nezasahují.

2.2.2. Genderový řád v období socialismu

Postavení otců a celkově mužů bylo specifické v době socialismu. Jak uvádí Vodochodský, k popsání genderového řádu za socialismu jistě patří zdůraznění spojenectví muže a ženy proti společnému nepříteli – totalitní moci (Vodochodský 2008: 2). Vliv totalitní moci byl všudypřítomný v každodenním životě socialistického Československa. Tedy představoval fixní danost života v socialistické společnosti, života centrálně řízeného, nedemokratického, direktivně nařizovaného tedy nereflektujícího jakékoli svobodné projevy jednotlivých občanů a občanek. Díky nízkým mzdám muž v socialistické společnosti nezvládl sám uživit rodinu (Vodochodský 2008:4). Mnoho žen tedy bylo za doby socialismu zaměstnaných. Tímto zákonitě došlo k narušení mocenské hierarchie mezi muži a ženami (Vodochodský 2008:4). Vodochodský se zamýšlí nad sociální organizací mužství v socialismu a v souvislosti s tím jmenuje několik kategorií vztahů mezi muži. Jde o vztah hegemonie, podřízenosti, spoluúčasti a vztah marginalizace. Z tehdejšího společenského kontextu nepochybně vyplývá, že vlivní členové komunistické strany byly oproti ostatním členům společnosti, mužům, ale i ženám ve vztahu hegemonie. Tito muži ovládali zbytek společnosti, zatímco muž trávící čas v zaměstnání a s rodinou reprezentuje vztahy podřízenosti, spoluúčasti a marginalizace. Takoví muži neměli reálný podíl na moci (Vodochodský 2008:5). Na druhé straně vysoké zastoupení mužů ve veřejné sféře vysvětluje fakt, že pro muže bylo prospěšné trval na tradičním oddělení veřejné sféry od soukromé, spolupracovat v politice, řízení podniků a dalších institucí spíše s ostatními muži než ženami. I v době socialismu lze říci, že muži „drželi spolu“ (Vodochodský 2008:5).

Dle Šiklové zkušenosti žen z východní a střední Evropy s totalitním režimem a se vstupem žen do výrobního procesu ženu podstatně nemění a neosvobozují (Šiklová 1996: 24). Podle Šiklové mají díky této situaci socialistické ženy ze střední a východní Evropy jiný vztah k muži než ženy americké a ženy v západní Evropě. Ženy v postkomunistických zemích vnímají muže spíše jako partnera než nepřítele (Šiklová 1996: 24). Žena pouze v domácnosti podílející se na výchově dětí byla v době komunismu vnímána jako parazit na

těle budovatelů socialismu (Šiklová 2006:1). Toto jasně vyplývá z dobového kontextu komunistického Československa. V době komunismu fungovala určitá i když uměle vynucená centrální mocí, formální rovnost mezi muži a ženami. Ženy a muži byli rovnocenně zařazeni do výrobního procesu a odtud se domnívám, že pochází vnímání ženy coby partnera muže. Tato situace byla velmi specifická v zemích socialistického bloku a vytvořila zcela jiný kontext pro společenské vnímání genderových otázek v období před i po pádu komunistického režimu.

Nedobrovolným pracovním nasazením dívek přispěla také válka k otevření pracovního trhu pro ženy. V té době poprvé byly viděny ženy v tradičně mužských profesích. Také nový zákon o rodině, který vstoupil v platnost v roce 1949, přispěl k zrovnoprávnění obou pohlaví ve všech oblastech rodinného i pracovního práva. Také druhý výdělek, v důsledku měnové reformy v roce 1949, se stává prakticky nutností většiny rodin (Wagnerová 2007:2).

Politika socialistického režimu si kladla za cíl zrovnoprávnění mužů a žen prostřednictvím zapojení žen do produkce pod vlivem té skutečnosti, že mzdy byly na velmi nízké úrovni (Šmausová 2006:2).

2.2.3. Vztah soukromé a veřejné sféry

Podle Wagnerové je v marxistické teorii emancipace ženy nedílnou součástí emancipace člověka. A tím jedním z ústředních cílů socialistické revoluce. Z toho vyplývá, že míra osvobození ženy je měřítkem úspěchu socialistické revoluce. Ústředním místem ženské emancipace se v marxistické teorii stala oblast produkce a trhu práce. Pokrok byl určen přesunem pracovního úsilí z neproduktivní oblasti domácí sféry do oblasti veřejné – oblasti produkce a trhu práce (Wagnerová 2007:1). Zde bych namítala, odkud marxistická teorie získala názor, že oblast domácí sféry není produktivní. Z pohledu produkce a trhu práce má jistě domácí sféra jiná specifika, charakteristiku a poslání. Ale cožpak výchova a péče o budoucí generace není důležitá a může být tedy takto marxistickou teorii opomíjena? Tato ignorance či absence rovnocenné pozornosti a respektu věnovanému domácí sféře odráží genderovou slepotu marxistické teorie a odhaluje, jak a proč bylo možné v zemích socialistického bloku vytvořit údajnou genderovou rovnost na patriarchálních základech.

Ženy v zaměstnání získávaly větší ekonomickou nezávislost, se kterou souvisela i větší sociální nezávislost. Větší zaměstnanost žen ovlivnila výstavbu nových zařízení péče o děti, jako jsou např. školky a jesle. Mateřská dovolená končila v třech měsících věku

dítěte. Z tohoto pohledu jsme byli nesmírně pokrokovou společností pro ženy ze západoevropských zemí (Vodochodský 2008:6). Ženy získávaly i větší kontrolu nad svým tělem z důvodu dostupnosti antikoncepce a interupce. Socialistické emancipaci se však nepodařilo docílit proměny tradičního fungování domácnosti. Jiřina Šiklová hovoří o tzv. principu „dvojího břemene“ což znamená zvládání povinností placeného zaměstnání a zároveň oblasti domácích prací. Ženin méněcenný status byl odvozován od jejích reprodukčních povinností. I když se komunistická situace zdála na první pohled bezgenderová v podstatě měla výrazné maskulinní vlastnosti (Vodochodský 2008: 7). Ženy díky svým reprodukčním povinnostem nemohly být tak spolehlivé a oddané věci komunismu jako muži (Vodochodský 2008: 8). Zde je možné vysledovat silný diskriminační tlak, i když mluvíme o v dnešní době tak kritizovaném komunismu, vidíme, že reprodukční role ženy svazovala ženu před větší angažovaností v komunistické veřejné sféře. Ženy si nebyly vědomy svého útlaku, veškerý útlak byl vnímán jako celospolečenský, útlak jak mužů, tak žen ze strany komunistického režimu (Vodochodský 2008: 10).

V oblasti veřejné sféry v období socialismu přestaly existovat veřejné zájmové, občanské a politické aktivity a tím se veřejná sféra začala krýt se sférou pracovní. Pracovní kariéra začala také ztrácet svou hodnotu, protože v období totalitního režimu byla pracovní kariéra předmětem politického útlaku a vydírání (Vodochodský 2008: 1). Zde jasně vidíme silný vliv tehdejší totalitní moci, který omezoval svobodnou vůli občanů na jejich každodenním rozhodování o svých činnostech, zájmech, koníčcích a profesním růstu. Více než ženy byli tomuto útlaku vystaveni muži. Žena mohla přece jen díky očekávanému mateřství uniknout (Vodochodský 2008: 1). Jistě je možné vysledovat tento trend také v pozici otců na stránkách Vlasty a jejich snahu odejít na mateřskou dovolenou a uniknout tak tomuto politickému útlaku a vydírání.

V souvislosti se vztahem soukromé a veřejné sféry bych ráda uvedla názory socioložky Hany Havelkové, která se zamýšlí nad rozdílem mezi feminismem západním a feminismem u nás. Feminismus u nás je latentní a soukromý, zatímco na Západě se ženy za emancipační názory na veřejnosti nestydí. Ženy na Západě si velmi zřídka dovolí hovořit za všechny ženy, což je u nás velmi častým zvykem (Havelková 1999:51-52). Zde je možné vysledovat vliv totalitního režimu na život žen a také mužů v předlistopadovém Československu. Ženy v době totality se bály svobodně projevit, vyjádřit otevřeně své potřeby a zkušenosti běžného života. V předlistopadové společnosti bylo jasné pojmání

žen jako jednotné společenské třídy bez zdůraznění individuálních rozdílů mezi ženami. V totalitní společnosti bylo jasně patrné naprosté potlačení individuálních rozdílů a tudíž vytvoření jednotné ženské identity. Pod vlivem jedné ideologie a jednoho výkladu světa došlo ke znemožnění vyjádření jakéhokoli vlastního názoru a postoje. Havelková dále kritizuje výrok, že „české ženy o feminismus nemají zájem“. Tento výrok podle ní není směrodatný, protože ženy neměly dostatek informací o tom, co feminismus vlastně je (Havelková 1999:52). Nemohly tedy zaujmout postoj vůči něčemu, o čem neměly dostatek informací. V totalitním Československu panovala kontrola médií, všechny informace byly podrobeny cenzuře. Tedy přísun informací ze Západu o opravdových zkušenostech žen ze Západu byl jistě silně zcenzurován a podle potřeby totalitního režimu upraven do podoby, která byla přijatelná a odpovídala politice absolutní vlády jedné strany.

Slovo „emancipace“ získalo u nás negativní konotaci a situace se u nás dostala až tak daleko, že se ženy a muži u nás za „emancipaci stydí“ (Havelková 1999:52). Co zapříčinilo tento stav?

Komunistická moc používala obraz kolektivní ženské identity v souvislosti s feminismem. Ženy ji však odmítají s ohledem na svou jedinečnost. Dále Havelková uvádí, že ženy nemají u nás tendenci hovořit a přemýšlet o ženství, protože se to nenosí (Havelková 1999:52-53). Z jakého důvodu se to nenosí? V dobách totalitního Československa bylo naprosto nemožné projevovat jakékoli emancipační, osvobozené nebo zrovnoprávňující tendence. Tím by jakékoli osvobozené tendence byly v přímém rozporu s touto ideologií. Zde je možné říci, že určitá obava z emancipace a následně také projevů ženství vyplývá ze zkušeností občanů a občanek z období totalitního Československa. Tato skutečnost měla jistě také vliv na pozici mužů – otců.

Havelková uvádí, že současný nemasový a nepolitický charakter vznikající české feministické scény umožňuje pluralitu feministických pohledů a přístupů. Dr. Havelková považuje tento proces za přirozený, protože jak říká, jde o osobní cestu k určitému druhu společenské a kulturní senzitivity a ta se dle Havelkové neustále vyvíjí (Havelková 1999:53). S tímto názorem souhlasím, neboť v předlistopadovém Československu 1989 neexistovaly žádné feministické tendence. Po roce 1989 došlo pod vlivem sametové revoluce k uvolnění společenské situace pádem komunistického režimu. Došlo k přeměně politického zřízení na společnost s demokratickými principy. Tím, že feminismus nebylo možné u nás v době předlistopadové rozvíjet, nenabývalo feministické hnutí masového charakteru a tím bylo možné následně rozvinout pluralitu feministickým pohledů a

přístupů, jak bude možné toto vysledovat na stránkách Vlasty a reflektované v rolích otců.

Havelková dále upozorňuje na to, že u nás je „pravá ženská“ stále ta, která bezmyšlenkovitě přijímá představu ženství, kterou však pro ni připravili druzí a pokud okolnosti dovolují zároveň se odřízne od jiných komunit a sounáležitostí, než je rodina. Feministické pojetí je však obrácené a to tak, že žena, která se ani nesnaží o svém ženství přemýšlet je ve své podstatě společenská rukojmí, loutka, která se naučila nepřiznávat si své touhy a své nechuti (Havelková 1999:56-57). Toto opět odráží zvyklosti žen z dob totalitního, komunistického Československa. Ženám byla direktivně nařízena představa o jejich ženství totalitním režimem. Ženy neměly možnost individuálně a svobodně přemýšlet o svém ženství. Byl dán jeden obraz socialistické ženy a to ženy úspěšné pracovnice, budovatelky socialismu a zároveň ženy matky, pečovatelky a pracovnice v domácnosti. Zde dochází k jasnému rozporu s feministickým pojetím, kde se žena snaží přemýšlet o sebe samé a aktivně sebe-reflektuje svoji pozici ve společnosti, což charakterizuje postavení ženy v socialistickém Československu.

Antifeministé rádi argumentují krásou a důležitostí rozdílů mezi pohlavími a zároveň zesměšňují projevy ženské sounáležitosti. Na rozdíl od ženské solidarity, mužská solidarita pro sebe vytvořila řadu veřejných prostorů od hospod přes různé party až po elitní kluby. Mužská sounáležitost je na rozdíl od ženské kulturně ceněná (Havelková 1999:57).

Havelková upozorňuje na rozdílnost feminismu u nás a feminismu v západních zemích. Snaží se vysvětlit západním kolegyním, proč některé jejich koncepce nemůžeme automaticky přijmout. Je nutné je kriticky konfrontovat s našimi reálnými odlišnostmi (Havelková 1999:58-59). Tím lze říci, že naše zkušenost je silně opřena o dlouhé období totalitní vlády před listopadem 1989. Domnívám se, že jsme se na první pohled mohli zdát západu jako velmi pokroková země v otázkách rovnosti mezi muži a ženami, konkrétně zaměstnaností žen a jejich podílu ve veřejném prostoru, ale na druhou stranu tyto kolegyně v západních zemích neměly reálnou představu o životě v totalitním Československu. Žily jinou životní realitu v jejich případě v demokratickém světě. Tudiž nemohly ze své životní situace správně soudit o životě v době komunismu. V jejich očích jsme se jevíli jako velmi pokrokoví, ale na první pohled nebylo zřejmé, že zaměstnanost žen byla ekonomickou nutností pro přežití rodin v komunistickém Československu, zaměstnanost žen byla de facto centrálně nařízena.

Havelková považuje feminismus za nutné doplnění všech forem myšlení o člověku

a společnosti. Považuje feminismus za součást moderní historie idejí a konstatuje, že kulturní člověk by jej neměl ignorovat (Havelková 1999:59). S tímto naprosto souhlasím. V době komunismu jistě totalitní vládě nešlo o přemýšlení o člověku, jako individualitách, jeho individuálních potřebách. Totalitní vláda měla pouze za cíl naplnění charakteristik totality, udržení vlastní moci, vlastní obohacení a získání prospěchu na úkor druhých.

Ženy v době socialismu jistě získaly větší ekonomickou nezávislost v souvislosti se svoji účastí ve veřejné sféře, ale na druhé straně jim byl přidělen úděl „dvojího břemene“ v podobě další činnosti ve sféře soukromé po návratu ze zaměstnání. Ta zůstávala stále převážně, až na některé výjimky, doménou žen. V empirické části bude možné pozorovat, jaký vliv toto mělo na pozici otců té doby. Veřejná sféra byla také doménou mužů, kteří avšak dosahovali v této sféře v porovnání se ženami vyšších výdělků.

2.3. Otcovství

2.3.1. Rodina jako základní budovatelská jednotka státu

Podle Frýdové byly socialistické ženy známy svoji přísnou organizací času stráveného jak svým zaměstnáním, tak péčí o děti, manžela a domácnost. Do těchto aktivit často zapojovaly i prarodiče nebo kombinovaly kolektivní předškolní zařízení a pomoc rodičů. Vynikaly jasným rodinným managementem (Frýdová nedatováno :7). Nedošlo k zásadní změně chápání tradiční role matky a manželky, která je zodpovědná jak za péči o děti tak domácnost. A ještě zvládá placené zaměstnání. Frýdová argumentuje, že tato představa zůstala do velké míry v hlavách českých mužů dodnes (Frýdová nedatováno:7). Toto ukazuje jasně dominantní tradičně patriarchální způsob vnímání postavení ženy ve společnosti. I přes její účast v placeném zaměstnání tato jasná tendence proniká výrazně napovrch každodenní reality socialistického Československa. Z tohoto jasně vyplývá, že zaměstnanost žen byla nařízená státem, centrální mocí. Zde můžeme uvažovat, kdyby nebyla nařízena, kam by dále postavení ženy směřovalo. Nejspíše by žen v placeném zaměstnání bylo ještě méně, a když, tak na méně prestižních a méně placených funkcích.

Můžeme zde tedy nastínit, že v teorii si byli rodiče samozřejmě rovni, nicméně tato rovnost byla komplementární a víceméně opozičně a hierarchicky nastavená ve smyslu strukturálního funkcionalismu.

Expresivní rodinná role byla podle konceptu tradiční izolované nukleární rodiny přisuzována tradičně matce. V praxi to znamená, že se stará o domácí práce, o děti a o uspokojení citových potřeb rodinných příslušníků. *Instrumentální rodinná role* byla tradičně přisuzována otci, jakožto finančnímu zajišťovateli rodiny, který zároveň přebíral

veškerou pravomoc nad rozhodováním v klíčových záležitostech (Renzetti, Curran 2003:214). Toto dělení vychází od amerického sociologa, představitele strukturálního funkcionalismu Talcotta Parsonse, který se ve své tvorbě zaměřil na problematiku rodiny, domácího života a genderu. Přímou se zaměřil na *izolovanou nukleární rodinu*, která se skládá z manžela, manželky a jejich nezaopatřených dětí. Izolovaný znamená konkrétně to, že členové rodiny žijí odděleně od jiných příbuzných a zároveň také, že je každá rodina nezávislá finančně. Tento typ rodiny přestává vykonávat řadu svých dřívějších funkcí a tím je vzdělání, péče o nemocné, výrobu oblečení a potravin (Renzetti, Curran 2003:213). Tyto dvě role se podle mého názoru v socialistické společnosti výrazně prolínají. A to zejména v souvislosti s větší zaměstnaností žen a jejich zvýšenou ekonomickou nezávislostí dochází k určitému posunu instrumentální rodinné role. Žena se stává více ekonomicky nezávislá na muži a tím se její tradiční expresivní role v rodině oslabuje.

V zákoně o rodině z roku 1963, jež samozřejmě odrážel komunistickou ideologii a pohled na rodinu jako základní jednotku budování socialistického státu, v hlavě třetí, kde se hovoří o vztazích mezi manžely je uvedeno v § 18, že muž a žena jsou povinni si vzájemně pomáhat, vytvářet zdravé rodinné prostředí, v § 19 uspokojování potřeb rodiny jsou manželé povinni plnit podle svých schopností a možností a tím je míněna i osobní péče o děti a společnou domácnost. V hlavě páté s názvem Rozvod se v § 26 odst. 3 uvádí, že soud při rozhodování o právech a povinnostech rodičů vždy přihlédne k tomu, aby byly zajištěny nejpříznivější podmínky pro zdárný vývoj dítěte v uvědomělého občana. V části druhé tohoto zákona s názvem Vztahy mezi rodiči a dětmi, hlava první, Výchova dětí §30 je zmíněno, že výchovu dětí zabezpečují v nerozlučné jednotě rodiče, stát a společenské organizace, zejména Československý svaz mládeže a jeho pionýrské organizace. Dále §31 zmiňuje citový, rozumový a mravní vývoj dětí v duchu zásad morálky socialistické společnosti. V Právech a povinnostech rodičů a dětí v § 32 odst. 1 je uvedeno, že rozhodující úlohu ve výchově dětí mají rodiče. Odst. 2 popisuje příklad rodičů svým dětem, příklad osobním životem, chováním a vztahem ke společnosti. V § 33 odst.1 opět zdůrazněna odpovědnost rodičů při výchově dětí v uvědomělé občany. §34 odst.1 uvádí, že rodičovská práva a povinnosti mají oba rodiče.

Z těchto zmíněných paragrafů je zřejmé, že v legislativě a teorii socialistická právní úprava silně podporovala výchovu dětí a rovný podíl rodičů při výchově. Dále a to bylo ve velké míře poplatné politické situaci, je zmiňována výchova dětí v uvědomělé občany a spolupráce rodičů, státu a společenských organizací při výchově v duchu zásad morálky

socialistické společnosti. Těmto pasážím se nelze nikterak divit, jelikož odpovídají období totalitní vlády. Dokonce v § 43 odst. 1 se uvádí, že národní výbor v součinnosti s rodiči, školou a se společenskými organizacemi zajišťuje ve svém obvodu příznivé podmínky pro výchovu, vzdělání a všestranný vývoj nezletilých dětí a chrání jejich zájmy. Dále dle odst.2 vyžaduje-li to zájem společnosti na řádné výchově dětí, může národní výbor učinit tato opatření písm.a) napomene vhodných způsobem nezletilého, jeho rodiče a občany, písm.b) stanoví nad nezletilým dohled, písm.c) uloží nezletilému omezení, která zabrání škodlivým vlivům na jeho výchovu, dle odst. 3 národní výbory nepotřebovaly k učinění těchto opatření schválení soudu. Dle § 44 odst. 2 pokud rodiče neplní řádně svá rodičovská práva nebo povinnosti a vyžaduje-li to zájem společnosti na řádné výchově dětí, soud jejich rodičovská práva omezí.

Národní výbor, orgán československé státní správy, dohlížel nad výchovou dětí. Z funkce národního výboru lze usoudit, že výchova byla řízena státem a stát měl tedy velmi silnou úlohu při výchově dětí v době socialismu. Prováděl dohled nad jejich výchovou, čímž dohlížely nad dodržováním zásad morálky socialistické společnosti. Tímto se projevovaly centristické tendence totalitní vlády a jejího působení ve výchově. V části třetí, hlava první s názvem Vzájemná vyživovací povinnost rodičů a dětí §85 odst. 2 je zmíněno, že oba rodiče přispívají na výživu svých dětí podle svých schopností a možností. Ráda bych zde zdůraznila, že se počítalo s oběma rodiči, kteří přispívají na výživu svých dětí, tedy jak s mužem, tak s ženou. Z tohoto zákonného ustanovení je zřejmé, že domácnost počítala s druhým výtěžkem v rodině. Hlavním účelem a posláním manželství podle zákona o rodině z r. 1963 bylo mít rodinu, zplodit děti a vychovat je. Rodiče tedy byli velmi důležitou součástí budování společnosti, s velmi jasně definovanými rolami. Nicméně, otázka je, jak a zda vůbec se tato teorie také odrážela v každodenním životě a fungovala v praxi.

2.3.2. Definice a proměny otcovství

Vzhledem k tomu, že mateřství je obecně daleko více prozkoumáno než otcovství, ve svém pohledu na měnící se rodičovské role v pozdním období komunistického režimu jsem se rozhodla zaměřit právě na posuny v chápání otcovství a otcovské role. V této kapitole bych nejprve ráda začala obecnými teoriemi vážícími se k otcovství, i když tyto teorie nejsou příliš použitelné pro období, které analyzuji. Později navážu teoriemi o otcovství z dob normalizace, období, které je relevantní k mé práci.

V české literatuře je jedním z hlavních odborníků, kteří se zabývají otcovstvím,

psycholog Eduard Bakalář, který otce definuje následovně. „*Otec je definován jako rodič mužského- pohlaví. Rozlišujeme roli biologickou (otec je ten, kdo dítě zplodil), sociální (otec je ten, kdo se o dítě dlouhodobě rodičovsky stará, kdo je vychovává) a právní (komu přináleží rodičovská odpovědnost, práva a povinnosti). V naší společnosti jsou všechny tři role ve většině případů spojeny.*“ Situace je však taková, že na dítě výchovně nepůsobí otec vůbec, protože při novém vztahu matky působí nevlastní otec nebo dočasný partner matky. Primární roli otce zkoumá zejména psychologie a sociologie rodiny, a to v souvislosti s rolí matky. V psychologii je tematizována role otce a význam otcovství ve výchově v souvislosti s identifikací syna s otcem, převážně modelem chování pro syna zřídka kdy také pro dceru (Bakalář 2002 : 190). Toto tvrzení považuji za genderově stereotypní, jelikož působením otce na syna dochází k přenášení typicky mužských vlastností a životních rolí z otce na syna v závislosti na jejich společném pohlaví a tím utvrzování typicky mužských modelů chování v představách syna. S tímto souvisí tvrzení mnoha sociologů a socioložek, že přes svůj jistý biologický základ je otcovství a mateřství sociálním konstruktem. Daná kultura určuje obsah otcovské role a vyvíjí na muže i na ženy tlak, jak se mají jako rodiče chovat (Maříková 2004 : 41). Zde je možné pozorovat, že psychologie a sociologie, zejména u nás, mají skutečně dost odlišné pohledy na rodinu. Naše psychologie, až na výjimky, jako je Gjuričová, Rabušič či Pechová, pracuje převážně se stereotypními, esencialistickými a konzervativními teoriemi rodiny a genderu, na rozdíl od sociologie rodiny, kde jsou i u nás výrazné genderové tendence (hlavně na univerzitách a institutech v Praze, Brně a Olomouci).

Po dlouhé období historického vývoje byl důležitější postavou v rodině otec. Lupton a Barclay ve své studii identifikovali čtyři fáze otcovství, které odrážejí vývoj a pozici otce v americké společnosti: Otec jako autoritativní morální a náboženský pedagog (18. až 19. století), otec jako vzdálený živitel (19. století až polovina 20. století), otec jako model sexuální role (1940 – 1965) a nový otec, který pečuje o své malé děti a také má placené zaměstnání (od konce 60. let dosud). Tyto změny v oblasti otcovství provázely změny v oblasti mateřství, které charakterizuje posun od ideálu ženy matky k ženě v placeném zaměstnání, jež zároveň zvládá také svoji mateřskou roli (Lupton, Barclay 1997 : 14). Tento pohled se do velké míry shoduje s argumentem Maříkové, že ve 20. století přebírá vůdčí úlohu v rodině matka. Tento historicky vzniklý jev byl pak zpětně vydáván za něco „přirozeného“, ač ve skutečnosti šlo o sociální konstrukt. Jde o vznik kultu mateřství. V důsledku toho byl matce přisouzen zásadní význam ve zdravém vývoji dítěte.

Vzrostla nadvláda ženy v domácnosti (Maříková 2004 : 44). Muž z rodiny mizí v důsledku rozvodů nebo vysokého pracovního zatížení v zaměstnání. Hovoří se o dezerci otců a krizi otcovské autority (Maříková: 2004 : 45).

S existencí moderní společnosti je spjato výrazné rozdělení světů – svět mužů a svět žen. Genderové role rozštěpila moderní doba na sféru soukromou, vyhrazenou ženě, a veřejnou, vyhrazenou muži (Maříková 2004 : 43).

Proti tvrzení, že mateřství je biologicky daným zdrojem štěstí pro ženu, je námitka, že zdrojem štěstí být nemusí a že to záleží jak na každé individuální ženě, tak na tom, jakou hodnotu daná kultura mateřství připisuje. Je-li nízká, dostává se žena do nevýhodného společenského postavení. Řešení by bylo ve sblížení obou sfér společnosti – veřejné a soukromé. Bylo by třeba, aby veřejná sféra zaměstnání nebyla organizována výlučně podle mužských hledisek a zájmů a aby reagovala citlivěji na potřeby žen-matek. Také sféra rodiny by se měla změnit, aby se posílila rodičovská role otců (Maříková 2004 : 47). Přibližování role obou rodičů by mělo vést k zastupitelnosti matky otcem a naopak. Řešením je i restrukturační hodnotového systému společnosti uznáním důležitosti ženských hodnot pro lidstvo – míní se hodnoty života, péče o druhé, zodpovědnosti vůči jiným. Další vývoj sice přinesl roli pracující matky, tj. pracující v placeném zaměstnání, avšak šlo o model práce bez kariérových ambicí. Tento model zachoval nerovnost muže a ženy jak ve sféře placeného zaměstnání, tak i v rodině (Maříková 2004 : 47). Tento vývoj lze podle mého názoru ztotožnit s obdobím komunismu u nás tj. roli pracující matky.

Jedním z kroků, který by mohl pomoci genderové předsudky překonat, by bylo zobrazování muže v médiích skutečně zatíženého domácími pracemi, tj. nejenom, že chová dítě, ale že při tom zároveň dělá domácí práce jako je vaření, luxování, věšení prádla. Šmídová si přeje, aby se muži v domácnosti stali jedním ze standardních modelů rodičovských strategií partnerských párů v období s malými dětmi. Šmídová si uvědomuje, že prezentace v médiích je pouze jedním z kroků ke změně (Šmídová 2004 : 62-63). Jak bude možné vysledovat dále v této práci, muži mají možnost volby a to takové, že buď volí péči o děti, nebo vykonávání domácích prací. Na rozdíl od žen, muži vždy zvolí, co je pro ně přijatelnější a zároveň málo kdy vykonávají oba druhy činností najednou.

Role otce byla a je daleko méně stabilní a jednoznačná než role matky. Problematiku otcovské role může v některých případech charakterizovat např. koncept „ztraceného“ nebo „nepřítomného“ otce. Role otce byla vždy v porovnání s rolí matky více sporná a komplikovaná, jedině však role zploditele dává otcovi jistý základ. V dnešní době,

kdy je biologická průkaznost otce jistá, je udržována jeho nejistota v rovině sociální. Otec ztrácí svoji roli živitele, ochránce rodiny i autority pokud jde o ty nejdůležitější funkce. Na druhé straně se mu však otevírají další možnosti výkonu jeho otcovské role. Jde o nové požadavky v rovině citové, vyšší participaci na zajišťování chodu domácnosti, péče o dítě a podílu na jeho výchově (Hašková, Křížková, Maříková, Radimská 2003: 65). Muži, kteří se dostanou na rodičovskou dovolenou, jsou často takoví, pro které je to ekonomicky výhodné – jsou např. nezaměstnaní nebo mají nižší vzdělání a nižší příjem než jejich partnerka. V médiích však jsou nezaměstnaní muži na rodičovské dovolené podprezentováni resp. nejsou vůbec reprezentováni. Nedávají se přimět k veřejným výpovědím. Trpí nejistotou identity. Své postavení berou jako „stigmatizované“ „ženskou“ roli v dělbě práce (Šmídová 2004 : 59).

Na druhé straně otec je v nevýhodném postavení oproti ženě: tráví s dítětem málo času, kvůli své profesi, kterou vykonává mimo rodinu. Dříve vykonával svoji profesi doma (např. švec, krejčí atd.) a tím byl otec dítěti blíže. Dnes je otec dítěti vzdálen v zaměstnání mimo domov (Bakalář 2002 : 97). Role otce je však klíčová, nezastupitelná, vedoucí k budoucímu samostatnému citovému životu (Bakalář 2002 : 131). Bakalář upozornil na výsledky výzkumu jiných autorů, podle kterého péče angažovaného otce může mít dlouhodobý vliv na empatickou schopnost dítěte a na jeho ohleduplnost k druhým (Bakalář 2002 : 52).

Lze hovořit o čtyřech fázích amerického otcovství. Otec jako autoritativní morální a náboženský pedagog (18. až 19. století), otec jako vzdálený živitel (19. století až polovina 20. století), otec jako model sexuální role (1940 – 1965) a nový otec, který pečuje o své malé děti a také má placené zaměstnání (od konce 60. let dosud). Tyto změny v oblasti otcovství provázely změny v oblasti mateřství, které charakterizuje posun od ideálu ženy matky k ženě v placeném zaměstnání, která zároveň zvládá také svoji mateřskou roli (Lupton, Barclay 1997 : 14).

Tradiční pojetí otcovství zakládá své argumenty na genderových rozdílech a často zakrývají genderovou hierarchii - sociální uspořádání, v němž má vše, co je považováno za ženské jinou (obvykle nižší) hodnotu, než to, co je považováno za mužské. I „nové“ otcovství je také často založeno na rozdílech (Dowd 2000:173). V tradičním pojetí otcovství byl otec zcela soustředěný na roli živitele (breadwinning). Obraz matky byl soustředěn na nakupování pro domácnost, zatímco portrétem otce byl obraz živitele, jehož mzda poskytovala rodině bezpečí (Kimmel 1987: 88). Tradiční pojetí role otce bylo

omezeno na ochranu rodiny a na její hmotné zabezpečení. Otcové v domácím prostředí byli často respektováni, ale vzbuzovali strach, zůstávali neviditelní, vzdálení a povznešení nad rodičovskými rolemi (Kimmel 1987 : 98).

Dětem prospívá bohatší a pestřejší emocionální prostředí, těží z nových modelů rolí. Výzkumy ukazují, že otcové mohou vytvořit stejně úzké a intimní vazby se svými dětmi jako matky a že mohou být stejně schopni jako matky v poskytování péče. Otcové, kteří „vypomáhají“ s péčí o děti dělají s dětmi, co se jim líbí, zatímco matky s dětmi dělají, co je třeba. Ženy obvykle tráví čas fyzickou péčí jako je vaření, krmení a koupání. Mužův čas je věnován hře a disciplíně. Rovnocenná účast otců na péči o děti se nejčastěji objevuje ve dvou-kariérních rodinách (Kimmel 1987 : 99). Je pochopitelné, že v rodinách dvou-kariérních se rovnocenná účast otců na péči projevuje nejvýrazněji.

Životní styl rodin s duální kariérou je v protikladu k tradičnímu otcovství. Otec z této rodiny má ženu, která rovněž vydělává. Jedním z hlavních sociologických důsledků rodin s duální kariérou je zhroucení tradičních rolí žen a mužů. Nové možnosti těchto otců nejsou zcela vzdáleny od tradiční otcovské role. Tito otcové vstupují do nového životního stylu založeném na tradičních hodnotách. Tradiční maskulinitu charakterizuje agresivní, ovládací chování moci. Proto situace v rodinách s duální kariérou může pro muže představovat určitý střet s ženou, která získává moc a status v zaměstnání a požaduje od manžela účast v domácích pracích a v péči o děti. Otcové z rodin s duální kariérou zůstávají uzavřeni v tradičních normách maskulinity a to tak, že často cítí za obtížné se účastnit netradičních úkolů péče o děti, účastní se více přímé péče o děti a né domácí práce související s péčí o děti. Dále se tito muži také ne příliš věnují emocionální stránce péče o děti např. chování, utěšování a krmení (Kimmel 1987 : 111).

Na rozdíl od žen mají muži k dispozici mnoho možností jak „legitimizovat“ svou nepřítomnost při domácích činnostech a v práci s dětmi. Tyto možnosti jsou tvořeny dominantním diskursem genderu a principy veřejného a privátního dualismu. Tímto vzniká situace, která činí pro muže mnohem snazší vyvázat se z pečujících, podpůrných rolí. Je dobré si také uvědomit, že jde hlavně o muže, kteří rozhodují o komunitní politice kolem péče o děti a o vládní politice související s rodičovskou dovolenou otců či matek (Lupton, Barclay 1997 : 9).

2.3.3. Otcovství a maskulinita

Otcovství a maskulinita jsou vzájemně spojeny. Významné jsou ty stránky maskulinity, které oddělují muže od žen a udělují moc mužům už tím, že se přemýšlí v hierarchických významech. Maskulinita tím tvoří významnou překážku otcovství, převážně tím, jak je maskulinita v současnosti konstruována. Muži jsou omezováni, strachem z toho, že budou vnímáni jako gayové nebo jako dívky (Dowd 2000 : 190). Maskulinní identita není neměnnou kategorií, dochází k jejímu obměňování v různém čase a různé kultury, každá kultura má určitý svůj soubor myšlenek vztahujících se k maskulinitě, ale ráda bych jmenovala jedny z nejvýznamnějších rysů maskulinity, které se domnívám, že jsou pro tuto kategorii univerzální a tím je sebedůvěra, síla, projevování ambicí a dominance. Vzájemné propojení otcovství a maskulinity jistě brání mužům v plném rozvinutí jejich otcovských rolí tím, jakým způsobem je maskulinita definována.

Pro období komunistického Československa, jak jsem již zmínila v kapitolách o genderu, byla charakteristická pouze teoretická genderová rovnost. Co bylo velmi specifické pro toto období, bylo spojenectví muže a ženy proti společnému nepříteli a to totalitní moci. Charakteristika totalitní moci ovlivňovala každodenní společenský život. Nejvýznamnější rysy maskulinity, zmíněné v předchozím odstavci, byly tudíž komunistickým režimem systematicky podkopávány. Proto tedy ani otcovství založené na pozitivní definici maskulinity jako neagresivní, pečovatelské a zároveň sebevědomé se nemohlo rozvíjet.

Autorky Jump a Haas rovněž sledují přeměny ideálu otce. Výzkumy ukazují, že otcové v péči o děti dělají, co je baví, kdežto matky dělají, co děti potřebují. Vaření a praní jako nepřímá péče o děti otce stále zajímá málo. Otcové zřídka uvádějí záliby související s citovou stránkou péče o děti (Jump, Haas 1987:98-102).

Renzetti, Curran hovoří o „nových otcích“. Popisují, že těchto „nových otců“ je stále velmi málo. Otcové zřídka vykonávají primární péči o děti, více se začínají věnovat dětem od osmnácti měsíců věku, nejvíce se starají o děti ve věku od pěti do patnácti let a to nejraději v oblasti rekreace a vzdělání. Většinu základní péče o děti stále vykonávají matky, i když jsou zaměstnané. Výzkum ukazuje, že tento typ uspořádání se shodně objevuje jak v rovnostářských, tak i v tradičních domácnostech. Ženy zabezpečují jak základní péči o děti, tak práci související s výchovou dětí. Někteří muži uvádějí, že by ženám více pomáhali a více pečovali o děti, ale jejich pracovní nasazení a pracovní povinnosti jim to neumožňují.

Žena jako *ochránkyně rodinných vazeb* pečuje o děti napomáhá udržování soudržnosti v rodině, sbližuje jednotlivé generace a sleduje vývoj dítěte od útlého věku a tím navazuje s dítětem úzký vztah. Výchova dětí ženu omezuje v tom, že jí zabraňuje možnosti věnovat se např. placenému zaměstnání. Řada výzkumů ukazuje, že řada mužů hlavní péči o rodinu nevykonává. Jsou tohoto ušetřeni, aby mohli zvládnout finanční zabezpečení rodiny a své pracovní povinnosti. Tím se odcizují a vzdalují od své rodiny (Renzetti, Curran 2003: 233-236). Myšlenky Šmídové, Jump a Haas a Renzetti, Curran se shodují v tom, že otcové se nepodílejí na nepřímé péči o děti, ale spíše volí tu činnost z oblasti péče o děti, která je pro ně přijatelnější a zábavnější.

Důležité při redefinování otcovství je také vztah mezi otcovstvím a mateřstvím. Otcovství je silně zprostředkováno mateřstvím (Dowd 2000 : 202). Otcovství je vnímáno jako komplementární k mateřství, ale zároveň také jako protikladné k mateřství a tím tedy není možné uvažovat o otcovství naprosto odděleně od mateřství. Na jakých principech a jakým způsobem je konstituováno mateřství silně ovlivňuje samotné utváření otcovské role.

Angažovanost otců je také silně spojena se zaměstnaností ženy. Otcovství je praktikováno ve vztahu k mateřství (Dowd 2000 : 203). Vztah mezi otcem a matkou je důležitý. Je důležité změnit dominantní pozici matky v domácnosti a podpůrnou pozici otce. Pokud jsou rodiče rovnocenní, měla by se podporovat jejich vzájemnost a podobnost (Dowd 2000 : 205). Se zaměstnaností žen by mělo logicky docházet zároveň k většímu podílu otců na domácích pracích a péči o děti. V mém výzkumu jsem se snažila toto východisko ověřit a to na období komunistického Československa.

2.3.4. Otcovství a totalitní moc

V době totalitního Československa se o problematice genderové neutrality nijak nehovořilo, jelikož rovnost vztahů, alespoň ve veřejné sféře, byla uměle vytvořena prostřednictvím diktátu centrální státní moci. Situace v předlistopadovém Československu byla specifická. Pojem gender nebyl užíván. Především z toho důvodu, že komunistická společnost automaticky zaručovala absolutní rovnost všech občanů a tudíž používání pojmu gender by automaticky narušilo tento způsob uvažování už jen tím, že by byl pojem gender zaveden. Již samotné používání pojmu gender předpokládá existenci společenské nerovnosti.

Jednou z nejvlivnějších osobností a autorit na partnerské vztahy, rodinnou

psychologii a tudíž i na otázky otcovství, mateřství a role otců a matek ve společnosti v období normalizačního Československa byl psycholog Miroslav Plzák byl nejen odborníkem známým ze svých publikací, ale byl jedním z režimově podporovaných a uznávaných hlasů, jež se pravidelně objevoval v televizních pořadech, byl zván do diskusí v rádiu, měl články a sloupky v oficiálně uznávaných médiích, byl zván i do zábavních pořadu a figuroval jako veřejně známá osobnost. Jinými slovy, jeho názory byly brány jako odborné a autoritativní a zároveň dostával mimořádně velký veřejný a diskursivní prostor k jejich prosazování. Dá se říci, že doktor Plzák měl velký prostor a respekt k definování toho, co je rodina, jací mají být „správní“ rodiče, jak mají být „správně“ vychovávány děti, jaké role mají zastávat matky a otcové.

Plzák například argumentoval, že ideální je rozdělení rodičovské autority, kde do puberty zastává hlavní úlohu v péči matka a po pubertě otec. Toto může být chápáno tak, že otec volí ve výchově vždy to, co je pro něho přijatelnější a zábavnější. Po pubertě jsou děti již dospělými jedinci, u kterých lze již působit na jejich intelektuální schopnosti a tak rozvíjet jejich rozumové vlastnosti. V tuto chvíli nastupuje do výchovy otec, který na rozdíl od matky je schopný tyto vlastnosti a schopnosti dle Plzáka pozitivně rozvíjet. Další z jeho argumentů zní, že „dítě je perfektně „dobrovolně vnucená“ (ve smyslu nezbytná) činnost nedovolující párovou nudu (Plzák 1975: 77).“ V tomto smyslu dítě zabraňuje vzniku párové nudy a zabraňuje a usnadňuje průběh vzájemného tření mezi manželi. Ve smyslu tohoto tvrzení z hlediska genderu dítě není nijak genderově vnímáno, je pouze jakýmsi nutným zlem bránícím vzniku párové nudy. Plzák hovoří o důležitosti distribuce manželské autority ve výchově dětí. Tvrdí, že jedinou možnou autoritou při výchově dětí je matka. Otce dle Plzáka péče o děti nesmírně vyčerpává jak fyzicky tak duševně. Dává raději přednost domácím pracím nežli péči o dítě. Je lepší, pokud pečuje o kojence matka a muž jen tu a tam pohlídá. Ideální rozdělení rodičovské autority je takové, kdy do puberty velí matka a po pubertě otec velí synovi a matka dceři (Plzák 1975:87-88). Do puberty matka plní dohled nad školními povinnostmi a otec se stará o volný čas (Plzák 1973:235). Doktor Plzák zastává názor, že muž není vybaven k tomu, aby vychovával své vlastní děti. Dále tvrdí, že je lepší pověřit muže, aby v dítěti rozvíjel záliby, zájmy a aby dítě odměňoval za dobré známky. Nakupování zvládá žena, protože muž nedokáže obstarat tolik věcí (Plzák 1975:88-89). Jak již bylo řečeno výše, jedná se o názory předního odborníka, lékaře, na výchovu dětí v komunistickém Československu.

Záměrně jsem vybrala názory MUDr. Plzáka, jelikož tyto jeho rady spadají do

období normalizace. Názory tohoto předního československého odborníka vyznívají z pohledu rovného rozdělení rolí v rodině dosti hrozivě. Na jedné straně hovoří o důležitosti distribuce manželské autority ve výchově dětí a na straně druhé tvrdí, že jedinou možnou autoritou při výchově je matka. Proč tedy zdůrazňuje důležitost distribuce autority, když matka je pouze jediná možná autorita? Otce péče o děti nesmírně vyčerpává a matku snad ne? Otec v tomto kontextu má možnost volby, kterou činnost si vybere, zda péči o domácnost či péči o děti, matka však ne. Musí zvládnout to, co jiní nedělají. Nemá možnost volby. Muž však ano. Dále nesouhlasím s konceptem ideálního rozdělení rodičovské autority. Tímto konceptem je zvýrazněno genderově stereotypní uvažování autora, které jak odráželo režimní chápání genderu, tak jej samozřejmě zároveň formovalo a dále ukotvovalo. Rozdělení péče po pubertě způsobem, že matka vede dceru a otec vede syna pouze přispívá k zesílení genderové socializace. Připisování určitých činností dceři matkou a připisování pouze určitých činností synovi otcem vede z hlediska genderu k nezdravému rozdělení rolí a jejich následné hierarchizaci. Toto dokazuje, že československá společnost za doby komunismu koncept genderu nijak nevnímala. Tvzení, že muž je dobrý v rozvíjení dětských zálib a zájmů a v odměňování za dobré známky je poněkud zavádějící. A co matka? Ta není schopna těchto činností? Nakupování na druhé straně zvládá pouze žena. Genderové role se utvářejí již těmito radami, které byly dostupné v této publikaci široké veřejnosti v době komunismu. Čtenář pak posuzuje pouze za normální, „zdravý“, tento jeden možný způsob rozdělení rolí a zdá se mu přímo nezdravé uvažovat o jiném dělení, i když mu jeho životní situace a zkušenost ukazuje i jinou možnou variantu uspořádání rolí v rodině.

V publikaci doktora Plzáka, která pojednává o připravenosti k manželství, v kapitole „Péče o dítě“ autor uvádí, že autoritou přes péči o dítě je matka. Dále podotýká, že výhradně matka. Otec přichází až později, kdy už je možný s dítětem navázat kontakt. Uvádí za zcela přirozené, že maličkému dítěti se věnuje především matka. Jak u chlapce, tak u dívky má otec pečovat o rozvoj zálib, vést je ke sportu a kultuře (Plzák1980:110-111). Autor na jedné straně zdůrazňuje v oblasti péče o dítě matku, avšak pokud dojde k uvažování o navazování kontaktů s dítětem, pečování o rozvoji jeho zálib a vedení ke sportu a kultuře zdůrazňuje otce. Toto jasně naznačuje možná i nevědomé autorovo uvažování nad rozdílnostmi mezi pohlavími. Pod vlivem *biologického esencialismu* se autor snaží uvést rozdělení aktivit souvisejících s péčí o dítě. Hovoří o nich, jako o zcela přirozených a daných biologických rozdílech mezi pohlavími. Muži přisoudí

intelektuálněji činnosti související s péčí o dítě v ten moment, kdy je možné navázat s dítětem kontakt. Z čehož jasně vyplývá, že matka do té doby i po té vykonává všechny ostatní nezbytné činnosti bez ohledu na to, zda je považuje za jakkoli obohacující a zábavné. Dále z tohoto uvažování nad péčí o dítě lze usoudit, že matka v péči provádí vše, co je třeba, avšak muž vykonává jen to, co ho baví, čímž legitimizuje svoji účast v péči o dítě. Otec má možnost volby, avšak matka nikoli.

Doktor Plzák také hovoří o organizaci volného času. Organizátorem volného času dle Plzáka musí být ten, kdo má kvalitní aktivní záliby. Jelikož u nás je to stále častěji muž nežli žena, má být autoritou volného času spíše muž (Plzák 1980:113). Toto jen dokresluje mé uvažování nad rozdělením péče o dítě v předchozím odstavci. Je jasné, pokud otec volí intelektuálněji činnosti v péči o dítě, že silnější autoritou v oblasti volného času dětí je muž.

Autor v těchto publikacích projevuje jasně genderově stereotypní uvažování nad rozdělením rolí v oblasti péče o děti. Přisuzuje mužům a ženám rozdílné vlastnosti a životní role v souvislosti s jejich pohlavím. Muže vykresluje jako racionální bytosti, schopny strategického uvažování a na druhé straně popisuje ženu, jako citovou a emotivní, které je vlastní nejbližší vztah s dítětem. Publikace MUDr.Plzáka jsem vybrala z toho důvodu, že jednak hovoří o vztazích v rodině a některé vybrané kapitoly přímo o péči o děti a také, že jsou napsány naším předním odborníkem, lékařem, velmi mediálně známou osobností, což zajišťuje širokou čtenost jeho knih. Záměrně jsem zvolila publikace z roku 1980,1975 a 1973, které jsou časově relevantní k mému výzkumu a představují dobový návod na to, jaká by měla být v rodině v té době péče o děti.

Závěrem této kapitoly bych ráda shrnula možnosti a limity otců a otcovství v tomto období. S přihlédnutím k názorům doktora Plzáka lze říci, že možnosti otců v normalizačním období 80. let byly poněkud limitované a to z toho důvodu, že otcové nemohli plně rozvinout svoji otcovskou roli a otcovství, tak jak by si možná mnozí s nich přáli a to proto, že byli „svázáni“ společenskými radami tradičního rodinného uspořádání. V následujících kapitolách představím časopis Vlasta, prostřednictvím kterého v empirické části provedu svoji analýzu.

2.4. Časopis Vlasta

Rozhodla jsem se, že nahlédnu do některých dřívějších výtisků časopisu Vlasta. Učinila jsem také rozhovor s redaktorkou bývalou šéfredaktorkou Vlasty PhDr. Marii Formáčkovou, abych lépe pochopila strukturu časopisu a historii rubrik, které jsem

považovala pro svoji práci za důležité. Výběr článků a nahlédnutí do některých dřívějších výtisků byl učiněn v knihovně Národního muzea v Praze - oddělení časopisů, Národní knihovně České republiky všeobecné studovně a v knihovně Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze.

Vlasta byla velmi žádaným časopisem tzv. „*podpultovým časopisem*“ tištěna v tiskárně Svoboda, v té době byla velmi ziskovým nakladatelstvím (Rozhovor 1, řádek 8-11). Byla vydávána spolu s *Praktickou ženou*, *Ženou a módou* a *Zpravodajem Českého svazu žen* Českým svazem žen nakladatelstvím MONA (Rozhovor 1, řádek 18-22). Můžeme odhadovat, že Vlasta byla pravděpodobně nedostatkovým časopisem, protože byla určena pro čtení celé rodině i když byla spíše považována za časopis pro ženy (Rozhovor 1, řádek 251-252). Obsahovala různé rady do domácnosti, zprávy ze zahraničí a cestopisné zpravodajství, které zajímalo i muže. Také vycházela v daleko menším nákladu, než jaký byl zájem. Dále poskytovala rady k různým tématům. Nakladatelství MONA (moderní žena) vzniklo v roce 1968 spolu s Českým svazem žen (Rozhovor 1, řádek 270-272). Vycházely také neperiodické publikace např. PhDr. Čestmíra Vašáka nebo Dr. Jany Marhounové, kde byly řešeny problémy v oblasti sociální jako je soužití generací, výchova dětí a nebo vztahy na pracovišti. Dále vycházely publikace obsahující recepty nebo publikace s praktickými rukodělnými radami (Rozhovor 1, řádek 26-31). Kromě těchto publikací byly vydávány také ročenky.

„*O jeho popularitě svědčí mj. i to, že časopis dostává každoročně přes 18000 dopisů od svých čtenářů*“ (Kšajt:1980). Oblibu časopisu dokazuje i vývoj nákladu, který postupně stoupal:

1947 – 100 000

1949 – 200 000

1955 – 300 000

1957- 400 000

1961 – 440 000

1962 – 545 000

1965 – 595 000

1966 – 635 000

V roce 1982 byla výše nákladu časopisu 803 000 výtisků týdně (Kšajt:1980).

Jak ukazuje vývoj nákladu, časopis Vlasta vlastně určitou mírou suploval roli veřejného prostoru, neboli prostoru, kde si lidé mohou vyměnit informace, sdílet problémy

a rady. Tento spontánní prostor v komunistickém režimu zoufale chyběl, a proto každý náznak jeho existence byl velmi populární a žádaný. Na druhou stranu je nutné si znovu připomenout, že socialistické Československo byl totalitní stát, ve kterém oficiálně existovaly a byly veřejně přístupné pouze takové časopisy, které byly pro režim přijatelné a publikovaly názory, jež podporovaly komunistickou ideologii a pohled na svět. Z tohoto pohledu je studium *Vlasty* důležité a cenné, neboť na rozdíl od současných časopisů, jež představují a reflektují diverzitu a škálu různých názorů a interpretací, nám *Vlasta* 80. let skutečně nabízí partajně uznávaný a tudíž v mnoha ohledech „jediný možný“ pohled na danou problematiku.

Předsedkyní Českého svazu žen byla Marie Kabrhelová také aktivní členka Komunistické strany Československa (Rozhovor 1, řádek 35-37). Český svaz žen byl oddělen od Slovenského svazu žen. Na Slovensku byl vydávaný obdobný časopis české *Vlasty* – časopis *Slovenka* (Rozhovor 1, řádek 49-51). Tento časopis vycházel od 20. 2. 1948 vydávaný vydavatelstvím *Živena*, od roku 2006 vydávaná vydavatelstvím STAR production. Dále obdoba českého časopisu „*Žena a móda*“ byla na Slovensku „*Móda*“, „*Praktická žena*“ byla „*Dorka*“ a „*Zpravodaj českého svazu žen*“ byla „*Funkcionárka*“ (Rozhovor 1, řádek 51-52). Téma mužů na mateřské dovolené bylo velmi oblíbené v 70. a 80. letech (Rozhovor 1, řádek 59-60).

2.4.1. Vznik *Vlasty* a její vývoj

Vlasta se vyznačuje těmito výraznými konkrétními znaky: masovostí (výše nákladu), periodicitou (aktuální informátor), prací s dopisy, šíří problematiky (široce pojatá obsahová koncepce), věkem čtenářek (časopis vyhovuje ženám všech věkových kategorií) (Vlková :1982). Masovost (výši nákladu) časopisu dokládá to, že se jednalo o podpultový, nedostatkový časopis, *Vlasta* spolu s *Mladým světem* šla bez problémů na odbyt (Rozhovor 1, řádek 15-16). Periodicitu (aktuální informátor) dokládají aktuální zprávy ze světa, které se ve výtiscích objevovaly. Práci s dopisy reprezentuje rubrika *Život píše romány*, která patřila k nejoblíbenější. Tato rubrika obsahovala příběhy z dopisů čtenářů (Rozhovor 1, řádek 197-206). Šíří problematiky (široce pojatá obsahová koncepce) je možné vysledovat ve struktuře časopisu, kde je možné pozorovat objevující se zprávy jak ze zahraničí, tak rady v oblasti módy, rad do domácnosti, ale i romány a povídky a dokonce i reportáže z cestování. Na závěr věk čtenářek (časopis vyhovuje ženám všech věkových kategorií) lze také pozorovat ve struktuře časopisu, kde se objevují jak otázky související s přídatky na děti, které dle mého názoru byly určeny spíše mladším ženám,

dále návody na šití pro děti (také spíše věnováno mladším), rubriky receptů a rad do domácnosti, které podle mého názoru vyhovují ženám všech věkových kategorií.

Vlasta působila pozitivně na sebevědomí lidí. Zasloužila se o vznik dětských bazarů a mini jeslí, velmi významná byla také módní rubrika. Vlasta podávala návod na to, jak si může člověk udělat život hezčí. Vlasta organizovala i jiné aktivity např. automobilovou rally v Jizerských horách, jak pro muže, tak pro ženy (Rozhovor 1, řádek 284). Podoba Vlasty se po roce 1989 zcela změnila. Nejprve Svaz žen prodal Vlastu holandské skupině VNÚ (Rozhovor 1, řádek 324-327). V současné době vlastní časopis finská skupina Sonoma (Rozhovor 1, řádek 280-283).

První vydání časopisu Vlasta (černo-bílé) vyšlo 9. ledna 1947. Na titulní straně byl zobrazen prezident dr. Edvard Beneš se svoji ženou Hanou Benešovou s nadpisem „*Nový rok prezidenta Budovatele a jeho choti*“. V té době se časopis nazýval Vlasta – List Rady československých žen a obsahoval 15 stran. První šéfredaktorkou časopisu byla spisovatelka Nina Bonhardová (Rozhovor 1, řádek 318-319). Zajímavý je také původ názvu časopisu Vlasta. Možná by někdo čekal, že to bylo na počest Vlasty ze Starých pověstí českých, ale tento název byl odvozen od slova vlast (Rozhovor 1, řádek 272-274). Na straně 1 téhož čísla byla uvedena JUDr. Milada Horáková jako mluvčí Rady československých žen a zároveň poslankyně ÚNS a předsedkyně Rady československých žen. Její zástupkyní byla Libuše Tomšů (Rozhovor 1, řádek 277-279). V roce 1947 vydávalo Vlastu vydavatelství „Svět v obrazech“. Měl představovat masový časopis, který by vyhovoval všem věkovým skupinám žen různých povolání (Raudí : 1990). Jak je vidět ze struktury, tento časopis byl určen široké veřejnosti, spíše se zaměřením pro ženy, ale obsahoval informace a zprávy, které byly zajímavé také pro muže.

V roce 1949 vychází Vlasta stále černobíle ve vydavatelství „Svět v obrazech“ a obsahuje 15 stran. Vlasta vycházela i nadále jako List Rady československých žen. V roce 1950 Vlasta zdůrazňuje význam Františky Plamínkové – české političky a bojovnice za práva žen, také považovanou za první českou feministku. V roce 1950 se začala objevovat rubrika „*Dopisy čtenářů*“, kde se v té době řešily záležitosti týkající se rad do domácnosti. Později se z této rubriky vyvinula velmi oblíbená a mnoha dopisy zásobená rubrika. Zaměření časopisu bylo dosti pro-feministické. V prvním vydání časopisu byla uvedena JUDr. Milada Horáková, později se objevují další české feministky. Do začátku 50. let byla Vlasta „profeministická“, odrážela velmi pozitivní pro ženskou atmosféru ve společnosti. Po té dochází brzy ke změně, Vlasta se stává loajálním režimním časopisem a

v průběhu 50. let se její profeministická tendence zcela vytrácí. Tato změna souvisí zcela jistě se zánikem ženských spolků na konci 40.let (např. YMCA), jež ve své diplomové práci detailně a přesvědčivě popsala Michaela Appeltová. Jak Appeltová argumentuje, zničení ženských spolků a dalších aktivit, bylo naprosto pochopitelné a vycházelo z dobového kontextu, kdy jediný možný způsob sdružování byl ten, který byl schválen na centrální úrovni, a bylo také nad ním z této pozice dohlíženo. Hlavním úkolem ženského hnutí byla snaha o urychlené zvyšování politického uvědomění žen. Komunistická strana monopolně a centrálně dohlížela nad činností ženského hnutí. Stejně tak Vlasta se v tomto období stává oficiálním režimním časopisem, jenž „dohlížel“ na správné zapojení žen do budování socialismu a jejich správné chápání sebe sama jako soudružek, matek, pracovnic a budovatelek.

V roce 1959 byla nejčastějšími tématy témata související s problematikou žen, tj. např. postavení zaměstnané ženy v domácnosti a v zaměstnání, časté byly také zprávy z činnosti Rady žen. Pravděpodobně chtěl režim co nejvíce své občanky poučit, jak přirozená a kompatibilní je tato situace, kdy žena je nejen principiálně zodpovědná za děti a domácnost, ale také za budování režimu. V tomto roce byla Vlasta stále Listem výboru československých žen, tištěna v tiskárně Svoboda, grafické závody a Vlastu vydávala MONA. V roce 1951 se stala šéfredaktorkou časopisu Vlasta Zdeňka Zimová. Časopis obsahoval stále 15 stran a byl tištěn černobíle. V této době Vlasta stále obsahovala informace a zprávy ze zahraničí, ale řešila i problematiku žen v zaměstnání, výchovu dětí a poskytovala rady do domácnosti.

V roce 1960 byla nazvána Vlasta – Listem výboru československých žen. Délka časopisu se neměnila – stále 15 stran. Šéfredaktorkou Vlasty byla Zdeňka Zimová. Mezi hlavní témata patřily záležitosti týkající se ženských organizací, praktické rady např. jakým způsobem získat svůj vlastní byt, byly zdůrazněny oslavy 50. výročí Mezinárodního dne žen. V rubrice dopisy čtenářů byly řešeny záležitosti související s péčí matek o děti, dále se také objevovaly různé módní trendy.

V roce 1969 vydává Vlastu Český svaz žen ve vydavatelství MONA. Šéfredaktorkou byla Helena Sajnerová, která nastoupila do funkce šéfredaktorky v roce 1966. Vlasta vychází v rozsahu 31 stran – černobíle. Mezi hlavní témata se řadí taková, která souvisejí s problematikou zaměstnané ženy a postavením ženy ve společnosti. Rozsah časopisu se výrazně zvýšil o více než polovinu. Tuto změnu můžeme připisovat událostem v roce 1968, řešící se otázkou zaměstnané ženy a celkovým postavením ženy ve

společnosti. Jak bude možné vidět ve struktuře časopisu časopis Vlasta začal obsahovat některé západní prvky např. volení Miss Vlasty (konkrétní příklad viz následující kapitola). Toto pravděpodobně souvisí s událostmi jara 1968, kdy v dubnu 1968 A. Dubček spustil Akční program KSČ, který se vyznačoval liberalizací a zahrnoval mimo jiné zvýšení svobody tisku.

Problematika otců se objevuje od počátku 70. let konkrétně od roku 1973, kdy se objevila dvoustrana věnovaná otcovské roli. Od roku 1973 vychází Vlasta barevně v rozsahu 31 stran. Vydává nakladatelství MONA. Šéfredaktorkou byla od roku 1971 Vlasta Košnarová, která vystřídala Marii Sulkovou, která nastoupila do funkce šéfredaktorky v roce 1969.

V 70. letech mezi nejčastější témata patřila vysoká zaměstnanost žen a náročnost sladování rodinného a profesního života a také již výše zmíněná role otců. V této oblasti velmi významně přispěla svým výzkumem Linda Božovská a to ve své bakalářské práci s názvem „Hledání otcovské role:,- Otcovství, jak bylo prezentováno na stránkách Vlasty v letech 1976-80“, na kterou ve vlastní práci navazují.

Z vyprávění šéfredaktorky časopisu Vlasta PhDr. Marie Formáčkové vyplývá, že téma otců na mateřské dovolené bylo také velmi oblíbené širokou veřejností v 80. letech a dokonce byly vyhledáváni otci na mateřské dovolené (Rozhovor 1, řádek 55-60). K této vysoké oblíbenosti jistě přispěla vysoká zaměstnanost žen, která s touto změnou tradiční role matky v domácnosti s sebou přinesla i jistý tlak na tradiční postavení otce v soukromé sféře.

Jedním z prvních těchto otců na stránkách Vlasty byl známý spisovatel a publicista Radek John. John byl z prvních mužů, který byl na mateřské dovolené v 80. letech. Téma mužů na mateřské dovolené bylo velmi oblíbené. V této době také probíhala osvěta na téma otců na mateřské dovolené, kde odborníci vysvětlovali ženám, že mají muže více zapojit do péče o děti. Na této osvětě se podíleli odborníci z řad lékařů, pediatrů a psychologů (Rozhovor 1, řádek 55-65). Byla tu tedy snaha toto téma pojímat odborně, zaštitit se názory odborníků a posvětit případnou angažovanost otců v rodině „vědeckými“ studii a podklady. Jedna odbornice, dětská lékařka uváděla, že muži mají nezastupitelnou roli při výchově dětí, úloha matky je nezastupitelná v období těhotenství a kojení avšak „odstaví-li matka dítě od prsu“ nastupuje v péči otec (Rozhovor 1, řádek 67-71). Po jednotlivých okresech probíhaly soutěže na téma nejlepšího tatínka. Dále televizní pořady s MUDr. Brtníkovou. Také se objevil televizní dokument Olgy Somerové „S Tebou

táto“, který se zabýval otci, kteří sami vychovávají dítě. Docházelo k četné spolupráci mezi různými redakcemi např. mezi redakcí časopisu *Vlasta* a tiskovou agenturou Sputnik (Rozhovor 1, řádek 73-84). Dále bylo vnímáno Švédsko jako náš vzor, kde situace byla naprosto rovnoprávná (Rozhovor 1, řádek 90-91). Zde můžeme vidět jasný důkaz o tom, že společenská diskuse o tématu otcovství a vizibilitě otců ve společnosti skutečně probíhala. To, že tato společenská diskuse opravdu probíhala, v práci Božovské postrádám. Práce Božovské nám podává tematický přehled článků, avšak nepodává žádný důkaz o tom, že ke společenské diskusi o tématu otcovství a vizibilitě otců opravdu docházelo.

V letech 1977-1987 byla šéfredaktorkou Libuše Sekerová, vystřídána Alenou Šlofovou v roce 1988 a v roce 1990 Marií Formáčkovou. V roce 1998 řídí redakci Otakar Gembala, v roce 1998 nastupuje šéfredaktorka Eva Wagnerová, v roce 1999 Kateřina Šmálková a v roce 2005 Jiřina Köppelová. Tento vývoj ve vedení časopisu ukazuje, že ve většině případů nastupovaly do vedení samé ženy. Jistě to bylo dáno ideologií tehdejší doby, kdy do roku 1989 tyto ženy musely projít kádrovými prověrkami a být dostatečně „důvěryhodné“ pro tehdejší režim. Je zajímavé, že okolo roku 1989 dochází k častým změnám ve vedení. Jistě to souviselo s blížícím se listopadem 1989 a následným pádem komunistického režimu.

2.4.2. Struktura časopisu

Tato kapitola navazuje svým obsahem na předchozí kapitolu a to převážně z toho hlediska, že dává jasné příklady výrazných konkrétních znaků *Vlasty* zmíněných v předešlé kapitole. Strukturální přehled časopisu *Vlasta* nám předkládá praktický příklad periodicity časopisu (aktuálního informování), ukazuje nám škálu rubrik, které se v časopisu objevovaly, včetně rubrik, které byly zaměřeny na práci s dopisy, dále ukazuje široce pojatou obsahovou koncepci. Svoji strukturou dokládá mimo jiné vhodnost ženám všech věkových kategorií.

Vlasta vycházela až do roku 1969 v rozsahu 15 stran. V roce 1969 se rozsah časopisu zvýšil na 31 stran, což mohlo být v důsledku událostí Pražského jara 1968 a následného období politického uvolnění v Československu. Další výraznou proměnou vzhledu *Vlasty* je skutečnost, že od roku 1973 vychází barevně.

Struktura časopisu v roce 1947 byla následující:
s.2-3 - strany událostí ze zahraničí a slova redakce *Vlasty*

s.4-5 – události ze zahraničí

s.6-7 – události v kultuře

- s.8-9 – cestopisné zpravodajství
- s.10-11 – povídky (zaměřeny na mezilidské vztahy)
- s.12-13 – povídky a zápis do soutěže
- s.14-15 – správná výživa, móda významné ženy, jubilea významných žen např. (smrt básnířky E. Krásnohorské)

Strukturu časopisu z roku 1949 nebylo možné naprosto přesně ověřit, neboť některé strany ve výtiscích chybějí. Z mého výzkumu bylo možné ověřit následující strukturu:

- s.2-3 – zprávy ze zahraničí
- s.6-7 - zprávy ze zahraničí a román
- s.8-9 - román, rady týkající se správné výživy, šití a praktických rad v domácnosti
- s.10-11 – povídka, reklama, inzeráty a zprávy z průmyslu
- s.12-13 – zprávy z činnosti Rady žen

Časopis stále obsahuje rubriky určené široké škále čtenářů a čtenářek a mimo jiné obsahuje také informace z činnosti Rady žen, neboť byl oficiálním Listem Rady československých žen.

V roce 1959 struktura časopisu byla následující:

- s.2-3 – slovo redakce „Vlasty“ a události ze sjezdu ČSM
- s.4-5 – povídka
- s.6-7 – zprávy ze zahraničí
- s.8-9 – ženy v zaměstnání
- s.10-11 – román a výchova dětí
- s.12-13 – soutěž výborů žen a dopisy čtenářů
- s.14-15 – šijeme, pleteme, rady do domácnosti

V tomto roce se objevuje dvojstrana „ženy v zaměstnání“. Zde je jasně vidět, jak vysoká zaměstnanost žen v době socialismu proniká i do médií. S tím přímo souvisejí i otázky související s výchovou dětí a rad do domácnosti, protože se zaměstnaností žen vzrůstá náročnost sladování pracovních, výchovných a s vedením domácnosti spojených aktivit. Jinak se struktura časopisu nijak výrazně nezměnila.

V roce 1969 struktura časopisu byla následující:

- s.2-3 – rozhovor s významnou ženou
- s.4-5 – zpráva ze Světového kongresu žen v Helsinkách
- s.6-7 – otázky přídatků na děti
- s.8-9 – zamyšlení nad různými tématy (např. odpočinkem) - povídka

- s.10-11 – povídka – o natáčení filmu Věry Chytilové – zprávy ze zahraničí
- s.12-13 – volí se Miss Vlasty
- s.14-15 – novela na pokračování, Žena – cyklistika
- s.16-17 – zprávy z Třineckých železáren
- s.18-19 – zkušenosti z výstavby rodinných domků
- s.20-21 – střihy na léto
- s.22-23 – šití pro děti, křížovky, zajímavosti ze světa
- s.24-25 – dopisy, ohlasy, dotazy, odpovědi
- s.26-27 - otázky týkající se skladování potravin a recepty
- s.28-29 – recepty, poradna před dovolenou
- s.30-31 – recepty, zprávy z oblasti populární hudby

V roce 1969 vychází časopis v rozsahu 31 stran a vydává Československý svaz žen. Objevuje se dvojstrana „volí se Miss Vlasty“. Tato rubrika je ojedinělá v tom, že se objevuje o dvacet let v předstihu před volbou první Miss ČSSR Ivany Christové, která se uskutečnila v roce 1989.

Struktura časopisu v roce 1973 byla následující:

- s.2-3 – zprávy ze světa
- s.4-5 – reportáže z cestování
- s.6-7 – významné ženy z Československého svazu žen
- s.8-9 – ohlasy čtenářů – žena jako věčná inspirace a zprávy z kultury
- s.10-11 – Čtení pro rodiče, povídka
- s.12-13 – Místo pro mne (zajímavé básně, minipovídky i nejlepší amatérské fotografie)
- s.14-15 – Emil Zola – Lístek lásky, životní romány prostých lidí
- s.16-17 – dvoustrana zaměřena na problematiku otcovství
- s.18 – rady stárnoucím osobám
- s.19 – zamyšlení nad vysokou zaměstnaností žen a úrazech v zaměstnání
- s.20-21 – módní rubrika
- s.22-23 - rady do domácnosti a módní poradenství
- s.24-25 – rady do domácnosti (zhotovení praktické židličky – houpačky pro dítě)
- s.26-27 – dopisy Vlasty na redakčním stole, křížovka a zastavení u kulturní památky
- s.28-29 – výstava hraček, rady k hubnutí
- s.30-31 – recepty, reklamy

Ráda bych upozornila na výše zmíněnou dvojstranu zaměřenou na problematiku

otcovství. Stejně tak, jak tomu bylo ve vydáních let minulých se objevují významné ženy Československého svazu žen. Dále na s. 19 se objevilo zamyšlení nad vysokou zaměstnaností žen. Toto, jak jsem již zmínila výše, souviselo i ideologií tehdejší doby i ekonomickou nutností rodiny. Z jednoho platu muže by těžko rodina zvládla pokrýt veškeré náklady na provoz domácnosti a potřeb všech členů domácnosti. Rady do domácnosti, módní poradenství, reklamy a recepty se obdobně objevují stejně tak jako ve dřívějších vydáních.

2.4.3. Vlasta v 80. letech

Nyní bych se ráda věnovala popisu časopisu z období, které analyzuji v empirické části své práce. K tomuto účelu jsem si vybrala Vlastu z roku 1980 ročník 34, výtisk 1. Titulní strana je barevná s velkou fotografií. Tématem nejčastěji byly děti, zimní radovánky, pohled na zasněženou přírodu nebo město (např. Prahu pohled na Hrad a Karlův most), matky s dětmi, žena v zaměstnání, lidová řemesla, muži a představitelé politické scény např. prezident Husák zdravící české ženy. Buď se objevují děti samy, nebo s matkami – nikdy ale s otci. Muži se objevují jako představitelé politické scény či v zaměstnání (typicky mužských). Samozřejmě také vizuální stránka časopisu je důležitá. Hraje významnou roli v genderovém formování a organizaci společnosti.

s.2 – slovo předsedkyně ústředního výboru Českého svazu žen

s.3 – zaměřena politicky (např. slovo Gustáva Husáka)

s.4-6 - slovo ministrů

s.7 – vyjádření k Velké vlastenecké válce

s.8-9 – výroba budíků

s.10 – péče o zdraví, rady k dobrému zdraví

s.11 - „Život píše romány“ (jedná se o příběhy se života např. příběhy neprovdaných matek)

s.12-13 - „Zadáno pro mládí“

s.14 - román na pokračování

s.15 – povídka

s. 16-17 – barevná dvoustrana „Svědkové naší minulosti“ - pohled do minulosti českého a slovenského národa

s.18-19 - „Významné dny a výročí“ včetně výročí významných českých žen

s.20-21 - věnováno dětem

s.22-23 - „Dopisy na redakčním stole“, „Deska cti“, „Křížovatky“, kde na dopis čtenáře odpovídá odborník/odbornice a také „Koutek živé přírody“

s.24-25 - „Móda“

s.26 - „Model pro Vlastu“, věnováno módě

s.27 – zpracovány zajímavosti ze zahraničí

s.28 - „Zájmy-záliby-nápady“

s.29 - křížovka s tajenkou, recepty

s.30 – recepty, vtipy

s. 31 – reklama

s. 32 – poslední barevná strana věnována výtvarnému umění, např. cyklus „Z bronzu a kamene (1.) (Karel Mrázek)

Struktura z tohoto období se nese výrazně v duchu normalizace. Např. s.3, která byla zaměřena politicky nebo s.4-6 slovo ministrů nebo s.7 vyjádření k Velké vlastenecké válce. Ale stejně tak jako v minulých vydáních se objevují zprávy z ústředního výboru Českého svazu žen, rady péče o zdraví, objevuje se velmi populární rubrika „Život píše romány“, „Křížovatky“ a velmi oblíbená módní rubrika. Opět lze říci, že se jedná o časopis určený nejen ženám, protože se objevuje dvojstrana „zpracovány zajímavosti ze zahraničí“ a výše zmíněné normalizační rubriky určené jak mužům, tak ženám.

Nyní bych se ráda věnovala popisu rubrik, které se objevují v 80. letech. Některé z nich se však již objevují v dřívějších vydáních.

Velice významnou rubrikou byla rubrika Rodinné Křížovatky později pak již jen Křížovatky. V této rubrice měla své nezastupitelné místo Jiřina Šiklová, která vystupovala pod značkou nebo pod jménem Jiřina Heroldová. Hlavním tématem této rubriky bylo soužití generací a rodinné vztahy (Rozhovor 1, řádek 96-99, 193-195).

Kulturní rubrika se zabývala hlavně módou. Vedoucí v této rubrice byla Věra Hrubá, která podporovala začínající módní návrhářky. Objevovalo se zde např. těhotenské oblečení nebo vaky na děti (Rozhovor 1, řádek 148-156). Návody na pletení nebo střihy měla v každém čísle. Cílem této rubriky bylo zlepšování vzhledu dětí, obzvláště v té době, když dětské oblečení bylo tak nedostatkové (Rozhovor 1, řádek 256-259).

Rubrika Právní pomoc Vlasty se začala objevovat od roku 1974. Obsahovala rady odborníků týkající se rodinného práva např. právních předpisů upravujících volbu jména dítěte, ale také pracovního práva.

Rubrika Čtení pro rodiče se zabývala otázkami péče o děti, názoru pedagogů na

výchovu dětí, názoru na výživu dětí, dětský volný čas a informace o školství. Tyto dvě rubriky (Právní pomoc Vlasty a Čtení pro rodiče) měly jistě hluboký vliv na formování názorů a hodnot v oblasti rodiny a výchovy. Protože se jednalo o období totalitního režimu, kde panoval jeden názorový proud bez adekvátní možnosti diskuse a prezentace alternativních názorů, všechny rady, návody a argumenty prezentované v těchto rubrikách získávaly auru autority a správnosti. Z předchozích kapitol je zřejmé a není ani překvapující, že tyto rubriky také ukotvovaly genderově konzervativní a esencialistické pohledy na rodinu a rodičovství.

Rubrika Život píše romány se objevuje od roku 1978. Patří jednoznačně mezi nejoblíbenější rubriky. Objevovaly se zde příběhy z dopisů čtenářů z celé republiky na předem vyhlášená témata nebo na volně objevující se v dopisech čtenářů. Jak mi sdělila redaktorka Formáčková, dopisů do redakce Vlasty přicházelo opravdu hodně a lidé psali velmi ochotně a spontánně. Témata této rubriky byly tématicky řazeny např. smrt partnera, odchod partnera, výchova dětí, nevěra, svatby, problémy mladé generace, láska, Vánoce, dovolená nebo vzpomínky pamětníků 1. světové války při příležitosti výročí 1. světové války. Dále např. témata trapasy byly otištěny v aprílových a silvestrovských číslech. Mezi hlavní redaktory této rubriky se řadí Jarmila Křečková, Marie Formáčková a jiní. Tato rubrika sloužila jako předloha a inspirace televizního seriálu Bakaláři, minipříběhů, které přinesl život. Tato rubrika vnímala každý jednotlivý život jako román (Rozhovor 1, řádek 197-210, 308-315). Tato rubrika jistě patřila mezi nejoblíbenější, jak dokládá množství obdržených dopisů, ale také mezi tématicky nejrozmanitější rubriku.

Rubrika Černá a bílá Kniha rodiny? se objevovala pouze v roce 1988 a souvisela s vyhlášením roku 1988 za rok rodiny (Rozhovor 1, řádek 212-214).

Rubrika Dialog se objevuje od roku 1978 a sloužila k prezentování určitých problémů např. vztah mladých lidí k práci. Jednalo se o dopisy čtenářů na předem vyhlášené téma, kde čtenář nebo čtenářka popisuje svůj příběh. Jednalo se o dialog, názory pro a proti mezi čtenáři na určité téma např. na téma vhodnosti seznamování se na inzerát (Rozhovor 1, řádek 293-299). Příspěvky čtenářů byly honorované. (Rozhovor 1, řádek 305). V některém výtisku se také může objevit názor odborníka na určité téma jako např. „o tom, co je klíč“ se vyjádřil Prof.PhDr.Jaromír Uždil, DrSc. z Vysoké školy uměleckoprůmyslové v Praze (Vlasta 1978, ročník 32, výtisk 40, str.10). Projekt dětských mini jeslí, dětských bazarů a burz dětského oblečení byl také jedním z častých témat této rubriky (Rozhovor 1, řádek 210-212). V 70. letech se rodilo hodně dětí a tím vznikl

problém, kam s nimi po té, co matka půjde do zaměstnání. Šéfredaktorka Sekerová přišla v té době s projektem dětských mini jeslí. Projekt dětských bazarů, obdoba dnešních second handů, byl zorganizován Českým svazem žen. Burzy dětského oblečení fungovaly po celé České republice (Rozhovor 1, řádek 131-145). Jak zmínila redaktorka Formáčková oddělení dopisů bylo velmi rozsáhlé. Šéfredaktorka Sekerová říkala: „*Přišel dopis – přišel člověk*“ (Rozhovor 1, řádek 164-167). Dle redaktorky Formáčkové čtenost Vlasty v té době byla 3 860 000 (Rozhovor 1, řádek 176). Vlasta řešila problémy lidí a suplovala právní poradnu (Rozhovor 1, řádek 169). Byly organizovány besedy s různými odborníky, kteří také přispívali do Vlasty. Např. PhDr. Jana Marhounová působící také v pedagogicko-psychologické poradně a zároveň byla autorkou mnoha knih. Její hlavní oblastí zájmu byla role otce v rodině (Rozhovor 1, řádek 27-30, 177-180).

V rubrice Místo pro mě, pro mladé do třiceti let, vznikla podrubrika Náš občasník, kterou vedla redaktorka Formáčková, kde se objevovala různá témata, např. seznámení na inzerát a jeho pro a proti, dále jak poznáme dobrého a špatného partnera. V rámci této podrubriky spolupracovala Marie Formáčková s PhDr. Fantou z pedagogicko-psychologické porady, od něhož čerpala mnohé příběhy (Rozhovor 1, řádek 180-191).

Toto detailní nahlédnutí do vnitřní organizace časopisu Vlasta nám pomáhá pochopit vnitřní strukturu časopisu a poslání konkrétních rubrik objevujících se v časopisu. A to zejména s ohledem na hlavní téma mé práce čímž jsou proměny či posun otcovství a otcovské role v 80. letech minulého století. Důležité v tomto kontextu je porozumění tomu, do jakých rubrik kdo přispíval či přispívali odborníci/odbornice a v kterých rubrikách se objevovaly pouze dopisy čtenářů/čtenářek, tj. spontánní projev čtenářů/čtenářek. Tímto pak lépe čtenář této práce porozumí normativnímu charakteru příspěvků (psáno odborníky/odbornicemi) versus nenormativním spíše deskriptivnímu (čtenářskému) charakteru příspěvků, které se svým charakterem často výrazně liší. Takto detailní popis nám také pomáhá pochopit postavení žen a mužů v 80. letech normalizačního Československa. Z čehož vyplývá, že ženy byly výrazně prosazovány prostřednictvím Českého svazu žen, na druhé straně politická témata byla výraznou doménou mužů (např. slovo ministrů nebo slovo Gustáva Husáka). Ženy byly také zmíněny v souvislosti s významnými dny a výročími. Tím bylo na jejich postavení ve společnosti upozorněno, ale domnívám se, že jen uměle. Genderově stereotypní uvažování a genderová slepota totalitního režimu je zde jasně patrná. Ženy byly za socialismu důležité, ať už jako budovatelky socialismu nebo pracovnice, matky, zabezpečovatelky a

pečovatelky o další generace. Odtud se domnívám, že pramení vyzdvižení žen v souvislosti s významnými dny a výročími, kde je na jejich důležité postavení ve společnosti záměrně upozorněno. Na druhé straně však vysoká politická scéna byla výraznou doménou mužů. Tím měla Vlasta svoji vysokou čtenností výrazný vliv na formování genderových názorů a upevňování genderového řádu v normalizačním Československu 80. let.

3. Empirická část

V této části představuji metodologická východiska práce, popisuji zvolenou metodu a představuji vlastní výzkum. V současné době jsou studie a analýzy mužství a otcovství na vzestupu a vznikají různé mužské organizace, spolky a sdružení uvědomělých otců. Došlo k založení mužského hnutí, které se zabývá otázkami otcovství, rolí muže v rodině a tím pokládá základy pro nové pojetí mužské role. Dochází k odhalování nových rozměrů vztahů mezi otci a jejich dětmi a dochází tím k upozorňování na důležitost mužského elementu ve výchově. Toto je vše otázkou nové doby, nicméně je možné, že ke změně docházelo již v 80. letech, tedy ne po r. 1989 – a to právě se snažím zkoumat ve své práci, zda nějaký (a jaký) posun nastal již tehdy.

3.1. Stanovení hlavních východisek

V empirické části budu zkoumat posun a vývoj otcovské role v 80. letech minulého století. Konkrétně v časopise *Vlasta* v letech 1981-1989. Zajímá mne, jakým způsobem fungoval gender ve společnosti v posledním období totalitní éry. Pramenným materiálem budou všechny texty časopisu *Vlasta* z let 1981-1989 včetně dopisů čtenářů, které se vztahují k otcovské roli u nás. Pro tento výzkum jsem našla inspiraci v práci Lindy Božovské.

Jak uvádí ve své práci Božovská, téma muže bylo u nás v období socialismu značně opomíjeno, obzvláště pak téma muže-otce. Příspěvky z časopisu *Vlasta* Božovská podrobila kvantitativní tematické analýze a zároveň sledovala sociodemografickou charakteristiku autorů příspěvků (Božovská 2001: 2-3). Základní teze, které Božovská sleduje při analýze textu jsou: otcovská kultura a její rozpor mezi veřejnou egalitárou a domácí tradicionalitou, skutečně praktikovaný model otcovství (vlastní vztah otce a dítěte), proměna mateřství, oblast domácích prací a přínos pro otce samotného (Božovská 2001:24). Dále sleduje přehled zastoupených témat a autorství. Témata rozdělila do několika kategorií a podkategorií. Mezi kategorie Božovské patří: nepřítomný otec, oblast otcovské angažovanosti, vztah otce a dítěte, sám s dítětem, nevlastní otec a muži a děti (Božovská 2001:52). Témata týkající se matek rozdělila do těchto kategorií: „bránící“matky, otec-oplodnitel, vliv matek na výkon otcovské role a vliv otců na matky (Božovská 2001:60). V oblasti domácích prací si Božovská vytyčila tyto kategorie: domácí práce mužů není samozřejmost, volání po službách, změna v chování muže, domácí práce mužů je samozřejmost, problematika formulace tématu, vaření (Božovská 2001:72). V oblasti přínosu pro otce jsou u Božovské tyto následující kategorie: dítě jako „tmel“ a dítě

jako zprostředkovatel vztahu (Božovská 2001:74). Provedenou analýzou Božovská dospěla k závěru, že na přelomu 70. a 80. let u nás panovala poměrně konzervativní otcovská kultura, ale celkově přiznala, že na přelomu 70. a 80. let u nás docházelo k určitému posunu v roli muže v rodině a s tím i tedy role otce. Hloubku a trvalost tohoto posunu podle Božovské může prokázat další výzkum, v kterém jsem se rozhodla svojí prací pokračovat (Božovská 2001: 75-77).

V mém výzkumu jsem se snažila ověřit hypotézu, která navazuje na práci Božovské, která analyzovala posun otcovské role v 70. letech. Moje hypotéza zní, že posun otcovské role pokračoval a zintenzivnil ještě více v 80. letech. Na základě obsahové analýzy se snažím tuto skutečnost blíže prozkoumat a ověřit.

Posun otcovské role, dle mého názoru, mohl logicky souviset se zaměstnaností žen, která byla charakteristická pro období totalitního Československa. Touto skutečností mohlo logicky docházelo k většímu podílu otců na domácích pracích a péči o děti. Že témata související se zaměstnaností žen se objevovala v médiích, dokládá tento článek z časopisu Vlasta. Netýká se nijak mého výzkumu zaměřeného na otce, avšak přišlo mi vhodné jej v této části práce uvést.

Černá a bílá Kniha rodiny?Co říkáte modelu zaměstnané ženy-matky?Vlasta 1988, ročník 42, výtisk 25, str.10

...Zaměstnanost žen, již se ČSSR řadí na jedno z předních míst na světě, není bohužel provázena ani větším rozšířením pružných forem práce a zkrácením úvazku jehož v ČSR využívá jen 7,5 procenta žen (průměr pro západní Evropu je 40%). Sladit povinnosti pracovní a rodinné je těžké už proto, že náležíme ke státům s nejvyšším fondem pracovní doby.

připravila Mirjana Nimrichtrová

3.2. Shromazďování materiálů

3.2.1.Výběr článků

Při výběru článků jsem zahrnula všechny články časopisu Vlasta z let 1981-1989, týkající se otcovské role. Časopis Vlasta vycházel jedenkrát týdně celý rok. Výběr populace a výběr vzorku je prvním důležitým krokem analýzy obsahu mediálních sdělení (Vaňková 2008:36). Proto tedy dále definuji postup výběru článků, který jsem provedla.

Výběr článků jsem prováděla podle nadpisů článků a podle rubrik. Např. byl-li v nadpisu článku otec, bylo jasné, že se tímto článkem budu zabývat. Článek jsem přečetla a usoudila jsem, že se obrazu otcovství týká. A proto, že těchto článků, které mají v nadpisu slovo otec, bylo velmi málo, musela jsem výběr článků rozšířit, abych měla dostatek materiálu k této problematice. V těchto rubrikách jsem hledala i další články, které se v textu vyjadřují k problematice otcovství, ale přitom v nadpisu slovo otec nezmiňují. Např. je samozřejmé, že jsem se nezabývala rubrikou recepty, ale zajímaly mne rubriky Dialog, Život píše romány, Nás občasník, Čtení pro rodiče, Právní pomoc Vlasty, Křížovatky a Černá a bílá Kniha rodiny. V těchto rubrikách jsem našla nejvíce článků. Z těchto rubrik jsem vybírala články s tematikou otec, otec v rodině, otcovská péče, postavení otce v rodině. Pak jsem tyto články dobře přečetla a posoudila jsem, zda se vztahují k mému tématu. Samozřejmě, že jsem našla články, které nebyly součástí žádné rubriky jako např. článek Fotofejeton s tátou, Jako jitřenka. Táta atd. Těchto článků jsem našla celkem sedm.

3.3. Použitá metodologie

Ve své práci jsem se rozhodla použít metodu obsahové analýzy, o které se domnívám, že v daném výzkumu nejlépe dokáže pokrýt témata vážící se k otcovství v časopisu Vlasta 80.let.

Než přistoupím blíže k popsání metody obsahové analýzy, jako jedné z forem kvantitativního výzkumu, zmíním obecné principy kvantitativní metodologie, jejího základu, předností a také nevýhod.

Kvantitativní metodologie je jedna z nejčastěji používaných metod sociologického výzkumu a to zejména v oblasti různých statistických šetření. Pracuje s numerickými daty, které získává za pomoci proměnných. Tato metoda umožňuje získávání informací o stavu sledovaného jevu v určitém čase. Zajišťuje značnou míru objektivity. Kvantitativní metodologie má své výhody a nevýhody stejně tak, jako metodologie kvalitativní, avšak tyto dva metodologické přístupy se navzájem vhodně doplňují.

Oproti kvalitativnímu výzkumu se kvantitativní metodologie vyznačuje vysokou mírou reliability avšak nízkou mírou validity. „*Logika kvantitativního výzkumu je deduktivní.*“ Na počátku výzkumu existuje problém buď v teorii nebo sociální realitě. Tento problém je převeden do hypotéz, které slouží k výběru proměnných. Získaná data jsou použita pro testování hypotéz. Závěrem kvantitativního výzkumu jsou přijaté nebo

zamítnuté hypotézy (Disman 2008:287).

Nyní se zaměřím na obsahovou analýzu, jako jednu z forem kvantitativního výzkumu. Počátek této metody lze datovat od konce 2.světové války, kdy sociologové a studenti mediální komunikace vytříbili tuto výzkumnou metodu. Obsahová analýza byla používána k popisu obsahu oblíbených časopisů. Často docházelo k použití obsahové analýzy v souvislosti s využitím počítačových programů. Nyní obsahová analýza se nejčastěji používá v oblasti kulturologie a ve výzkumu hromadných sdělovacích prostředků. Kromě metodologických potíží souvisejících s jakoukoli kvantitativní technikou lze říci, že negativní stránka v použití obsahové analýzy spočívá v tom, že nebyla schopna dostatečně zachytit souvislosti, prostřednictvím kterých psaný text získává na významu (Denzin, Lincoln 1994: 464).

„Obsahová analýza je systematickým studiem textů a jiných kulturních produktů či neživých forem dat.“ Data užitá v tomto výzkumu existují nezávisle na výzkumném procesu. Výzkumník či výzkumnice nevytváří či nespoluvtváří data, etnografií, rozhovory, nýbrž shromažďuje data existující předem, jako jsou noviny, knihy, časopisy, televizní programy atp. (Hesse-Biber, Leavy 2007 : 227).

Obsahová analýza byla vyvinuta za předpokladu, že se můžeme dozvědět o společnosti a její kultuře zkoumáním materiálních věcí vytvořených uvnitř té společnosti. Můžeme poznat sociální život jako jsou normy, hodnoty, socializace či sociální stratifikace z textů, které vytváříme a které odrážejí společenský život. Tato metoda se liší od jiných výzkumných metod v tom, že užívá texty nebo jiné neživé výtvořiny jako výchozí bod výzkumného procesu. Tím se obsahová analýza liší od rozhovorů a ethnografie, které závisejí na jednotlivcích, kteří byli sociálními normami a hodnotami předurčeni k tvorbě určitých poznatků. Feministé a feministky vnímají texty jako produkt daného času a místa s rozdílným přístupem ke kulturním normám a hodnotám, které ovlivňují všechny stránky společenského života (Hesse-Biber, Leavy 2007 : 229).

Obsahová analýza vyžaduje tvorbu vzorků dat, která pak jsou rozsekána na „jednotky analýzy“ (jako je linka textu, scény filmu atp.). Data se pak kódují, kategorizují se do předem určených či induktivně vytvořených kategorií, které mohou být velmi specifické nebo mohou být vytvořeny obsáhlejší metakódy. Užití obsahové analýzy pro feministické výzkumníky/ice je mnohostranné. *„Feminističtí výzkumníci mohou obsahové analýzy užít ke zjištění rozsahu, v jakém se ženské věci či feministická perspektiva zkoumá v určitém médiu, stejně jako ke zjišťování povahy obsahu (učebnice historie, situační*

komedie, lékařské literatury etc.)“ (Hesse-Biber, Leavy 2007 : 231).

Prostřednictvím obsahové analýzy je verbální text převeden v proměnné. Nejprve jsou určeny kategorie, poté definován výzkumný vzorek, který je během výzkumu kategorizován, a následně jsou identifikovány jednotky analýzy. Během výzkumu hledáme předem definované kategorie a počítáme frekvenci jejich výskytu v textu (Gillárová: 2005: 84-85).

„Obsahová analýza (angl. content analysis) je tradiční metodou zkoumání obsahu.“ Byla definována jako „výzkumná technika pro objektivní, systematický a kvantitativní popis zjevného obsahu komunikace“. *„Základním rysem obsahové analýzy je, že kvantifikuje vybrané jevy vyskytující se v obsahu a řadí je do zvolených kategorií.“* K výchozím předpokladům patří dostatečný rozsah zkoumaného vzorku, aby mohla být získaná data dále statisticky zpracována (Čábelová, Jiráček, Končelík, Reifová, Trampota 2004:76).

„Obsahová analýza je kvantitativní, objektivní analýza sdělení jakéhokoliv druhu“. Obsahová analýza se může zabývat obsahem sdělení a jeho formou, autorem i adresátem takového sdělení. Pole použití obsahové analýzy je velmi široké. Může být použita pro srovnání objektivnosti různých médií. Obsahovou analýzu můžeme také použít v rámci jiných výzkumných technik, např. pro zpracování dlouhých otevřených otázek a pro organizování záznamů získaných kvalitativními postupy (Disman 2002:168).

Plán analýzy musí být takový, jestliže budou dva nebo více výzkumníků nezávisle na sobě analyzovat stejný materiál, musejí dojít ke shodným výsledkům. Konstrukce kategorií, do kterých bude obsah sdělení kódován, je pravděpodobně nejsložitější operací v procesu obsahové analýzy. Dochází k definici kvantitativních jednotek, ve kterých bude měřen rozsah sdělení. Kvantitativní jednotky z pravidla bývají definovány na dvou úrovních: a) záznamové jednotky, b) kontextuální jednotky. V záznamových jednotkách se měří rozsah sdělení. Kontextuální jednotky se používají v případě, že záznamové jednotky jsou malé a obsah záznamové jednotky by mohl být nesprávně zařazen. Kontextuální jednotky představují výchozí bod kategorizace (Disman 2002:169).

Kvantitativní obsahová analýza je vysoce strukturovaným a selektivním procesem. Tento postup vychází ze sociálněvědních metod měření a kvantifikace. Mediované obsahy jsou zkoumány s ohledem na několik vybraných znaků. *„Charakteristickým rysem této metody je vysoká míra strukturovanosti a s tím je spojen i vysoký stupeň ověřitelnosti“*

(Scherer 2004:29). Mezi další přednosti této metody patří možnost zpracování velkého množství textů (nebo jiných mediovaných obsahů) a výsledky šetření zapracovat do statistických analýz (Scherer 2004: 29-30).

Někteří feministé a feministky užili obsahové analýzy s nástupem „postfeminismu“, který získal na popularitě v 80. a 90. letech 20. století. Média ve Spojených státech vyhlásila novou éru postfeminismu a provedli obsahovou analýzu za účelem definování „postfeministické perspektivy“ a určení druhu empirické evidence. Přistupují s feministickou optikou a s feministickými zájmy jako je status žen, rovnost a sociální spravedlnost ke studiu materiální kultury a symbolické kultury (multimediální obraz, reprezentace), feminističtí výzkumníci a výzkumnice užívají obsahové analýzy velmi specifickým způsobem a kladou si otázky, které by jinak zůstávaly bez povšimnutí. Kultura jakožto místo vzniku idejí a místo jejich šíření a konzumace (často s extrémními a stereotypními představami), feministé a feministky mají zvláštní zájem o analýzu textů , které jsou základní složkou toho, jakým způsobem jsou muži a ženy vnímány (Hesse-Biber, Leavy 2007 : 224).

Toto jsou příklady popisů této metody v literatuře tak, jak jsem je vyhledala. A zdá se mi tato metoda pro zpracování mého výzkumu jako nejvhodnější, protože se domnívám, že nejlépe dokáže pokrýt obraz otcovství v časopisu Vlasta a pomůže nám tak nahlédnout do společenských hodnot, norem a vnímání genderu v komunistickém Československu 80.let.

3.4. Analýza vybraného vzorku materiálu

Nyní se zaměřím na výsledky obsahové analýzy týdeníku Vlasta. Seznámím čtenáře s jednotlivými proměnnými z kódovací knihy a uvedu konkrétní příklady z textu článků.

3.4.1. Kódovací kniha

Kódovací knihu jsem zpracovala v průběhu výzkumu a obsahuje dva různé typy proměnných: identifikační proměnné a analytické proměnné. Identifikační proměnné slouží k označování a identifikaci jednotlivých článků a vydání, v kterých se články s tématikou otcovství vyskytly. Dále označují skupinu, která v mém výzkumu konkrétně znamená veškeré články z časopisu Vlasta od ledna 1981 až prosince 1989 a rok vydání. Analytické proměnné představují kategorie, na které jsem se v analýze zaměřila. Kódovací

kniha a kódovací instrukce jsou přílohou k této práci.

3.4.2. Analytické proměnné

V následujících podkapitolách popíši jednotlivé analytické proměnné a představím výsledky výzkumu. Celkově analýza obsahuje čtyři kódovací jednotky a to kódovací jednotku práce, otcovství, otec po rozvodu a odborníci na problematiku otcovství.

3.4.2.1. Práce

Tato kódovací jednotka popisuje různé činnosti otce. Rozdělila jsem tuto kódovací jednotku na analytické proměnné: činnost otce, typ domácí práce, péče o děti, péče o syna/y a péče o dceru/y. Analytickou proměnnou činnost otce jsem rozdělila na činnosti související s výkonem zaměstnání, s činnostmi v domácnosti – domácí práce, kulturní zábavu (navštěvování kin, divadel a výstav), sport, hobby (avšak jiná než sport a kultura), dívání se na TV a jiná. Činnosti otce v domácnosti jsem věnovala zvláštní analytickou proměnnou – Typ domácí práce. Zde jsem zařadila různé typy domácích prací jako je vaření, praní, žehlení, domácí opravy, práce na zahradě, úklid (vytírání, utírání prachu, zametání, luxování) a jiný. Další analytickou proměnnou jsem věnovala péči o děti. A to konkrétně těmto činnostem: vození do školy či na sport, pomoc s domácími úkoly, společné sportování, čtení pohádek před spaním, přebalování, vození k lékaři (do poradny, na prohlídky), hraní si s dětmi, společné hobby (rybaření, modelaření) a jiná. Péči o děti jsem dále specifikovala na analytické proměnné péče o syna/y a péče o dceru/y. Hodnoty těchto proměnných jsem ponechala shodné s hodnotami proměnných u analytické proměnné péče o děti. Tyto dvě analytické proměnné jsem zvolala záměrně, jelikož jsem se snažila podchytit rozdíly v péči otce o syna/y a dceru/y. Z genderového hlediska jsem se snažila odhalit, zda existují nějaké rozdíly v této péči, zda např. otec tráví více času se synem ve společných hrách a společném hobby a jakým způsobem se otec věnuje dceři, zda shodně nebo rozdílně. Tyto dvě analytické proměnné se domnívám, že jsou z genderového hlediska zajímavé a důležitou součástí této analýzy, zejména proto, že pomáhají odhalit případné genderově stereotypní uvažování společnosti v souvislosti s přístupem otce k péči o syna/y a dceru/y. Tím také odhalit smýšlení společnosti v oblasti tradičního rozdělení genderových rolí.

3.4.2.1.1. Činnost otce

U této analytické proměnné se zaměřím na jednotlivé činnosti otce, které jsem zmínila v kapitole práce. Na úvod bych ráda uvedla, že z celkového počtu nalezených článků v časopise Vlasta (celkového počtu 54) 18 z nich hovoří přímo o činnosti otce, což představuje 33,3% celkového počtu článků. U některých článků je zmíněna pouze jedna činnost otce u zbylých je zmíněno činností více najednou. Zaměstnání otce je zmíněno jen u dvou článků. Domácí práce jsou zmíněny v jedenácti článcích z celkového počtu 18. Kulturní zábava jako činnost otce zmíněna nebyla ani v jednom z článků. Také sportovní činnost otce nebyla zmíněna ani v jednom z článků. Hobby (jiné než sport a kultura) nebyla zmíněna také ani v jednom z článků. Dívání se na televizi je zmíněno v jednom z článků. Do kategorie jiná jsem zařadila čtení a chození do hospody, kterým se otec věnoval pouze v jednom z článků. Lze říci, že výrazně převládají domácí práce, kterým se otec věnuje ve více než polovině příkladů, konkrétně v 61,1%. Na tento typ činnosti se podrobněji zaměřím v následující podkapitole.

3.4.2.1.2. Typ domácí práce

Tento typ práce otce vyšel v analýze činnosti otce jako nejvíce zastoupený. Nyní budu hodnotit jednotlivé typy domácích prací. Začnu u první hodnoty proměnné a to u vaření. Vařením se otcové zabývali v devíti z jedenácti článků pojednávajících o domácích pracích otce. Praní bylo zmíněno v šesti článcích, žehlení v pěti článcích, domácí opravy ve čtyřech článcích, práce na zahradě v žádném z článků, úklid v pěti článcích a k jinému typu domácí práce jsem zařadila nakupování, které bylo zmíněno ve dvou článcích a šití a pletení, které bylo zmíněno také v jednom z článků. Z analýzy výskytu témat v oblasti domácích prací lze říci, že převládá činnost otce vaření, které se objevuje téměř ve 100% článků. Na druhé straně činnost domácích oprav (lze říci typicky mužská činnost) je zastoupena ve čtyřech článcích, což je podstatně méně než bych očekávala. Lze říci, že vaření bylo pojímáno jako typicky ženská činnost, která je však nyní výrazně zastoupena muži-otci. Zde je možné sledovat výrazný posun v reprezentaci muže-otce vykonávajícího domácí činnosti, které byly dříve považovány svým typem činnosti za výhradně ženské. Zda je, ale skutečně vykonává z této reprezentace odhalit nemůžeme.

3.4.2.1.3. Péče o děti

Z celkového počtu článků se téma péče o děti objevuje pouze u devíti článků, což

představuje 16,6% článků z celkového počtu 54. Vození do školy či na sport se objevuje pouze jedenkrát, pomoc s domácími úkoly není zastoupena, společné sportování se objevuje jedenkrát, čtení pohádek před spaním je zastoupeno jedenkrát, přebalování není zastoupeno vůbec, vození k lékaři (i do poradny, na prohlídky) je zastoupeno jedenkrát, hraní si s dětmi není zastoupeno a společné hobby (rybaření, modelaření) je zastoupeno jedenkrát. Ráda bych dále rozebrala kategorii jiná, kam bych zařadila tyto aktivity, které byly v člancích zmíněny. Jde o trávení léta na chatě, zpívání písniček, čtení veršů, hraní divadla, učení drobným pracem v domácnosti a pořádání výletů o víkendech. Vždy bylo toto téma zastoupeno pouze jedenkrát. Dále bych ráda zmínila obecnou snahu mužů podílet se na výchově dětí (např. snahu odejít na mateřskou dovolenou), jde o vyjádření snahy bez specifikace činnosti. Rozhodla jsem se k tomuto účelu použít následující citace z článků.

Bez zařazení v rubrice: **Muž na mateřské dovolené. Vlasta 1987, ročník 41, výtisk 42, str.10-11**

...Ale vše se nakonec podařilo a syn nastoupil řádnou mateřskou dovolenou a o synka se vzorně staral....Zdena Kuchařová, Praha

....Nemáme babičky ani nikoho, kdo by nám pomohl. Jsme odkázáni sami na sebe. I když manžel pečuje o děti vzorně, nemohu říci, že bychom se setkávali s účastí a porozuměním, spíše s údivem a zvědavostí. ... Jana Buriánová, Praha

Dalším článkem je příspěvek čtenářky, která kvůli svému zdravotnímu stavu se nemohla plně věnovat pětiměsíčnímu synovi a na mateřskou dovolenou nastoupil manžel. V článku uvádí problémy, s kterými se s manželem setkávali ze strany společnosti. ... *Komukoliv jsme to řekli, všichni se nám vysmáli. ... Když si však později zažádal o prodloužení mateřské dovolené do tří let věku dítěte, bylo mu to zamítnuto s tím, že nemá práva jako žena. ... I dětská lékařka byla zpočátku proti tomu, aby se o syna staral muž (prý se ještě s takovým případem nesešla),*

Z tohoto příspěvku vyplývá znevažování otcovské role také odbornou veřejností (v tomto případě dětskou lékařkou). Z tohoto příspěvku je patrné genderově stereotypní uvažování společnosti, která preferovala mateřství a považovala ho za jedinou možnou a jedinou správnou variantou péče o dítě/děti. Otcovství bylo tak marginalizováno, zpochybňováno a považováno za nevyhovující. V závěru tohoto příspěvku bych ráda upozornila ještě na jednu skutečnost, kdy se stává otcovství preferovaným z toho důvodu, že otec povahou své činnosti má pro dítě více času i pochopení. ... *ale nyní si nemůže našeho chlapce*

vynachválit, jak prospívá. Manžel se dítěti věnuje neustále, a to přináší své ovoce. Když se totiž stará o dítě žena – pere, vaří, uklízí, a jde-li s dítětem na procházku, pak většinou za nákupy nebo po návštěvách. Ovšem muž má doma vše připraveno, je s dítětem na vzduchu a má pro ně víc času i pochopení. Irena Hradecká, Jablonec Opět bych zde upozornila na ne zcela nestereotypní uvažování společnosti, kdy tradiční genderová role matky byla naplněna jednak péčí o domácnost a zároveň péčí o dítě. V tomto úryvku lze sledovat posun v genderových rolích tím směrem, že otec se podílí na péči o dítě, avšak běžné domácí práce stále vykonává žena. A tím muž získává větší prostor pro rozvinutí své otcovské role. Avšak kladu si otázku, kdo pomůže matce při plném rozvinutí její mateřské role? Bude muž ochoten se více podílet na domácích pracích? Pozitivní pohled na otce je zde vystaven „na bedrech“ a na „úkor“ ženy a matky. Z autorčina komentáře není zřejmé, zda sama projevuje genderově kritický pohled a zda takový pohled neprojevuje. Její komentář je možné vnímat oběma způsoby, tj. jak upevňováním daného stereotypu, tak jeko kritickým, možná až ironickým zmíněním.

Rubrika: Čtení pro rodiče: Nechtěl jiného tátu. Vlasta 1981, ročník 35, výtisk 28, str.11

Vyrostli také mimo jiné i otcové jiného typu, než jaké znala historie. ... Tito mladí muži a posléze tátové projevují více takových vlastností, které kdysi náležely pouze ženám pečujícím o rodinu. ... Víc než kdykoli jindy pečuje o rodinu s dětmi a přebírá za ni řadu funkcí. S ohledem na tyto skutečnosti nastala u nás i ve světě vlna úvah o tom, že ve většině případů jsou otcové způsobilí pečovat sami o dítě stejně jako matky dětí a že by tedy bylo vhodné, aby pracovníci soudů uvážlivěji posuzovali, komu z rodičů mají vlastně dítě do péče svěřit. Výrazem takových úvah a současně jednoznačným přitakáním ve prospěch láskyplných a obětavých tátů byl i americký film Kramerová versus Kramer.

komentovaný příběh PhDr. Jana Marhounová

Rubrika: Život píše romány. Hlava rodiny. Vlasta 1986, ročník 40, výtisk 26, str.11

Kolo osudu.

... Požádala tehdy o individuální studium, ale na zkoušky musela dojíždět. V té době se o synka vzorně staral její muž, který si postupně, jak ho to Jana učila, vylepšoval i svůj zevnějšek. Naučil se vařit a prát, v domku kde co vyspravil a příkladně pomáhal při výchově dítěte.

Lenka

Rubrika: Život píše romány. Hlava rodiny. Rozhodování s nadhledem. Vlasta 1986, ročník 40, výtisk 48, str.11

...Poznala jsem, že manžel zvládne běžné domácí práce a umí se postarat i o děti, proto jsem byla vždy klidná...

čtenářka Jana

Rubrika:Dialog:Děti mé i tvé.Vlasta 1985, ročník 39, výtisk 28, str.18

(dopisy čtenářů)

...Při rozvodu, ale svěřil soud děti otci. Dcera se odvolala, ale neodvažuji se pomyslet, jak to dopadne. Obě jsme z toho zničené. Je to vůbec možné, aby matka ztratila vlastní děti?

... Jestliže výsledkem mnohaletých snah žen o rovnoprávné postavení v rodině je to, že někteří muži vzali i na svá bedra starosti o domácnost a děti, že jim nedělá problémy ani nákup, ani vaření, ani běžné domácí práce, pak druhou stránkou téže emancipace je logický požadavek otce dostat po rozvodu dítě do své péče. ...

Připravil PhDr.Čestmír Vašák (psycholog)

Souhrnně jde o šest příkladů vyjádření obecné snahy mužů-otců o péči o děti bez specifikace určité činnosti. Klíčová v této souvislosti není pouze péče o děti otcem, ale to, že o to sám stojí, snaží se a má o péči zájem. Tato snaha je v reprezentaci muže-otce pečujícího o děti velmi důležitá i když nepoukazuje na žádné specifické činnosti související s péčí o děti. Ukazuje otcův kladný přístup k péči o děti, který je v souvislosti s posunem role otce zásadní.

Ráda bych zmínila další specifickou činnost otce v souvislosti s péčí o děti – získávání si dítěte při nepřítomnosti otce - a to z příběhu z rubriky Život píše romány s názvem Sladká neděle.

Rubrika:Život píše romány. Hlava rodiny. Sladká neděle.Vlasta 1986, ročník 40, výtisk 26, str.11

S Honzíkem jsem se seznámila na dětském hřišti. ... Z pískoviště odbíhal k houpačce a prolézačce a stále se vyptával, kolik je hodin. Když se na příjezdové cestě objevila nová škodovka, rozzářila se mu kukadla nadšením. A než bys řekl švec, třepotal se v náručí prošedivělého elegána. Po okázalém přivítání vyndal muž z auta krabici dortů a začal chlapce krmit. ... Muž se s chlapcem spěšně rozloučil, podal mu krabici se zbylými dobrotami a už se škodovka ztrácela z dohledu. Honzík dětem pyšně sdělil, že to byl jeho táta a u té paní, kterou vezl v autě, teď bydlí. Pak se s dětmi rozdělil o šlehačkové dorty a chlubil se dál. Někdy si ho prý táta vezme i na celý den, a to je moc prima. Zajdou do cukrárny na polárkový dort, pak na oběd a pohár se šlehačkou a odpoledne mu koupí ještě zmrzlinu. Tolik dobrot najednou mu maminka nikdy nedovolí. Sladké neděle má jenom s

tátou. Představila jsem si jeho maminku nad dřezem s nádobím, nad kupou nevypraného prádla...

Hana

V tomto příběhu jde o chlapce, který žije s matkou, otec s matkou je pravděpodobně rozvedený. (Z příběhu nebylo možné více ověřit.) Tento příběh vnímám jako velmi specifický. Příběh je možné, dle mého názoru, zařadit do kategorie péče o děti, avšak z příběhu lze vyčíst, že otec omlouvá svoji nepřítomnost nakupováním sladkostí pro svého syna. Jde o příklad tzv. „kupování si“ dítěte a je otázkou, zda je možné kvalifikovat tento příklad jako „péče o děti“. Důležité je si uvědomit za jakých okolností si rodiče děti „kupují“. Rodič, který se denně dítěti nevěnuje, se snaží nahradit svoji chybějící roli při výchově péčí, která není denně běžná a spíše slouží k odměňování dítěte. V očích dítěte se tak stane tento rodič úžasným a hodným obdivu. Na druhé straně otec si je vědom toho, že při běžné denní péči o dítě chybí a proto se snaží tuto absenci své chybějící role dítěti nahradit tím, že vytváří pocit jedinečnosti a tím vytváří u dítěte pocit, že vlastně u jeho péče nijak nechybí.

3.4.2.1.4. Péče o syna/y

V této podkapitole se zaměřím konkrétně na specifickou péči otce o syna/y. K tomuto účelu použiji stejné hodnoty proměnných jako u proměnné Péče o děti. Vození do školy či na sport bylo zastoupeno pouze jedenkrát, pomoc s domácími úkoly zastoupena nebyla, společné sportování zastoupeno nebylo, čtení pohádek zastoupeno bylo jedenkrát, přebalování zastoupeno nebylo, vození k lékaři zastoupeno jedenkrát, společné hobby bylo zastoupeno jedenkrát a do kategorie jiná jsem zařadila zpívání písniček a trávení léta na chatě. Opět toto bylo zastoupeno jedenkrát. V této podkapitole bych ráda uvedla příběh Sladká neděle, kterou jsem zmínila v předešlé podkapitole. Tento příběh popisuje péči otce o syna, který zařazuji také k proměnné Péče o syna/y a konkrétně do kategorie jiná. Z celkového počtu devíti článků vztahujících se k péči o děti čtyři hovoří konkrétně o péči o syna/y. Při přihlédnutí k druhu aktivit, kterým se otec věnuje při péči o syny je zřejmé, že převládají aktivity spojené s trávením volného času, rozvíjení zájmových aktivit a rozvíjení intelektuálních schopností (zpívání písniček nebo čtení pohádek). V tomto bych ráda navázala na svoji teoretickou část, kde jsem několikrát zmínila, že otec má možnost volby typu péče o děti a většinou volí tu, která dítě obohacuje než tu, která souvisí s běžnými denními potřebami dítěte, ty zastává matka

(např. vaření, krmení, koupání). Muž se věnuje hře a disciplině. Dle doktora Plzáka je autoritou volného času spíše muž.

3.4.2.1.5. Péče o dceru/y

Nyní se zaměřím na další specifickou péči otce a to konkrétně na péči otce o dceru/y. Bohužel po provedené analýze článků jsem dospěla k závěru, že ani v jedné z článků není specifikována péče otce o dceru/y. Pouze v jednom z článků byla vyjádřena otcova péče o dceru, kterou specifikuji jako jinou. Jedná se o příklad z rubriky **Dialog. O pochopení a vzájemné úctě. Nesít bouři. Vlasta rok 1981, ročník 35, výtisk 38, str.18**. *...s obdivem sleduji, jak se soused o dítě pečlivě stará. Pere na holčičku, vaří jí...Nevím, proč má dítě v péči on a nikoli matka, jak je u nás většinou zvykem.*

připravila Melánie Rybářová, čtenářka Jiřina ze středních Čech

Tento příklad ukazuje na situaci po rozvodu manželství, kde dítě je svěřeno do péče otce. V úryvku je mimo jiné vyjádřena otcova snaha o péči o dceru a zároveň čtenářčin údiv a pochybnost nad tím, proč bylo dítě svěřeno do péče otce. V tomto příkladu je možné sledovat genderově stereotypní uvažování čtenářky, která považuje za jediného možného jedince při péči o dítě matku. Tento její údiv byl možná posílen i tím, že se nejedná o svěření syna do péče otce, ale svěření dcery do péče otce. V tomto článku se jedná o jediný příklad vyjádření péče o dceru/y otcem z celkového počtu článků. Z předešlé kapitoly vyplývá, že péče o syna/y byla zastoupena čtyřikrát častěji než péče o dceru/y. Z tohoto faktu je možné vyvodit to, že otec tíhne více k péči o syna/y než-li k péči o dceru. Otec vnímá syna spíše jako partnera v různých hrách a společných zálibách, kdežto dceru tímto způsobem nevnímá. Pod vlivem genderové socializace, kdy rodič komunikuje svému dítěti svá genderová očekávání, dítě automaticky vyrůstá do genderově stereotypního prostředí a přijímá tak již od mala genderově stereotypní pohled na své okolí. Toto jsem již zmínila v teoretické části v souvislosti s názory doktora Plzáka, který hovořil o ideálním rozdělení rodičovské autority, kdy do puberty má hlavní úkol matka a po pubertě otec vede syna a matka dceru.

Než přejdu k další kódovací jednotce, ráda bych provedla shrnutí kódovací jednotky práce. Z činností otce převládá typ činností domácí práce. V oblasti domácích prací bylo nejčastěji zastoupeno vaření, dále praní, žehlení, domácí opravy byly zastoupeny v méně než polovině článků. Péče o děti byla zastoupena pouze v 16,6% článků, z čehož čtyři se zabývaly péčí o syna/y a jeden článek péčí o dceru/y. Z tohoto

shrnutí je možné vyvodit, že otec, co se týče jeho činnosti, byl nejvíce na stránkách Vlasty spojován s domácími pracemi a to konkrétně s činností, která byla považována za typicky ženskou – vaření. Otázkou je, zda tomu tak opravdu skutečně bylo v každodenním životě otců v Československu 80.let. Pokud ano, tak by toto představovalo snahu o posun role otců. Péče o děti nebyla podle mého názoru nijak výrazně zastoupena. Jednalo se o méně než pětinu celkového počtu článků. Z tohoto počtu článků zabývajících se péčí o děti čtyři z nich hovoří konkrétně o péči o syna/y a pouze jeden hovoří o péči o dceru/y, což jak jsem výše zmínila souvisí s ideálním rozdělením rodičovské autority a genderovou socializací zmíněnou v teoretické části této práce.

3.4.2.2. Otcovství

Kódovací jednotka otcovství je zaměřena na různé obrazy otcovství a jeho hodnocení, zkoumá a hodnotí důležitost otce při výchově a to konkrétně tím způsobem, nejprve zda byla v článcích zmíněna či zmíněna nebyla a po té jakým způsobem je v článcích hodnocena. Dále se zaměřím na rovné dělení povinností souvisejících s péčí a výchovou dětí, a to v tom smyslu, zda bylo zmíněno či zmíněno v článcích nebylo, dále se zaměřím na vztah otce a dětí a to konkrétně na vztah vlastního otce a syna, vztah nevlastního otce a syna, vztah vlastního otce a dcery a vztah nevlastního otce a dcery. Budu hodnotit, zda byla tato témata v článcích zmíněna či zmíněna nebyla. Následně provedu hodnocení těchto vztahů. Dále se v této kódovací jednotce zaměřím na schopnost vykonávání domácích prací a její hodnocení, neschopnost zvládnání péče o dítě/děti, zvládnání péče o dítě/děti, hodnocení zvládnání péče o dítě/děti, invenčnost otce, hodnocení invenčnosti otce, vztah otce s matkou, který budu hodnotit buď jako dobrý, špatný, ambivalentní nebo jiný. V následujících podkapitolách rozeberu tyto analytické proměnné podrobněji. Podrobná kódovací tabulka je přílohou.

3.4.2.2.1. Důležitost otce při výchově

U této analytické proměnné jsem shledala během analýzy 11 článků týkajících se důležitosti otce při výchově, kde byla důležitost otce při výchově přímo zmíněna. Jde o 20,4% z celkového počtu článků. U zbylých článků důležitost otce při výchově zmíněna nebyla což představuje 79,6% celkového počtu článků. Z tohoto vyhodnocení plyne, že téma důležitosti otce při výchově nebylo příliš častým tématem na stránkách časopisu Vlasta z čehož dále vyplývá, že na přítomnost otce při výchově dětí nebyl kladen, v tomto

velmi žádaném časopisu v době socialistického Československa, velký důraz.

3.4.2.2.2. Hodnocení důležitosti otce při výchově

Ve většině případů je hodnocení důležitosti otce při výchově hodnoceno hodnotou proměnné důležitá. Pouze ve dvou případech je hodnoceno hodnotou proměnné jiná. Hodnotu proměnné nedůležitá jsem nepřisoudila žádnému z článků. Hodnotu proměnné důležitá- bych ráda doložila citací z článku zmiňující důležitost přítomnosti otce v rodině a při výchově.

Rubrika:**Život píše romány. Hlava rodiny. To byl táta! Vlasta 1986, ročník 40, výtisk 40, str.11**

připravila Zdena Kašinská

*Tatínkovi jsme nesměli slovem odporovat. ...S tatínkem jsme byli odvezeni na Malou pevnost v Terezíně....Každý den na mne čekal a přinášel mi tajně mrkev, petržel, salát. Tehdy jsem si uvědomil, jak v jeho zdánlivě přísné povaze je i spousta citu a pochopení....Ale proč jsem Vám o něm napsal? Hlavně proto, že v dnešní době plné rozvodů bychom si měli uvědomit, co to je být hlavou rodiny. Že otec má být zárukou její celistvosti, má vedle matky napomáhat plnit její poslání v celé šíři, být ctěn a vážen svými dětmi i vnuky. Aby i po létech ve vzpomínkách se o něm říkalo: to byl skvělý táta, to byl laskavý dědeček. **čtenář Stanislav***

V souvislosti s tímto článkem bych se ráda zastavila u názvu, který byl zde použit a to „Hlava rodiny“. Domnívám se, že tento název zde má velmi specifický a genderově velmi závažný význam. Pojem „hlava“ signalizuje něco ústředního, mající schopnost přemýšlet a tím řídit a vést. Ve spojení se slovem rodina toto slovní spojení naznačuje, že osoba, které je přidělen tento pojem je osobou vůdčí se schopností přemýšlet, uvažovat a příkladně řídit a vést. Z výše zmíněné citace z článku je zřejmé, že toto slovní spojení je přiřazeno otci. On tedy zaujímá v rodině ústřední postavení – je hlavou rodiny. Jak je v článku zmíněno, má spolu s matkou pomáhat plnit poslání rodiny. Zde bych ráda odkázala na moji teoretickou část, kde v kapitole o genderovém řádu v období socialismu popisují spojenectví muže a ženy a vnímání ženy muže spíše jako partnera, v této souvislosti pomocníka, který s matkou spolupracuje, napomáhá matce plnit poslání rodiny. Zde ale však také dochází k přímému propojení otce se slovním spojením „hlavou rodiny“, což přivádí otce do pozice jediného možného, který je schopen logicky uvažovat a vést. Toto

dokládá genderovou slepotu období komunistického Československa a vytváření údajné genderové rovnosti na patriarchálních základech. Název Hlava rodiny v souvislosti s články o otcovství bude možné sledovat dále v průběhu této analýzy.

Nyní bych ráda více rozebrala hodnotu proměnné – jiná. Zde bych zařadila dva články, kde u obou je hodnocena důležitost otce při výchově kladně, avšak ne jednoznačně, jelikož do určité míry se v obou článcích ukazuje stereotypní uvažování společnosti, konkrétně tak, že je patrný rozpor v tom, co je psáno na stránkách Vlasty v souvislosti s hodnocením důležitosti otce při výchově a tím, jak o tomto tématu uvažuje společnost. Důležitost muže-otce při výchově je i tak hodnocena pozitivně, ale jak ukazují citace, dochází k výraznému rozporu mezi tím, jaké je uvažování společnosti a mezi názory uvedenými ve Vlastě. Tuto skutečnost bych také ráda zmínila v souvislosti s metodou obsahové analýzy médií, s kterou je nutné počítat při interpretaci společenských posunů v tomto případě posunů otcovské role.

Muž na mateřské dovolené. Vlasta 1987, ročník 41, výtisk 42, str.10-11

Nikdo nepochybuje o tom, že muž péči o dítě zvládne. Zavoláme-li kamkoliv – na odbory, na ministerstvo, na národní výbor – všude potvrdí, že muž může na mateřskou dovolenou jít. Je to přece zakotveno v zákonu. Ovšem to je teorie. Dojde-li na praxi, je všechno úplně jiné. Nechce se ten člověk vyhybat práci? Není za tím něco nekalého?

Marie Formáčková, Ilustrační snímky Pavel Kopačka

Čtení pro rodiče. Muž „vychovatelka“. Vlasta 1984, ročník 38, výtisk 8, str.14.

Musel ji velice dlouho přesvědčovat, že muži jsou potřeba i v mateřských školách.....musel vždycky spolknout jednu a tutéž odpověď: „Žena je přece matka“. „A muž je otec“, zvyšuje hlas Boris Verzub při vzpomínce na toto handrkování. „Proč nás tak dojíká, když vidíme mladého tátu s kočárkem? Muž je povinen podílet se na výchově v rodině, v mateřské škole i v základní škole. Právě v tom se podle mého názoru rozšířila, abych tak řekl, jeho sociální role. A to děti právě potřebují“. Je to skutečně tak. Všichni známe smutné plody jednostranné ženské výchovy: infantilní, nejisté a často rozmazlené chlapce. I na holčičkách se projevuje nepřítomnost mužského vlivu. V mnoha rodinách bez otce vyrůstají často hašteřivá, zlomyslná děvčata. ...Mnoho mých známých si myslí, že chlap zaměstnaný v mateřské škole ztrácí jaksí na důstojnosti a „poženšťuje se“. Ale je to úplně naopak. ...“Co u vás dělá Boris Matvejevič?“, zeptala jsem se dětí. „Mámu“, odpověděl bez rozmýšlení jeden klouček. „Ne, tátu“, opravila ho holčička s přísnýma hnědýma očima....Muž jako vychovatel malých dětí má jisté přednosti. Je většinou chladnokrevnější

a zdrženlivější než žena, což je velmi důležité, neboť zbytečná nervozita zde víc než kde jinde překáží v práci. Umíte si představit, jak se malé děti číní, když vedle sebe mají někoho, kdo dovede přitlouci poličku nebo spravit židličku? Hoblík, kladivo a lopata přece jen patří do mužských rukou. A ta radost pánů kluků, když si s nimi dospělý muž zahraje na procházce se vši vážností a zápalem fotbal, kouluje se s nimi a staví ze sněhu hrady! A ta podívaná na pětileté, šestileté dívenky, jejichž chování se šmahem mění, sotva do třídy vstoupí ředitel..... **Olga Mariničevová, Sputnik**

Tato druhá citace z článku poukazuje opět na rozpor mezi tím, jakým způsobem bylo vnímáno otcovství na stránkách Vlasty a jaký byl skutečný názor společnosti. Dále můžeme vysledovat několik dalších z genderového hlediska důležitých aspektů v tomto článku. Článek apeluje na rozšíření sociální role muže tím, že je to pro děti prospěšné. Kritizuje jednostrannost ženské výchovy, ale zároveň upozorňuje na ztrátu důstojnosti muže při výchově dětí. V tomto příběhu je zdůrazněna role muže-otce při výchově dětí avšak způsobem, který výrazně kritizuje výchovu žen-matek. Ztráta důstojnosti muže při výchově dětí souvisí s vzájemným propojením otcovství a maskulinity, které jak jsem zmínila v teoretické části, brání mužům v plném rozvinutí otcovských rolí a to především tím, jakým způsobem je maskulinita definována. Podle doktora Plzáka je otec zodpovědný za rozvoj dětských zálib, vedení jej ke sportu. Toto se potvrzuje v tomto článku, kde muž se stává důležitým při sportovních a stavitelských aktivitách chlapců. Muž má také výrazný vliv na malá děvčátka, u kterých svoji přítomností budí respekt, což je možné považovat jako důsledek jeho dominantního postavení ve společnosti. V tomto příběhu se jedná o příspěvek z ruské redakce Sputnik, s kterou Vlasta úzce spolupracovala (Rozhovor 1, řádek 83-84).

3.4.2.2.3. Biologické otcovství

Biologické otcovství se objevuje ve 33 člancích, což představuje 61% článků z celkového počtu. Ve zbylých 39% článků biologické otcovství zmíněno není. Téma biologického otcovství je poměrně častým tématem. Objevuje se v různých rubrikách, ať už v rubrice Dialog, Náš občasník, Čtení pro rodiče, Právní pomoc Vlasty, Křižovatky, Život píše romány a v člancích, které nebyly zařazeny v rubrikách.

3.4.2.2.4. Hodnocení biologického otcovství

V této podkapitole jsem se zaměřila na hodnocení biologického otcovství.

Hodnocení jsem provedla za pomoci hodnot proměnných: problematizováno, neproblematizováno. Problematizace znamená problematizaci sociální role biologického otce matkou. Tato problematizace spočívá v odmítání jeho účasti na rodinném dění i jeho holé přítomnosti v rodině i přes to, že děti otce chtějí, matka však brání. Tento stav v rodině vede většinou k rozvodu a nebo k rozvodu již došlo. Dále biologické otcovství je znevažováno tím, že mateřství je upřednostňováno oproti otcovství. Neproblematizováno znamená, že otcem je ten muž, který dítě zplodil. V deseti, z celkového počtu článků týkajících se biologického otcovství, bylo biologické otcovství problematizováno, což představuje 30,3% článků týkajících se biologického otcovství. V 69,7% článků z celkového počtu 33 článků bylo biologické otcovství neproblematizováno. Jako příklad uvádím příspěvek čtenářky, v článku s názvem **Muž na mateřské dovolené. Vlasta 1987, ročník 41, výtisk 42, str.10-11**, kde v jednom z příspěvků čtenářka uvádí reakci svého okolí na péči biologického otce o děti. ... *nemohu říci, že bychom se setkávali s účastí a porozuměním, spíše s údivem a zvědavostí. Manžel je pro okolí trnem v oku, důvodem zvýšeného zájmu. ... Potěšilo nás, že jste si vzpomněli na muže v domácnosti. Stát se jím – to je nesmírně těžký úkol.... všude jsou přijímáni s nedůvěrou a navíc jsou jim odpírány některé nároky, které mají ženy – například se jim nezapočítává doba péče o děti do důchodu.* **Jana Buriánová, Praha** Z genderového hlediska je také zajímavé, že se jedná o příspěvek ženy, ne muže. Tento článek ukazuje upřednostňování biologického mateřství oproti biologickému otcovství. Dále tento článek považuji za důležitý z toho důvodu, že i když se Vlasta věnuje tématu muže na mateřské dovolené, čtenářka argumentuje tím, že v samotné společnosti k žádnému posunu chápání otce a otcovské role skutečně nedochází. Je tedy otázkou do jaké míry je možné považovat reprezentaci otcovské role a její proměnu/y na stránkách Vlasty za dostatečně vypovídající o jeho skutečném obrazu v socialistické společnosti Československa 80.let.

Další článek, který uvádím v kategorii problematizování biologického otcovství, je článek z rubriky **Dialog. Děti mé i tvé. Jednou týdně. Vlasta 1985, ročník 39, výtisk 28, str.18 (dopisy čtenářů)**, kde dochází k marginalizování otcovské role po rozvodu manželství ...

Myslím si, že každý, kdo prošel rozvodovým řízením a měl pocuchané nervy, si přál jediné – klid pro sebe a své dítě. ... Osobně si myslím, že pokud druhý z rodičů, který nemá dítě v péči, průběžně se o ně nezajímá, neměl by zasahovat do jeho výchovy. Proč, z jakého důvodu by takový otec měl rozhodovat, zda a co bude dítě studovat, jestli půjde do učení a podobně? Asi by se mělo víc zvažovat, jestli zásah rozvedeného otce (protože většinou jde o

muže) je pro děcko přínos nebo spíš rušivý moment ve výchově. (anonymní příspěvek)
V tomto článku je role otce považována za problematickou a tedy následně je jeho účast na výchově dítěte považována za zbytečnou. Zároveň považuji tento článek za genderově stereotypní, jelikož automaticky předpokládá, že hlavní podíl ve výchově po rozvodu manželství má matka dítěte.

Další článek z téže rubriky s názvem **Stejná práva, stejné povinnosti? Vlasta 1985, ročník 39, výtisk 28, str.18** považuji také za problematizující biologické otcovství. Matka brání otci v péči o dítě. Otec dítěte se všemožně brání, avšak neúspěšně. ... *Čtyřikrát jsem se obrátil na soud, ale ten se jen spokojil s velmi nesmělým napomenutím matky. Jinak se neděje nic. Jak tomu mám rozumět? Neodpovědné matky můžou všechno? Jde o diskriminaci otců, nebo benevolenci úřadů? Přece není možné takhle zrušit právo otce na dítě a všechny vztahy přetřhat!* (anonymní příspěvek) Oba tyto příspěvky **připravila Marie Krausová .**

Role biologického otce je zde problematizována tím, že je brána jako zbytečná a tedy je možno z tohoto vyvodit, že zároveň je považována za problematickou. Jako důsledek toho otec ztrácí právo na styk s dítětem. Otec se pochopitelně cítí ve své roli diskriminován. Má snahu se podílet na výchově dítěte, avšak naráží na nepochopení matky. Další článek považuji také za problematizující a to v obdobném smyslu, jako článek minulý. Jde o článek z rubriky **Křižovatky:Místo klekánice tatínek.Vlasta 1985,ročník 39, výtisk 42, str.22-23**

Tento příběh začal jako tisíce jiných. Napřed se mladý muž a mladá žena zamilovali, pak se vzali, pak se jim narodilo dítě – a pak se rozvedli. ... Chlapec se sobotám a nedělím s tátou nijak nebránil. Otec měl o dítě opravdový zájem, snažil se využít každé volné chvílky společného času pečlivě volenou činností, která by oběma přinesla radost. ... „Mami, táta k nám na moje narozeniny nepřijde?“ ... „Letos ne, Ivane“ řekla žena pevně a pro jistotu ještě dodala. „Za chvílku k nám přijde jiný pán. O moc hezčí než tatínek a taky hodnější. Ten teď bude tvůj tatínek.“ A tu se ozval chlapcův rozhořčený výkřik: „Ale já jinýho tátů nechci!“ ... A tak si žena v tomto směru skutečně dělala, co chtěla. Jak jen mohla, zabraňovala dítěti v setkání s vlastním otcem. ... Nakonec to došlo tak daleko, že žena začala malého Ivana, v té době už žáčka druhé třídy, jeho vlastním otcem strašit.(anonymní příspěvek)

připravila **PhDr. Jana Marhounová**

V tomto článku je popsán velmi silný vztah dítěte a biologického otce, který není možné

nahradiť vzťahom iným. Z pozície ženy sa jedná hlavne o získanie nového vzťahu, ktorý je jí prednejší než vzťah s vlastným dieťaťom. Žena volí, kto má byť tým „pravým“ otcem dieťaťa. Pisateľku tohoto príspevku nebylo bohužel možné zistiť, pretože bol príspevok uverejnený a spracovaný anonymne.

V tejto podkapitole som sa venovala hodnoteniu biologického otcovstva. Nejzaujímavejšia premenná pri tejto analýze považujú hodnotu promenne problematizovanú. Hlavný dôvod je ten, že prostredníctvom tejto promenne lze odhaliť rôzne fungujúce skryté mechanizmy vnútri rodiny, ktoré vypovedajú o genderovom usporiadaní v súkromnej sfére. Celkovo lze říci, že biologické materstvo bolo uprednostňované oproti biologickému otcovstvu už v manželstve alebo v manželstve po rozvode. Ako som zmienila v teoretickej časti, otcovstvo je vnímané ako komplementárne k materstvu. Otcové sa cítia v tejto pozícii diskriminovaní. Ďalšiu kategóriu, ktorú by som tu rada uviedla v súvislosti s problematizovaním biologického otcovstva, je brániť matka. Je to práve ona, ktorá problematizuje biologické otcovstvo. Z tohoto hodnotenia lze vyvodit, že tak, ako boli tieto články prezentované na stránkach Vlasty, obraz genderového usporiadaní súkromnej sféry v dobe komunistického Československa na stránkach Vlasty, sa nesl v výraznom tradičnom duchu. Redakcia Vlasty sa však snažila prinášať témata ako napr. „Muž na materskej dovolenej“, ale popisy čtenáru a čtenářek každodennej reality odpovídaly spíše tradičnímu přístupu.

3.4.2.2.5. Téma otcovství

Téma otcovstva som rozdelila do dvoch hodnôt promenných a to roli ploditeľa a roli finančného zabezpečovateľa a živiteľa rodiny. Rola ploditeľa sa objavuje v 33 článkoch, čo predstavuje 61,1% celkového množstva článkov. Rola finančného zabezpečovateľa a živiteľa rodiny sa objavuje v päť článkoch čo predstavuje 9,3% článkov z celkového počtu 54. Ide napríklad o článok z rubriky

Dialog. Slovo majú muži. Vlasta rok 1987, ročník 41, výtisk 34, str. 18

Chtěl bych se pozastavit nad počínáním některých mladých žen (zvláště vysokoškolaček), které v mylném pojetí emancipace se pokoušejí najít partnera jen proto, aby si pořídily dítě. Jakmile taková dívka otěhotní, obvykle ztrácí o otce děcka zájem, anebo v případě sňatku při prvních manželských konfliktech žádají o rozvod, už s vědomím, že soud svěří dítě jim. Zanedbatelná při takové kalkulaci není ani sociální a finanční podpora státu, s níž tyto ženy samozřejmě počítají. Mužům, kteří těmto ženám uvěří, nezbyvá než platit a

pokorně žádat, aby mohli své dítě dvakrát v měsíci vidět. Já se ale ptám-pozná jejich dítě opravdové štěstí? ... Manželka mi docela cynicky řekla :„To dítě není tvoje!“Co se ve mě dělo, nechci popisovat. Jaké najít při takové zradě řešení? Rozvod. Žena pokrčila rameny-prosím, ale platit budeš ty. A tak bývalá žena žije v našem bytě s mužem, který za moje peníze dělá svému dítěti „hodného strejdu“.

připravil František Vrbecký, fotografie Pavel Kopačka

V tomto článku jsou obě role spojeny najednou.

V dalším článku se biologický otec vzorně stará o dítě, tedy je v roli ploditele dítěte a zároveň finančního zabezpečovatele a živitele rodiny. Obě role jsou opět spojeny. Článek je z rubriky **Dialog. O pochopení a vzájemné úctě. Nesít bouři. Vlasta 1981, ročník 35, výtisk 38, str.18**

...s obdivem sleduji, jak se soused o dítě pečlivě stará. Pere ..vaří ...Nevím, proč má dítě v péči on a nikoli matka, jak je u nás většinou zvykem.

připravila Melánie Rybářová, čtenář Jiřina ze středních Čech

Zde je možné pozorovat reflexi institucionálního přístupu státu, který rozhoduje prostřednictvím tradičního pojmání genderových rolí. V článku z roku 1987 „Muž na mateřské dovolené“ je zmíněno odpírání některých nároků mužům v souvislosti s odchodem na mateřskou dovolenou (např. nezapočítávání se doby péče o děti do důchodu). Strukturální dimenze genderového uspořádání dle Sandry Harding je zde reprezentována tím, co bylo v Československu 80.let nejvíce zvykem v souvislosti s péčí o dítě, konkrétně jaké možnosti poskytoval stát. Jak jsem zmínila v teoretické části, jednalo se hlavně o ženy, které vodily děti do jeslí a školek, pečovaly o nemocné děti a byly na prodloužené mateřské dovolené. Také zákon o rodině z roku 1963 hovoří o zabezpečování výchovy dětí společně s rodiči, státem a společenskými organizacemi. Stát tedy dohlížel nad řádnou výchovou dětí. Tak jak byla společenská realita reflektována na stránkách Vlasty lze říci, že určité tendence k odchodu mužů na mateřskou dovolenou se objevovaly, ale spíše byly vnímány s údivem ze strany společnosti.

Další článek se zabývá popřením otcovství, týkající se otců snažících se vyhnout placení výživného. Popírají, že dítě je jejich, a tudíž odmítají na ně platit.

Právní pomoc Vlasty. Ještě o popření otcovství. Vlasta 1981, ročník 35, výtisk 27, str.23

...Na prokuraturu se se žádostí o popření otcovství obracejí také otcové, kteří se chtějí vyhnout placení výživného, Tvrdí, že dítě narozené za trvání jejich manželství není jejich, a

bylo by tudíž nemorální na ně platit. Jeden podobný táta tvrdil, že jeho bývalá manželka mu byla po celé soužití s ním nevěrná a že čtyři děti, které se jim za trvání manželství narodily, nejsou jeho. ...

JUDr.Ludmila Tittková

Článek ukazuje roli ploditele dítěte, i když popíranou, tak roli finančního zabezpečovatele a živitele rodiny.

Tento článek popisuje opět roli finančního zabezpečovatele a živitele rodiny, tak roli ploditele. Upozorňuje zároveň na náročnost role živitele rodiny.

Život píše romány. Hlava rodiny. Nechtěňátko. Vlasta 1986, ročník 40, výtisk 26, str.11

...Otec stěží uživil čtyřčlennou rodinu – byl často bez práce – a jednoho dne mu maminka sdělila, že bude mít další děťátko. ... Ráno znovu přikázal, že se dítě nesmí narodit, nebo ji se všemi dětmi vyžene z domu. Neposlechla. Prala bohatým lidem prádlo, chodila k sedlákům na pole, jen aby otce nemusela žádat o peníze na stravu....

Svatava

Z kontextu tohoto článku je zřejmé, že se nejedná o historický kontext komunistického Československa, ale o vzpomínání dcery v 80.letech na svého otce. S tématem „Hlava rodiny“ jsme se setkali již dříve v této analýze. Název tohoto tématu má silně patriarchální význam. Konkrétně v tomto článku je jeho význam zesílen tím, že se zde projevují prvky domácího násilí v podobě výhrůzek ze strany otce a zároveň zanedbání rodičovské a vyživovací povinnosti. Otec v tomto článku se snaží ze svých obou rolí uniknout.

Další článek z rubriky Život píše romány. Hlava rodiny. Veselá kopa. Vlasta 1986, ročník 40, výtisk 48, str.11

Tatínka jsem vždycky moc obdivovala. Co ten toho uměl! Všechno, co bylo třeba, sám opravil,vylepšil. Měl se co ohánět ,aby uživil čtyři děti, ale maminka mu nikdy nevyčítala, že přináší domu málo peněz.

čtenářka Jitka

Článek opět pojí roli ploditele s rolí živitele rodiny. Na druhé straně také ukazuje náročnost role živitele rodiny, toleranci matky a manželky a obdiv ze strany dětí.

Poslední článek vážící k sobě obě role je článek Děti a rodiče. Vlasta 1982, ročník 36, výtisk 37, str.23.

... otec zpravidla o svěřeni dětí vůbec nežádá, neboť předem ví, že podle ustálené soudní praxe má na prisouzení dětí naději jen tehdy, když je matka alkoholička nebo příživnice, anebo když rodinu s dětmi sama opustí. ... Preferování matky pramení z toho, že jako

dárkyně života je odjakživa symbolem lásky a starost o děti a jejich potřeby je obecně zařazována jako její záležitost. Otec se zase převážně stará o materiální zajištění rodiny. ...

JUDr. Stanislav Hermann

K tomuto článku se opět vrátím v kódovací jednotce: otec po rozvodu. V tomto článku se kromě role ploditele a role finančního zabezpečovatele a živitele objevuje také snaha získat děti do péče. Tento článek zároveň ukazuje na strnulost genderových rolí a institucionální pohled/přístup k těmto rolím, kde matka je brána jako zabezpečovatelka dětských potřeb a otec jako živitel rodiny. Ne však v individuální rovině genderu, ale v celospolečenském pojmání genderových rolí. Zde bych odkázala na teorii instrumentálních rodinných rolí a expresivních rodinných rolí, kde muž je vnímán jako zajišťovatel a zabezpečovatel ekonomických potřeb rodiny a matka je brána jako vykonavatelka domácích prací a uspokojovatelka citových potřeb rodiny (Renzetti, Curran 2003: 214). Toto rozdělení rolí v uvažování autora článku převládá.

3.4.2.2.6. Rovné dělení povinností souvisejících s péčí a výchovou dětí

Nyní se zaměřím na téma rovného dělení povinností, které souvisí s péčí a výchovou dětí. Hodnoty proměnných jsem zvolila takové, které doloží zda bylo téma v článku zmíněno či zmíněno nebylo. V analýze mnou provedené jsem zjistila, že toto téma se objevilo v sedmi článcích z celkového počtu 54 článků. Toto představuje 12,7% celkového množství shromážděných článků. Důležité v tomto tématu jsou také názory odborníků, kde například redaktorka Marie Formáčková v článku, **Muž na mateřské dovolené. Vlasta 1988, ročník 42, výtisk 14, str. 15-16**, popisuje v souvislosti s mateřskou dovolenou snahu mužů o rovné dělení povinností souvisejících s péčí a výchovou dítěte. ... *Vídat ženy v dříve nebývalých rolích a dříve neslýchaných funkcích – na to už jsme zvyklí. I když to nějaký čas trvalo. Vídat muže v dříve nebývalých rolích a dříve neslýchaných funkcích – na to jsme si ještě nezvyklí. ... Ať si rodiče sami zvolí, který z nich zůstane s dítětem doma. Pochopitelně, v určitém období je žena nenahraditelná. Máme na mysli období kojení. Ale později klidně může na její místo přijít manžel. Proč ne?... O mateřské dovolené se už nemluví. Vžil se pojem rodičovská dovolená a záleží na každé dvojici, zda si ji vybere muž nebo žena. ...*

Marie Formáčková, Fotografovala Zuzana Straková, Magdaléna Bláhová, František Dostál a Andreas Kamper

Čerpání rodičovské dovolené buď muži nebo ženami jistě souvisí s rovným dělením

povinností souvisejících s péčí a výchovou dětí. Je jistě přínosné, že tato redaktorka, později šéfredaktorka Vlasty, se snažila toto téma přivést na stránky Vlasty, upozornit na něj a přivést k zamyšlení nad tímto tématem i jiné otce a matky. Dále bych zde ráda uvedla úryvek z článku psychologa Tomáše Nováka z rubriky **Čtení pro rodiče: „Vzdálený“ otec. Vlasta 1985, ročník 39, výtisk 43, str.11**

Výchova dětí byla dlouho považována za záležitost matky. ... Ve srovnání s dneškem však v souhrnu bylo „mužských prvků“ při výchově víc. Namátkou učitel ve škole, mistr při přípravě na povolání – to byly funkce ženám nedostupné. ... Jsou to spíše desetiletí než pouhé roky, co moderní psychologie zdůrazňuje nezastupitelnost vzájemných kontaktů otce a dítěte, a to již od raného věku. Stručně řečeno – „čím dříve se tatínek začne svému potomkovi věnovat, tím lépe“. ... Nezbytnost otcova podílu na výchově lze ostatně doložit řadou výzkumných zjištění. ... prokazují psychologové, že chybění otce může narušit harmonický vývoj dítěte. ...

Dr. Tomáš Novák (psycholog), ilustrační snímek Pavla Kopačky

Z tohoto článku je patrný důraz na roli otce v rodině.

Reakce psychologa Čestmíra Vašáka na dopis čtenářky ukazuje na podobný jev. Rubrika **Dialog:Děti mé i tvé. Vlasta 1985, ročník 39, výtisk 28, str.18**

(dopisy čtenářů) *...Při rozvodu, ale svěřil soud děti otci. Dcera se odvolala, ale neodvažuji se pomyslet, jak to dopadne. Obě jsme z toho zničené. Je to vůbec možné, aby matka ztratila vlastní děti?*

F.B.Praha

Možnosti, povinnosti a práva obou rodičů se mění a vyrovnávají, dochází i k určitým posunům dříve ustálených rodičovských rolí. Jestliže výsledkem mnohaletých snah žen o rovnoprávné postavení v rodině je to, že někteří muži vzali i na svá bedra starosti o domácnost a děti, že jim nedělá problémy ani nákup, ani vaření, ani běžné domácí práce,...

Připravil **PhDr. Čestmír Vašák (psycholog)** Tento článek se skládá z dopisu čtenářky a jeho reakce na něj ze strany časopisu Vlasta – konkrétně komentáře psychologa. Z článku vyplývá, že muži jsou více zapojeni v rodině. Práva obou rodičů se vyrovnávají. Článek dokládá, že docházelo k určitým posunům ustálených genderových rolí. Čtenářka se pozastavuje nad její ztrátou péče o děti. V souvislosti s tímto článkem si tedy kladu otázku, docházelo s postavením ženy v komunistickém Československu zároveň k posunu role mužů-otců? Článek popisuje, že k určitým změnám dochází a to zejména v oblasti péče o děti a v oblasti domácích prací.

Poslední je ukázka, která není napsána ani redaktorem/redaktorkou, ani psychologem/psycholožkou, ale čtenářkou. Tento článek ukazuje opět tím stejným směrem a to rovného dělení povinností souvisejících s péčí a výchovou dětí. Zároveň je kladen důraz na výchovnou roli otce v rodině. Jde o článek z rubriky **Dialog. O zařízení v zařízeních.Vlasta 1982, ročník 36, výtisk 36, str.18 Nejen matky, ale i otcové.**

..... Pracovali jsme s manželem na šachtě, já na povrchu, on jako horník. Navíc měl ještě hodně funkcí. A přece jsme si dokázali upravit střídavě směny tak, aby naše děti po skončení provozu školních zařízení nebyly samy doma nebo na ulici. ...

....V souvislosti s provozem školních družin se stále hovoří jen o pracovní době matek. Ale cožpak nemají spoluodpovědnost za výchovu také otcové? Když jeden z rodičů odvede děti do družiny, druhý se o ně může postarat k večeru. Nelze přece nechávat starosti pouze na ženě, která po návratu z práce neví čeho se chytit dřív. ...

D.H.,Rožnov

Jak ukazují články v této kapitole nejen odborníci, ale i čtenáři/čtenářky se zabývali tímto tématem. Je možné, že čtenáři/čtenářky se obávaly na toto téma více přispívat svými příspěvky z důvodu, že pokud takto veřejně vyjádří své opravdové pocity a zkušenosti, budou odsouzeni ze strany společnosti za jinakost jejich chování a přístupu. Toto by vykreslovalo, že k žádnému podstatnému posunu nedochází. A nebo je možné, že čtenáři/čtenářky poměrně hojně přispívali na toto téma, avšak je těžké soudit, jakým způsobem probíhal vlastní výběr příspěvků v redakci Vlasty v době totalitního Československa. Také v této souvislosti je otázkou do jaké míry lze brát reflexi otcovství na stránkách Vlasty za pravdivý obraz otcovství komunistického Československa 80.let.

3.4.2.2.7. Vztah vlastního otce a syna

Zde se zaměřím na četnost výskytu tématu vztahu vlastního otce a syna v celkovém počtu článků. Při analýze článků jsem vyhodnocování provedla za pomoci hodnot proměnných – zmíněno či nezmíněno. Během analýzy jsem shledala, že toto téma se objevilo celkem ve třinácti člancích z celkového počtu 54 článků. Tento počet článků představuje 24,1% celkového počtu článků. Ve zbylých člancích se toto téma neobjevuje, ani není nijak zmíněno.

3.4.2.2.8. Vztah nevlastního otce a syna

Četnost výskytu tématu vztahu nevlastního otce a syna v celkovém počtu článků

jsem vyhodnocování provedla za pomoci hodnot proměnných – zmíněno či nezmíněno. Během analýzy se objevilo toto téma celkem ve čtyřech článcích z celkového počtu 54 článků, což představuje 7,4% celkového počtu článků. Ve zbylých článcích se toto téma neobjevuje, ani není nijak zmíněno.

3.4.2.2.9. Vztah vlastního otce a dcery

Vztah vlastního otce a dcery se objevil celkem ve pěti článcích z celkového počtu 54 článků. Toto představuje 9,3% celkového počtu článků. Ve zbylých článcích se toto téma neobjevuje, ani není nijak zmíněno. Analýzu článků jsem provedla za pomoci hodnot proměnných – zmíněno či nezmíněno.

3.4.2.2.10. Vztah nevlastního otce a dcery

Analýzu vztahu nevlastního otce a dcery jsem provedla za pomoci hodnot proměnných – zmíněno či nezmíněno. Během analýzy jsem došla k závěru, že toto téma se objevilo celkem ve čtyřech článcích z celkového počtu 54 článků. Toto představuje 7,4% celkového počtu článků. Ve zbylých článcích se toto téma neobjevuje, ani není nijak zmíněno.

3.4.2.2.11. Hodnocení vztahu vlastního otce a syna

V této podkapitole se zaměřím na hodnocení vztahu vlastního otce a syna a to za pomoci hodnot proměnných – prezentován pozitivně, prezentován negativně a prezentován ambivalentně. Z celkového počtu článků zabývajících se vztahem vlastního otce a syna tři prezentovaly vztah otce a syna pozitivně, jeden negativně a devět ambivalentně. V procentuálním vyjádření toto znamená, že 23,1% článků prezentovalo vztah pozitivně, 7,7% negativně a 69,2% prezentovalo tento vztah ambivalentně.

Na ukázkou bych ráda uvedla úryvek z následujícího článku, kde Julius Sekera popisuje důležitost vztahu otce a syna.

Čtení pro rodiče. Táta /máma. Vlasta 1988, ročník 42, výtisk 23, str.14-15

...Identifikace s pohlavím je nesmírně důležitá. V krajních případech může vést neschopnost ztotožnit se s mužskou rolí až k impotenci, homosexualitě...je mnohem více potřebná identifikace s otcem než s matkou. Pro syna by otec měl být přirozeným ideálem, kterému se snaží podobat.

PhDr.Julius Sekera

V tomto úryvku je zdůrazněna potřeba přítomnosti otce v rodině a konkrétně silná potřeba kontaktu otce a syna. V tomto případě jde o názor odborníka. Tento článek jsem hodnotila hodnotou proměnné – prezentován ambivalentně. Jako studentka genderových studií vidím hlavní problém tohoto článku v homofobním uvažování autora. Pozitivní hodnota vztahu otce a syna je vystavěna na extrémní obavě z nadměrného vlivu a vzoru matky. Z genderového hlediska je hodnota vztahu otce a syna vystavěna negativně, ne pozitivně, i když tak na první pohled vypadá. Články pozitivně laděné jsem hodnotila z hlediska vztahu otce a syna a obráceně, konkrétně vyjadřování se otce k péči o syna, jeho podílu na výchově syna a v jednom případě, kdy se jednalo o vzpomínání syna na otce, samotného synova vnímání otcovy péče a celkového synova hodnocení otcovy role v rodině. Následující článek jsem vyhodnotila negativně. Z následujícího úryvku vyplývá, že otec nemá pro své syny trpělivost, nepodílí se nijak na jejich péči a výchově a matka zároveň obsadila také roli otce v rodině. **Život píše romány. Hlava rodiny. Radikální zákrok. Vlasta 1986, ročník 40, výtisk 48, str.11**

Jediné, co mne mrzí, je, že o všem doma rozhodují já. Manžel na všechno jen kývne. Já plánuji, co se koupí, kdy a kam pojedeme na dovolenou, kdy budeme malovat atd. Neporadí ani dětem, nikdy se s nimi neučil, nehrál, nesportoval. Proto i synové se obracejí se vším na mne, tatínek pro ně zkrátka nemá trpělivost.

čtenářka Květa

Článek Stejná práva, stejné povinnosti? považuji také za článek, který vyjadřuje vztah otce a syna. V tomto případě matka brání otci v péči o dítě. Otec se cítí ve své roli diskriminován, protože ztrácí své právo na styk s dítětem. Má však velkou snahu se podílet na výchově. Tento článek jsem hodnotila ambivalentně pro svoje rozporuplně laděné emoční postoje a vyjádření protichůdných postojů vzhledem k vztahu otce a syna. Otec má velkou snahu o kontakt se svým synem, avšak matka v tomto otci brání a syna proti otci negativně ovlivňuje.

Rubrika Dialog. Děti mé i tvé. Stejná práva, stejné povinnosti? Vlasta 1985, ročník 39, výtisk 28, str.18

Už třetí rok usiluji o normální běžné styky se svým nezletilým synem. Je to snad běžné a nic neobvyklého, že táta chce vidět svého kluka. Jenže podstata problému je u mne v tom, že matka dítěte tomu všemožně brání, syna proti mně navádí, negativně ovlivňuje. ... Čtyřikrát jsem se obrátil na soud, ale ten se jen spokojil s velmi nesmělým napomenutím matky. ...Jde o diskriminaci otců, nebo benevolenci úřadů?...Dvakrát už se k našemu

případu vyjadřovali soudní znalci a v obou případech ve značné míře kriticky vůči výchově a postupu matky...K čemu vlastně slouží jejich posudek, když v praxi nemá žádnou váhu a neobstojí v konfrontaci s názorem pracovnice OPD, která jednostranně podporuje matku?(anonymní pisatel) **připravila Marie Krausová.** Dalším článkem se stejným vyhodnocením jako předchozí článek je článek z rubriky Křížovatky: Místo klekánice tatínek. Vlasta 1985, ročník 39, výtisk 42, str. 22-23. Tento článek jsem již uvedla v podkapitole Hodnocení biologického otcovství, protože svým obsahem spadá jak do kategorie vztahu vlastního otce a syna, tak do kategorie hodnocení biologického otcovství. Matka brání synovi ve styku s vlastním otcem a tím i otci ve styku se synem, i když syn o styk s otcem stojí a má k otci kladný vztah. Ve většině případů, kdy jsem hodnocení provedla ambivalentní, se jednalo o články, které souvisejí s porozvodovou péčí o děti. Články s tematikou vztahu otce a syna převládají oproti ostatním článkům vyjadřujících např. vztah otce a dcery. Jak jsem uvedla v teoretické části práce, v souvislosti s tematizováním role otce, význam otcovství ve výchově převažuje v podobě modelového chování otce pro syna než-li otce pro dceru.

3.4.2.2.12. Hodnocení vztahu nevlastního otce a syna

Hodnocení vztahu nevlastního otce a syna jsem provedla pomocí hodnot proměnných – prezentován pozitivně, prezentován negativně a prezentován ambivalentně. Z celkového počtu článků zabývajících se vztahem nevlastního otce a syna jeden prezentoval vztah otce a syna pozitivně, dva negativně a jeden ambivalentně. V procentuálním vyjádření toto znamená, že 25% článků prezentovalo vztah pozitivně, 50% negativně a 25% prezentovalo tento vztah ambivalentně. Z tohoto hodnocení je zřejmé jasné rozdělení hodnot proměnných, obzvláště tak, že převažují články negativně laděné. Jako příklad bych zde uvedla článek, který jsem vyhodnotila ambivalentně. Jde o dopis čtenářky z rubriky **Dialog:Děti mé i tvé.Vlasta 1985, ročník 39, výtisk 4, str.18 (dopisy čtenářů)**

...Pět let po úmrtí manžela jsem se seznámila s mužem, který žil sám a velice toužil po rodinném životě. Občas nás navštěvoval, kluky měl rád, udělal by pro ně všechno na světě. Dlouho jsem váhala, ale nakonec jsem se provdala podruhé. Zase jsme byli úplná rodina a všechno jako by se změnilo. Ani jeden den nebyl prázdný a smutný, stále bylo co podnikat, těšili jsme se jeden na druhého. Koupili jsme si staré auto, vyjížděli o víkendech na výlety, kluci našli v mém druhém manželovi dobrého kamaráda a já byla upřímně ráda. Tři roky

plné pohody a porozumění se ale rázem změnily narozením Helenky. Najednou se manžel upnul jen k vlastnímu dítěti, zahrnoval je stále větší láskou a kluci? Ti mu najednou jen vadili. ... V rodině začaly problémy, muž měl oči jen pro holčičku, ke všem ostatním byl slepý, hluchý. ... Zatím vím jedno - že těžko se dá soudit o člověku, který se nám zdá ze všech lidí nejbližší, jak se zachová od okamžiku, když se „moje“ rodina rozroste o „jeho“ dítě.

V.S. Valašské Klobouky

Po narození vlastního dítěte otec nezvládl vztah k nevlastním dětem. Toto poznamenává dění v celé rodině. Jeho chování ke třem nevlastním synům, které bylo zpočátku kladné se okamžitě změnilo s narozením vlastního dítěte a otec preferuje jen své vlastní dítě. Tento článek lze hodnotit jak pozitivně, tak negativně a proto jsem usoudila přiřadit tomuto článku hodnotu proměnné – prezentován ambivalentně.

3.4.2.2.13. Hodnocení vztahu vlastního otce a dcery

Nyní se zaměřím na hodnocení vztahu vlastního otce a dcery. Použiji hodnot proměnných – prezentován pozitivně, prezentován negativně a prezentován ambivalentně. Z celkového počtu článků zabývajících se vztahem vlastního otce a dcery tři prezentovaly vztah otce a dcery pozitivně, žádný negativně a dva ambivalentně. Pozitivně byl prezentován článek z rubriky Dialog. O pochopení a vzájemné úctě. Nesít bouří. Vlasta rok 1981, ročník 35, výtisk 38, str.18. Tento článek jsem již uvedla v podkapitole Téma otcovství, který ale zároveň tématicky spadá do této kategorie tím, že vyjadřuje vztah otce a dcery. Další pozitivně prezentovaný článek bych zde uvedla článek z rubriky Život píše romány. Hlava rodiny. Veselá kopa. Vlasta 1986, ročník 40, výtisk 48, str.11. Tento článek jsem již zmínila v podkapitole Téma otcovství a to z toho důvodu, že svým obsahem se dotýká jak tématu otcovství (role ploditele a role finančního zabezpečovatele a živitele rodiny), tak i tématu kladného vztahu otce a dcery. Třetí článek z rubriky Dialog:Děti mé i tvé.Vlasta 1985, ročník 39, výtisk 4, str.18 (dopisy čtenářů), vyjadřuje také kladný vztah otce a dcery, ale zároveň také ambivalentní vztah nevlastního otce a nevlastních synů. Ambivalentní hodnocení vztahu vlastního otce a dcery zastávají tyto dva články. První je z rubriky:**Křížovatky:Případy dr.Středy.Vlasta 1982, ročník 35, výtisk 34, str.22**

... Jak to bylo po rozvodu, pane Kučero? No...nebylo to právě nejlehčí. To víte, když má mužský nahradit mámu dvouleté holčičce...

Jiří Klimeš

Tomuto článku jsem přiřadila hodnocení ambivalentní z toho důvodu, že z úryvku je patrná snaha otce o vytvoření kladného vztahu s dcerou, ne z důvodu, že by otec chtěl nahradit ve vztahu matku, ale z toho důvodu, že se opravdově snaží a uvědomuje si důležitost a zodpovědnost vztahu mezi dětmi a rodiči v rodině. Na druhé straně otec přiznává, že jeho úsilí nebylo lehké a lze i říci, že mírně pochybuje o jeho zvládnutí. Druhý článek, který jsem vyhodnotila ambivalentně, je článek, který jsem již uvedla v podkapitole Téma otcovství, ale který tématicky spadá i do této kategorie. Jde o článek z rubriky **Život píše romány. Hlava rodiny. Nechtěňátko. Vlasta 1986, ročník 40, výtisk 26, str.11**

...Otec stěží uživil čtyřčlennou rodinu – byl často bez práce – a jednoho dne mu maminka sdělila, že bude mít další děťátko. ...Po půlnoci přišel domů a rozkázal ženě, aby si dítě nechala vzít. Ale maminka se mu – snad poprvé v životě rázně vzepřela. Ztloukl ji. ...Ráno znovu přikázal, že se dítě nesmí narodit, nebo ji se všemi dětmi vyžene z domu. Neposlechla..... Teprve když jsem začala chodit do školy, otec vzal rodinu zpět k sobě ... Mne však přehlížel a jak mohl, dával mi najevo, že jsem v rodině vlastně navíc a nechtěná. ... Odměřený vztah mezi mnou a otcem trval nadále. Po letech zemřela maminka ... A tak žil otec několik let sám ... A tehdy, nevím ani kde se to ve mně vzalo, jsem po poradě s manželkou navštívila otce a nabídla mu, aby žil s námi. Rozplakal se a neměl sílu odmítnout... U nás měl všechno, co potřeboval, a to po celých dvanáct let až do své smrti. A nikdy jsem mu nedala znát, že vlastně přijímá nezištnou péči od někdejšího nechtěňátka.

Svatava

Tento úryvek nejen že poukazuje na rozporuplnost vztahu mezi vlastním otcem a dcerou, ale zároveň zobrazuje náročnost role finančního zabezpečovatele a živitele rodiny. Tato rozporuplnost vztahu pravděpodobně pramení z náročnosti role živitele rodiny, kdy není pro otce jednoduché zabezpečit pětičlennou rodinu. Z toho pramenící původně odmítavý vztah k nejmladšímu dítěti je logickým důsledkem situace. V tomto článku se jedná o vzpomínání na otce. Příběh se odehrál tedy dříve než v mém analyzovaném období. Avšak byl otištěn ve Vlastě v období, které spadá do mé analýzy a týká se tématu mé práce a proto jsem článek zahrnula do této analýzy. Název tématu „Hlava rodiny“ má silně patriarchální význam. Konkrétně v tomto článku je význam tématu „Hlava rodiny“ zesílen tím, že se otec projevuje jako násilník nutící matku k potratu.

3.4.2.2.14. Hodnocení vztahu nevlastního otce a dcery

Při vyhodnocování vztahu nevlastního otce a dcery jsem použila hodnoty

proměnných – prezentováno pozitivně, prezentováno negativně a prezentováno ambivalentně. Z celkového počtu článků zabývajících se vztahem nevlastního otce a dcery jeden prezentoval vztah otce a dcery pozitivně, tři negativně a žádný ambivalentně. V procentuálním vyjádření toto znamená, že 25% článků prezentovalo vztah pozitivně, 75% negativně, ale z toho jeden i pozitivně a 0% prezentovalo tento vztah ambivalentně. V tomto případě převládají články negativně laděné. V článku, kde je vztah nevlastního otce a dcery prezentován pozitivně, je mimo jiné také zdůrazněna nutnost přítomnosti otce při výchově. Tento článek je z rubriky **Život píše romány. Hlava rodiny. Mít svého táta.Vlasta 1986, ročník 40, výtisk 26, str.11**

Naše maminka zůstala po druhé světové válce sama se dvěma děvčátky. ... Jistě nemusím zdůrazňovat, jak velké úsilí musela maminka vynaložit, aby nás dobře vychovala a uživila. ...O prázdninách jsme se sestrou pravidelně chodily pomáhat do velkého zahradnictví. ... Za dva měsíce jsme vždycky mamince přinesly menší finanční obnos, aby nás mohla vybavit do nového školního roku. Nikdy jsem netoužila mít svého tátu, ale v tom zahradnictví jsem po něm byla přímo posedlá. Pracoval tam totiž jedem muž, kterého jsem si velmi oblíbila a každé prázdniny jsem se snažila být mu nablízku. Docela jsme si rozuměli, a tak jsem mu své tajné přání jednoduše svěřila. ... Hned ten den jsem mamince oznámila, že si přivedu domů tatínka. Její reakci si asi umíte představit. Nejdříve nebyla schopna slova, potom mi podobné akce jednou provždy zakázala. Ale já si prosadila svou a tátu jsem přivedla. Žije s maminkou přes třicet let v krásném harmonickém vztahu a my se sestrou vzpomínáme na velmi krásné chvíle z dětství, které nám náš táta zajistil.

Gita

Zpracovala Zdena Kašinská

Tento článek je dle mého názoru velice zajímavý, jelikož zdůrazňuje jednak pozitivní vztah mezi nevlastním otcem a dcerou (v tomto případě dcerami) a zároveň zdůrazňuje potřebu dítěte po přítomnosti otce v rodině. Role matky musela být jistě v tomto případě náročná, jelikož matka musela zvládnout jak finanční zabezpečení rodiny, tak samotnou výchovu svých dětí.

Život píše romány. Hlava rodiny. Nikdy jsem nelitovala.Vlasta 1986, ročník 40, výtisk 26, str.11

Vyrůstala jsem v rodině s nevlastním otcem. Nemohu říci, že by na mne byl vysloveně zlý, ale nikdy mi moc nepřál. ... Rok po svatbě jsem se zase rozvedla s mužem – alkoholikem, ale to už bylo na cestě první dítě. Chtěla jsem pro ně mít tátu, a tak jsem se vdala podruhé.

Moji holčičku měl manžel velmi rád, ale rodiče proti němu měli ostré výhrady. Mezitím se nám narodila druhá dcera a štěstí naší mladé rodiny bylo úplné. Poslední tři měsíce před porodem jsem strávila v nemocnici. Celou tu dobu se manžel vzorně staral o dvě dcerky, tehdy pětiletou a tříletou. Jsem na něho hrdá a nevyměnila bych ho za nic na světě. A věřím, že jednou budou na svého jedinečného tátu stejně jako já pyšné i naše tři holky, které má nade vše rád.

Pavla

Zpracovala Zdena Kašinská

Tento článek zmiňuji ve své analýze dvakrát, jednou jako pozitivně laděný a jednou jako negativně laděný. Pisatelka v úvodu zmiňuje svůj vztah s nevlastním otcem, který byl spíše negativní. V druhé polovině článku zmiňuje vztah svého muže k dceři z prvního manželství, který je pozitivní.

V této podkapitole však převládají negativně laděné články. Jde o články, kde dcery nemají vřelý vztah k svému nevlastnímu otci. **Rubrika Dialog:Děti mé i tvé.Vlasta 1985, ročník 39, výtisk 4, str.18 (dopisy čtenářů)**

Dělá mezi oběma dětmi propastné rozdíly. Té starší vyčítá, kdo byl její otec. Nedávno se, chudinka, nesměla ani umýt mýdlem, protože jí řekl „ty sis na ně nevydělala“. Takových i když asi neuvěřitelných historek, je dneska u nás víc. Dcera je ...poslední dobou .. vůči svému nevlastnímu otci zatvrzelá, ignoruje ho, neposlouchá ... **M.D. Mladá Boleslav**

V tomto článku otec po narození vlastního dítěte začal dělat mezi vlastním dítětem a nevlastním dítětem propastné rozdíly.

Po rozvodu jsem žil rok sám, pak jsem se seznámil na inzerát se ženou, která měla dvě dcery. Měli jsme se oba moc rádi a děti si zvykaly na nového tatínka. ... Mladší ženina dcera – ta šestiletá – se začala předvádět v tom horším světle. Pořád mi jen něco poroučela a přitom pro mne neměla vlídné slovo. Tak například jsme jednou se ženou seděli v pokoji, když přišla za námi a řekla, ať vypadnu, že není maminka moje, ale její.

J.V. Praha

V souvislosti s tímto článkem je nutné si uvědomit, že šestileté dítě by pravděpodobně nebylo až tak schopné takové komunikace, které je v článku popsáno. Je tedy na zvážení, do jaké míry tento postoj odráží mužovo vlastní vnímání této dcery a její vztah k němu.

3.4.2.2.15. Schopnost vykonávání domácích prací

V této podkapitole vyhodnotím četnost výskytu tématu schopnosti vykonávání

domácích prací v celkovém počtu článků. Při analýze článků jsem vyhodnocování provedla za pomoci hodnot proměnných – zmíněno či nezmíněno. Během analýzy jsem shledala, že toto téma se objevilo celkem v jedenácti člancích z celkového počtu 54 článků. Tento počet článků představuje 20,4% celkového počtu článků. Ve zbylých člancích se toto téma neobjevilo.

3.4.2.2.16. Hodnocení schopnosti vykonávání domácích prací

V této podkapitole budu hodnotit schopnost vykonávání domácích prací a to za pomoci hodnot proměnných – prezentována pozitivně, prezentována negativně a prezentována ambivalentně. Z celkového počtu článků zabývajících se schopností vykonávání domácích prací devět prezentovalo schopnost vykonávání domácích prací pozitivně, žádný negativně a dva ambivalentně. V procentuálním vyjádření toto znamená, že 81,8% článků prezentovalo schopnost vykonávání domácích prací pozitivně, 0% negativně a 18,2% prezentovalo schopnost vykonávání domácích prací ambivalentně. Domnívám se, že je poměrně překvapivé, že 81,8% článků prezentovalo toto téma pozitivně. Lze říci, že k posunu role otce v rodině docházelo, otcova schopnost vykonávat domácí práce má v člancích kladné vyznění. Články, které mají ambivalentní vyznění, nemohu jasně vyhodnotit pozitivně ani negativně. Jedná se o článek z rubriky **Čtení pro rodiče: Nechtěl jiného tátu. Vlasta 1981, ročník 35, výtisk 28, str.11**

...Když bylo chlapci osm let, našla si jeho matka jiného partnera a rozhodla se, že se rozvede. ..., Pamatuju se, že nám dost pomáhaly sousedky. Občas nám uklidily a vypraly. Ale vaření si táta vzít nedal.“ ... komentovaný příběh PhDr. Jana Marhounová

Z tohoto článku není jasně patrné, že otec zvládá všechny domácí práce, proto jsem tomuto článku přiřadila hodnotu proměnné – prezentována ambivalentně. V souvislosti s tímto článkem se jedná o komentované vyprávění chlapce doktorkou Marhounovou. Tento celý článek, jehož uvádím jen úryvek, popisuje příběh chlapce s občasnými vstupy komentující doktorky Marhounové. Ze vzpomínání chlapce na svoje dětství vyplývá, že chlapec vyrůstal pouze se svým otcem, matka rodinu opustila. Otec se snažil svého chlapce vychovávat a chlapec o přítomnost otce stál, avšak docházelo k některým problémům např. chlapcova snížená známka z chování, v období dospívání byl chlapec i soudně trestaný. Ze závěrečného komentáře doktorky Marhounové vyplývá, že tyto problémy se kterými se chlapec setkal, byly důsledkem celkového nezvládnutí péče o syna otcem. Důvodem tohoto nezvládnutí je dle doktorky Marhounové chybění mateřské autority v souvislosti

s péčí o dítě. Z tohoto článku vyplývá a to přímo od odbornice, lpění a preferování mateřské oproti otcovské role v rodině. Domnívám se, že chlapec by mohl mít a pravděpodobně by i měl stejné problémy i v případě, že by matka byla přítomna u výchovy a péče o něj.

Druhý článek který jsem hodnotila shodně, je článek s názvem **Děti a rodiče. Vlasta 1982, ročník 36, výtisk 37, str.23**

...Než dítě přisoudí do výchovy otci, zjišťují, zda umí vařit, uklidit a vyprat, zatímco u ženy to berou jako samozřejmost, i když to pokaždé samozřejmostí není.

JUDr. Stanislav Hermann

Tento článek sice zmiňuje schopnost vykonávání domácích prací, avšak dále ji nijak více nehodnotí. Není tedy možné k tomuto článku přiřadit hodnotu proměnné – prezentována pozitivně ani prezentována negativně. Jelikož vyhodnocení tohoto článku může mít hodnotu proměnné jak pozitivní tak negativní, rozhodla jsem se, že tento článek vyhodnotím hodnotou proměnné ambivalentní.

3.4.2.2.17. Neschopnost zvládnání péče o dítě/děti

Frekvenci výskytu tématu neschopnosti zvládnání péče o dítě/děti v celkovém počtu článků jsem vyhodnocování provedla za pomoci hodnot proměnných – zmíněno či nezmíněno. Během analýzy jsem shledala, že toto téma se neobjevilo v žádném článku z celkového počtu 54 článků. Tento počet článků představuje 0% celkového množství článků.

3.4.2.2.18. Zvládnání péče o dítě/děti

V této podkapitole se budu soustředit na četnost výskytu tématu zvládnání péče o dítě/děti v celkovém počtu článků. Při analýze článků jsem vyhodnocování provedla za pomoci hodnot proměnných – zmíněno či nezmíněno. Během analýzy jsem shledala, že toto téma se objevilo v devíti člancích z celkového počtu 54 článků. Tento počet článků představuje 16,7% celkového množství článků. Ve zbylých člancích tj. v 45 se toto téma neobjevilo.

3.4.2.2.19. Hodnocení zvládnání péče o dítě/děti

Nyní se zaměřím na hodnocení zvládnání péče o dítě/děti a to za pomoci hodnot proměnných – prezentováno pozitivně, prezentováno negativně a prezentováno

ambivalentně. Toto téma bylo prezentováno pozitivně v osmi člancích z celkového počtu devíti článků, v žádném z nich nebylo prezentováno negativně a v jednu z článků bylo prezentováno ambivalentně. V procentuálním vyjádření toto znamená, že v 88,9% článků z celkového počtu devíti článků bylo toto téma prezentováno pozitivně, 0% negativně a ve 11,1% bylo prezentováno ambivalentně. Ambivalentní hodnocení jsem přiřadila článkům, u kterých nebylo naprosto jednoznačné vyznění hodnocení. Konkrétně se jednalo o článek, kde byla zmíněna péče otce o dítě/děti, avšak chybělo jakéko-li hodnocení zvládnání této péče ať už ze strany nejbližší rodiny nebo ze strany nejbližšího okolí. Jednalo se konkrétně o dva články a to o článek z rubriky **Dialog:Děti mé i tvé.Vlasta 1985, ročník 39, výtisk 28, str.18 (dopisy čtenářů)**

..., že někteří muži vzali i na svá bedra starosti o domácnost a děti, že jim nedělá problémy ani nákup, ani vaření, ani běžné domácí práce...

F.B.Praha

Připravil PhDr.Čestmír Vašák (psycholog)

3.4.2.2.20. Invenčnost otce

V této podkapitole se budu soustředit na četnost výskytu tématu invenčnosti otce. Analýzu tohoto tématu jsem uskutečnila za pomoci hodnot proměnných – zmíněno či nezmněno. V analýze jsem shledala, že toto téma se objevilo ve čtyřech člancích z celkového počtu 54 článků. Tento počet článků představuje 7,4% celkového množství článků. Ve zbylých člancích tj. v 50 se toto téma neobjevilo.

3.4.2.2.21. Hodnocení invenčnosti otce

Zde se zaměřím na hodnocení invenčnosti otce a to s pomocí hodnot proměnných – prezentována pozitivně, prezentována negativně a prezentována ambivalentně. Toto téma bylo prezentováno pozitivně ve čtyř člancích z celkového počtu čtyř článků, v žádném z nich nebyla prezentována negativně a v žádném z článků nebyla prezentována ambivalentně. V procentuálním vyjádření toto znamená, že v 100% článků z celkového počtu čtyř článků bylo toto téma prezentováno pozitivně, 0% negativně a v 0% bylo prezentováno ambivalentně. Invenčnost otce vnímám ve smyslu otcovy schopnosti vymýšlet nové věci, otcovy nápaditosti a otcovy role iniciátora dění. Jako příklad bych zde ráda uvedla článek z rubriky **Čtení pro rodiče.Rodinné záležitosti.Vlasta 1985, ročník 39, výtisk 23, str.11**

...Máme loutkové divadlo. ... A kdo vaše divadlo vymyslel? Táta to vymyslel, on umí vymýšlet! Nebo že si večer budeme číst verše. Při večeri si vyprávíme co se komu přihodilo. V neděli hrajeme divadlo. ... Rodinu je třeba umět „hrát“, vidět sebe samého na scéně, tvořit svou roli. Stále je třeba něco vymýšlet, třeba i improvizovat, třeba přinést bez zvláštního důvodu kytičku, zorganizovat neobyčejný pochod, zájezd nebo domácí divadlo – každý by měl něco takového hledat a nacházet. V rodině by měl být podle mého mínění iniciátor dění, generátor ideí. Tu roli na sebe musí brát muž. ... Snad je dnes málo skutečně dobrých otců, vždyť ani v literatuře se o otcovství moc nepíše. Zdá se, že ani neumíme z mladých chlapců vychovávat budoucí otce.

ze zborníku „Rodinné záležitosti“ autor Sergej Ivanov, přeložila Helena Manová

Tento článek otištěný ve Vlastě, jak je výše patrné, není původně článkem napsaným v Československu. Jde o překlad, pravděpodobně z ruštiny. Ukazuje na přání obsazení role iniciátora dění v rodině otcem. Považuji za nutné zde zmínit, že následující pasáž z článku považuji za zavádějící: *“ V rodině by měl být podle mého mínění iniciátor dění, generátor ideí. Tu roli na sebe musí brát muž. “* Jako studentka katedry genderových studií namítám, z jakého důvodu autor hovoří o roli otce v rodině tímto způsobem. Považuji za značně diskriminující, že tuto roli může obsadit pouze muž. Copak žena nemá stejné schopnosti jako muž? Z tohoto článku je patrna jasná autorova snaha přiřadit otcí vlastnosti, schopnosti a činnosti, které by měl, podle něho, vykonávat a mít. V závěru autor vyjadřuje politování nad tím, že společnost nedovede vychovat z chlapců dobré otce tedy podle sdělení autora těch, kteří jsou schopni uvažovat, vymýšlet a organizovat. Tento článek ukazuje jasně genderově stereotypní pohled na to, jakými činnostmi a charakteristikou by měla být naplněna role otce v rodině a snahu přenést toto uvažování také na budoucí generace. Uvažování autora tohoto článku je shodné s charakteristikou instrumentální rodinné role, kde manžel-otec vykonává organizační a rozhodovací činnosti v souvislosti s chodem rodinného života. Také je zde možné vysledovat spojitost s uvažováním doktora Plzáka, který popisuje organizaci volného času a dochází k závěru, že autoritou volného času má být spíše muž, protože on má kvalitnější aktivní záliby. Z čehož v souvislosti s tímto článkem můžeme vyvodit, že jsou to právě schopnosti uvažovat, vymýšlet a organizovat, které mohou přispívat k vytváření kvalitních aktivních zálib.

Nápaditost otce je hodnocena velmi pozitivně u těchto článků. Např. jak ukazuje článek

z rubriky **Život píše romány. Hlava rodiny. Veselá kopa. Vlasta 1986, ročník 40, výtisk 48, str.11**

Tatínka jsem vždycky moc obdivovala. Co ten toho uměl! Všechno, co bylo třeba, sám opravil, vylepšil...

čtenářka Jitka

Nebo články vyjadřující otcovu invenčnost v souvislosti s výkonem domácích prací. **Dialog. Jak se z človíčka stane člověk. Můj táta. Vlasta rok 1984, ročník 38, výtisk 8, str.18**

Vaří tatka a vaří líp než máma. Všechno je s ním lepší, i mě nechá něco dělat. Měli jsme králíka na smetaně a ne kroupené řízky. Moučníky i šlehačku si dělá táta sám. Doma je teď veseleji, táta ... umí moc dobrot.

čtenářka Jitka B. 4.B. Praha

3.4.2.2.22. Vztah otce s matkou

V této podkapitole se zaměřím na vztah otce s matkou. Při analýze článků jsem vyhodnocování provedla za pomoci hodnot proměnných – dobrý, špatný, ambivalentní a jiný. Během analýzy jsem shledala, že toto téma se objevilo celkem ve 21 článcích z celkového počtu 54 článků. Tento počet článků představuje 38,9% celkového množství článků. Ve zbylých článcích tj. v 33 se toto téma neobjevilo. Dále jsem rozdělila tuto proměnnou na vztah otce s matkou v nerozvedených manželstvích a vztah otce s matkou v rozvedených manželstvích. Vztah otce s matkou v nerozvedených manželstvích se objevil celkem v šestnácti článcích, což představuje 76,2% celkového množství článků zabývajících se vztahem otce s matkou. Vztah otce s matkou v manželstvích po rozvodu se objevil v pěti článcích a toto představuje 23,8% článků s tématem vztahu otce s matkou. Nejdříve se zaměřím na analýzu vztahu otce s matkou v nerozvedených manželstvích. Při své analýze jsem přiřadila hodnotu proměnné – dobrý- ve vztahu otce s matkou v nerozvedených manželstvích celkem sedmi článkům, což představuje 43,8% celkového počtu článků zabývajících se tímto tématem (16 článků). Hodnotu proměnné – špatný- jsem přiřadila pěti článkům, což znamená 31,2% článků s tématem vztahu otce s matkou v nerozvedených manželstvích. Hodnotu proměnné – ambivalentní – získaly celkem čtyři články. Toto je 25% celkového počtu článků s tímto tématem. Hodnotu proměnné – jiný – nezískal žádný článek. Nyní se zaměřím na analýzu vztahu otce s matkou v rozvedených manželstvích. U tohoto tématu převládá hodnota proměnné – špatný – a to konkrétně u

čtyř článků z celkového počtu pěti článků. Toto představuje 80%. V žádném nebyl hodnocen pozitivně a v žádném nebyl hodnocen ambivalentně. U jednoho článku získal hodnotu proměnné jiný. Toto je 20%. Při celkovém vyhodnocení vztahu otce s matkou v sezdaných manželstvích a rozvedených docházím k výsledku, že mezi sezdanými manžely předládají vztahy dobré a u rozvedených manželství převládají vztahy špatné. Celkově u tohoto tématu jsou v převaze články vztahu otce s matkou v nerozvedených manželstvích. Ambivalentní hodnocení je takové, které vyznívá dvojznačně, má dvojí hodnotu, dvojí platnost naprosto rozdílné nebo protichůdné povahy. Hodnota proměnné jiný nezapadne svým obsahem ani do jedné ze zmíněných kategorií. Hodnotu proměnné ambivalentní a/nebo jiný považují u této proměnné za nejzajímavější ať už u typu vztahu nerozvedených manželů nebo rozvedených, protože u obou ukazuje zajímavé souvislosti související s dvojznačností vztahu otce a matky a charakteristik vztahu otce a matky jednoznačně nezařaditelné ani do jedné z ostatních kategorií. Ambivalentní vztah v nerozvedených manželstvích se objevil v článku z rubriky **Dialog: Jak se z človíčka stane člověk. Také výchova. Vlasta 1985, ročník 39, výtisk 42, str.11 (dopisy čtenářů)**

... Otec pracuje na směny, někdy spí před noční. Jinak sedí v obýváku, čte si, poslouchá televizi. Je pán, hlava rodiny, muž v nejlepších letech. Většinou chce mít klid, děti pošle ven si hrát. Také si hraje v kuchyni, kde máma něco kutí, chystá jídlo, žehlí, přepírá. Táta relaxuje. Ale na děti věčně pospíchá – jez rychle, dělej, pospěš si, couráš se... Děti i zlobí, ale nejsou zlé. ... Táta křičí na mámu: „Vraž mu pár facek!“

Připravila Radka Paleníková

Tento příklad ukazuje otce ve výrazně tradiční otcovské roli, kdy se otec nepodílí na domácích pracích, ani na péči o děti. Matka zastává veškeré tyto činnosti, děti neposlouchají, což může být důsledkem nevyrovnaného vztahu mezi otcem a matkou a důsledkem celkové domácí atmosféry. Z článku není patrné, že by vztah mezi otcem a matkou byl vyloženě špatný nebo vyloženě dobrý. Z celkového ladění článku není možné naprosto přesně provést jednoznačné hodnocení vztahu, tudíž jsem se v této analýze rozhodla vyhodnotit tento článek hodnotou proměnné ambivalentní. Ambivalentní vztah otce a matky v nerozvedených manželstvích často vzniká v souvislosti s péčí o nevlastní děti a péčí o nevlastní a zároveň vlastní děti. V mnoha případech by vztah otce a matky byl hodnocen kladně, alespoň v úvodu článků, avšak s narozením vlastního dítěte nebo při bližším kontaktu s nevlastním dítětem dochází k ochlazení vztahu mezi otcem a matkou a k pochybnostem o správnosti vztahu ze strany otce. Jako příklad vztahu nevlastního otce a

dítěte a vlivu tohoto vztahu na vztah mezi otcem a matkou uvádím článek z rubriky **Dialog:Děti mé i tvé.Vlasta 1985, ročník 39, výtisk 4, str.18 (dopisy čtenářů)**

Po rozvodu jsem žil rok sám, pak jsem se seznámil na inzerát se ženou, která měla dvě dcery. Měli jsme se oba moc rádi a děti si zvykaly na nového tatínka. ... Mladší ženina dcera – ta šestiletá – se začala předvádět v tom horším světle. Pořád mi jen něco poroučela a přitom pro mne neměla vlídné slovo. Tak například jsme jednou se ženou seděli v pokoji, když přišla za námi a řekla, ať vypadnu, že není maminka moje, ale její. A manželka na to nic neřekla, vzala ji na klín. Víte, to mě strašně zabolalo, že manželka mlčela, nic neřekla, nenapomenula. Když jsem potom se ženou mluvil a upozornil ji, že takhle by se chovat neměla, jen mi odsekla „vždyť je to ještě dítě“ a „tolik se ti nestalo“.

... Poznání, že žena dává z celé rodiny přednost jen mladšímu dítěti, mě velice zarmoutilo. Je vůbec nějaké řešení?

J.V. Praha

Část tohoto článku jsem již uvedla v podkapitole Hodnocení vztahu nevlastního otce a dcery a to z toho důvodu, že tento článek se tematicky váže k oběma proměnným tedy jak Hodnocení vztahu nevlastního otce a dcery tak Vztahu otce s matkou. Hodnotu proměnné jiný jsem přiřadila článku (reakce psychologa na dopis čtenářky) z rubriky Dialog. Jde o reakci na dopis čtenářky, která vyjadřuje politování nad tím, že děti po rozvodu manželství byly svěřeny do péče otce. **Dialog:Děti mé i tvé.Vlasta 1985, ročník 39, výtisk 28, str.18 (dopisy čtenářů)**

Matka dítěte je např. svým vzděláním a odbornou profesí časově i pracovní více vytížena než otec, má svou práci ráda a nerada by ji opustila. Domnívám se, že nemusí být „krkavčí“ jestliže se se svým bývalým manželem, který má pro výchovu jejich dítěte příznivější podmínky dohodne, aby on měl děcko ve své péči.

Připravil PhDr. Čestmír Vašák (psycholog)

V tomto úryvku jsou manželé rozvedeni. Jejich vztah je založen na vzájemné dohodě týkající se výchovy dítěte. Jejich vztah nemusí být dobrý ani špatný ani dvojznačný, mající dvojí hodnotu, dvojí platnost, ale nazvala bych jej v této analýze za jiný.

Než se začnu zabývat další kódovací jednotkou, ráda bych provedla shrnutí kódovací jednotky otcovství. Na důležitost otce při výchově nebyl v člancích kladen velký důraz. To dokládá její procentuální zastoupení 20,4%. Avšak v člancích, kde bylo toto téma zmíněno, byla většinou hodnocena kladně. Důraz na roli muže-otce při výchově byl proveden prostřednictvím kritiky výchovy ženy-matky. V člancích bylo patrné vzájemné

propojení otcovství a maskulinity, které brání mužům v jejich plném rozvinutí otcovských rolí. Poměrně častým tématem bylo biologické otcovství. V souvislosti s ním je upřednostňováno mateřství. Ve většině případů bylo biologické otcovství neproblematizováno. Téma otcovství jsem rozdělila do dvou rolí a to role ploditele (převládala ve většině článků) a role finančního zabezpečovatele a živitele. Z článků byl patrný institucionální přístup k výchově dětí ze strany státu. V souvislosti s otci se objevovaly názvy článků se silně patriarchálním významem např. Hlava rodiny. Rovné dělení povinností souvisejících s péčí a výchovou dětí, nebylo častým tématem. Redaktorka Marie Formáčková však přinášela toto téma na stránky Vlasty. Názory odborníků zmiňují možnost posunu ustálených genderových rolí. U tématu vztahu otce a dcery a otce a syna a vztahu nevlastního otce a dcery a nevlastního otce a syna převládají články s tematikou vztahu vlastního otce a syna. Toto souvisí také s tou skutečností, že v předešlé kódovací jednotce bylo téma péče o syna zastoupeno čtyřikrát častěji než téma péče o dceru. Otcové, ale i veřejnost a odborníci tíhnou k ztotožňování syna s otcem spíše než k ztotožňování s dcerou. Genderová socializace je zde patrna. Do genderových rolí dítě vrůstá a to ztotožňováním se v tomto případě s rolí otce. Může docházet i k jemnějším signálům genderové socializace, které jsou součástí jednání a chování dospělých jedinců. Vztah nevlastního otce a syna byl zastoupen daleko méně než vztah vlastního otce a syna. U hodnocení vztahu otce a syna bylo nejzajímavější vyhodnocení hodnoty proměnné ambivalentní. U této hodnoty proměnné jsem odhalila extrémní obavu z nadměrného vlivu matky. Pozitivní vztah otce a syna je vystavěn na extrémní obavě z nadměrného vlivu a vzoru matky. Z genderového hlediska je hodnota vztahu otce a syna vystavěna negativně a ne pozitivně, i když tak na první pohled vypadá a proto jsem v této souvislosti použila hodnotu proměnné ambivalentní. Dále ambivalentní hodnocení souvisí s porozvodovou péčí o děti, kde matka brání synovi ve styku s vlastním otcem. U hodnocení vztahu nevlastního otce a syna převládá negativní hodnocení. Hodnocení vztahu vlastního otce a dcery nebylo častým tématem. V této souvislosti bych ráda opět odkázala na výše zmíněné principy genderové socializace, která se zde opět prolíná. Hodnocení vztahu nevlastního otce a dcery vyznívá převážně negativně. Téma schopnosti vykonávat domácí práce se objevilo v jedné pětině celkového počtu článků. Toto téma tedy nebylo častým tématem. Avšak u těch článků, kde se objevila byla hodnocena pozitivně. (Otcova schopnost vykonávat domácí práce má v člancích kladné vyznění). Neschopnost zvládnutí péče o dítě/děti nebyla vůbec zmíněna v žádném z článků. Ani zvládnutí péče o dítě/děti nebylo

častým tématem. Avšak hodnocení zvládnání péče o dítě/děti bylo téměř u 90% článků prezentováno pozitivně a v žádném z nich negativně. Téma invenčnosti otce lze připsat pouze čtyřem článkům. Hodnocení invenčnosti otce nebylo hodnoceno jinak než pozitivně. Genderově stereotypní pohled na to, z jakých činností by se měla skládat role otce v rodině a jaké schopnosti by měl v této souvislosti otec mít je zde patrná. Konkrétně ve spojitosti se schopností otce vymýšlet, rozhodovat a být iniciátorem dění v rodině. Vztah otce s matkou se celkově objevuje v méně než polovině článků. Tento vztah jsem dále rozdělila do vztahu rozvedených manželů a vztahu nerozvedených manželů, jelikož se domnívám, že hodnotit tyto dva různé vztahy najednou by bylo nesprávné. (Jedná se o dva různé kontexty). Ve vztahu otce s matkou převládají vztahy v nerozvedených manželstvích a jsou většinou hodnoceny kladně. U rozvedeného vztahu otce a matky převládá vztah špatný. U nerozvedeného vztahu ambivalentní hodnocení zobrazuje otce v tradiční otcovské roli – otce, který se nepodílí na domácích pracích a ani na péči o děti.

3.4.2.3. Otec po rozvodu

Tato kódovací jednotka je zaměřena na tematiku související s otcí a rozvodem manželství. Nejprve se zaměřím na povinnosti otce, které souvisejí s rozvodem manželství a to konkrétně na placení alimentů. Budu hodnotit, zda otec plní své povinnosti řádně, nepravidelně či je neplní. A vyhodnotím také to, zda nebylo toto téma zmíněno. Dále se zaměřím na děti/dítě v péči otce. K vyhodnocení použiji hodnot proměnných otec má děti/dítě svěřené do péče, otec nemá děti/dítě svěřené do péče a nezmněno. Dále se v této kódovací jednotce zaměřím na snahu získat děti/dítě do péče. Vyhodnocení provedu za pomoci hodnot proměnných buď otec se snaží získat děti/dítě do péče, otec se nesnaží získat děti/dítě do péče nebo nezmněno. V následujících podkapitolách rozeberu tyto analytické proměnné podrobněji. Podrobná kódovací tabulka je přílohou.

3.4.2.3.1. Placení alimentů

Nyní se zaměřím na téma placení alimentů. Vyhodnocování jsem provedla za pomoci hodnot proměnných – otec platí řádně, otec platí nepravidelně, otec neplatí a nezmněno. Během analýzy jsem shledala, že téma řádného placení alimentů se objevilo celkem ve 3 člancích z celkového počtu 54 článků. Tento počet článků představuje 5,6% celkového množství článků. Téma otce platícího nepravidelně se neobjevilo v žádném z článků. Toto představuje 0% celkového množství článků. Téma otce, který neplatí

alimenty se objevilo v jednom z článků, což představuje 1,9% článků z celkového počtu 54 článků. Téma placení alimentů bylo nezmíněno celkem v padesáti člancích, což představuje 92,6% článků celkového počtu 54 článků. Články, které se však placením alimentů zabývají, u těch převládají ty, kde otec platí alimenty řádně, pouze u jednoho článku se objevuje, že otec neplatí. Z výše zmíněného procentuálního přehledu je zřejmé, že převládají články, kde placení alimentů není zmíněno, neboť alimenty se váží pouze k rozvodům a situaci, v které se otcové ocitají po rozvodu, nikoliv tedy otcovství jako takovému. Ale domnívám se, že toto téma je relevantní k tématu mé práce, neboť dokládá jednu z povinností, kterou otcové mají a prostřednictvím pojmání této povinnosti je možné usoudit, jaký přístup otcové mají ke své otcovské roli. Jako příklady žádného placení alimentů uvádím články z rubriky **Dialog. Slovo mají muži.Vlasta rok 1987, ročník 41, výtisk 34, str. 18** ...*Rozvod.Žena pokrčila rameny-prosím, ale platit budeš ty. A tak bývalá žena žije v našem bytě s mužem, který za moje peníze dělá svému dítěti „hodného strejdu“.*

připravil František Vrbecký, fotografie Pavel Kopačka

Tento článek jsem již uvedla v podkapitole Téma biologického otcovství a v podkapitole Hodnocení vztahu nevlastního otce a syna a to proto, že se svým tematickým obsahem dotýká jak tématu placení alimentů, tak tématu biologického otcovství a tématu vztahu nevlastního otce a syna.

Dialog. Děti mé i tvé. Bez rizika.Vlasta 1985, ročník 39, výtisk 28, str.18

Ženám se to rozvádí, protože dohromady nic neriskují, jejich život nedostane zdaleka tolik ran jako mužův. Ten zároveň s dětmi skoro vždycky přijde i o byt, o zařízení a ještě se musí doprošovat, když chce své vlastní dítě aspoň jednou za čas vidět. Jen alimenty musí platit jako hodiny! ... Ptal jsem se všech rozvedených v našem rodě, a ode všech jsem dostal jednoznačnou odpověď – kdyby měli rozvodem ztratit děti, nikdy by to neudělali.

připravila Marie Krausová

Dialog:Děti mé i tvé.Vlasta 1985, ročník 39, výtisk 4, str.18

(dopisy čtenářů)

Dcera je až moc hodná, ale poslední dobou je vůči svému nevlastnímu otci zatvrzelá, ignoruje ho, neposlouchá a já jsem vlastně ráda. Její otec platí pravidelné alimenty, nikdo jí nemá co vyčítat.

M.D. Mladá Boleslav

Tento článek jsem již zmínila v podkapitole hodnocení biologického otcovství proto, že se svým obsahem dotýká jak hodnocení biologického otcovství, tak placení alimentů.

Nyní bych ráda zmínila článek zabývající se tématem otce neplaticího alimenty. Jde o jediný článek, kde se toto téma objevilo a to článek z rubriky **Právní pomoc Vlasty. Ještě o popření otcovství. Vlasta 1981, ročník 35, výtisk 27, str.23**

...Na prokuraturu se se žádostí o popření otcovství obracejí také otcové, kteří se chtějí vyhnout placení výživného, Tvrdí, že dítě narozené za trvání jejich manželství není jejich, a bylo by tudíž nemorální na ně platit.

JUDr.Ludmila Tittková

V tomto článku rozumím pojmu placení výživného jako shodnému vyjádření termínu placení alimentů. Tento článek jsem již zmínila v podkapitole Téma biologického otcovství, protože se svým obsahem dotýká obou těchto témat.

3.4.2.3.2. Děti/dítě v péči otce

Tato podkapitola nás seznámí s tématem dětí/dítěte v péči otce. Při analýze článků jsem použila hodnot proměnných – otec má děti/dítě svěřené do péče, otec nemá děti/dítě svěřené do péče a nezmíněno. Během analýzy jsem došla k závěru, že téma dětí/dítěte, které má otec svěřené do péče, se objevilo celkem v 7 článcích z celkového počtu 54 článků. Tento počet článků představuje 13% celkového množství článků. Téma otce, který nemá děti/dítě svěřené do péče, se objevilo celkem v 7 článcích z celkového počtu 54 článků. Tento počet článků představuje 13% celkového množství článků. Téma dětí/dítěte v péči otce bylo nezmíněno celkem ve čtyřiceti článcích, což představuje 74% článků celkového počtu 54 článků. Jak je patrné, zastoupení článků týkajících se dětí/dítěte svěřených do péče či nesvěřených do péče otce je vyrovnané. Tento výsledek napovídá, že situace v této oblasti je vyrovnaná, tedy, že mužům jsou svěřovány děti do péče stejně tak často jako ženám.

3.4.2.3.3. Snaha získat děti/dítě do péče

V této podkapitole se zaměřím na téma snahy získat děti/dítě do péče. Při analýze článků jsem vyhodnocování provedla za pomoci hodnot proměnných – otec se snaží získat děti/dítě do péče, otec se nesnaží získat děti/dítě do péče a nezmíněno. Během analýzy jsem shledala, že téma otce snažícího se získat děti/dítě do péče se objevilo celkem v 6 článcích z celkového počtu 54 článků. Tento počet článků představuje 11,1% celkového množství článků. Téma otce, který se nesnaží získat děti/dítě do péče se objevilo celkem ve

4 článkách z celkového počtu 54 článků. Tento počet článků představuje 7,4% celkového množství článků. Toto téma nebylo zmíněno celkem ve 44 článkách, což představuje 81,5% článků celkového počtu 54 článků. Jak ukazuje tento procentuální přehled, otcové mají větší zájem o získání dětí/dítěte do péče oproti tomu, že se nesnaží získat děti/dítě do péče. V článcích, kde je tato snaha vyjádřena, je vyjádřena opravdu transparentním způsobem. Pro ukázkou bych zde ráda uvedla několik článků. Nejprve článek z rubriky

Dialog. Děti mé i tvé. Stejná práva, stejné povinnosti? Vlasta 1985, ročník 39, výtisk 28, str.18

Už třetí rok usiluji o normální běžné styky se svým nezletilým synem. Je to snad běžné a nic neobvyklého, že táta chce vidět svého kluka. ... Přece není možné takhle zrušit právo otce na dítě a všechny vztahy přerhat! (anonymní čtenář)

Otec se snaží získat kontakt se svým synem, což vnímá jako běžné a normální. Považuje za nemorální zrušení práva otce na dítě. Tento článek jsem již zmiňovala v podkapitolách Hodnocení biologického otcovství a Hodnocení vztahu vlastního otce a syna, protože se svým obsahem dotýká všech těchto témat.

Bez rizika.

...Ptal jsem se všech rozvedených v našem rodě, a ode všech jsem dostal jednoznačnou odpověď – kdyby měly rozvodem ztratit děti, nikdy by to neudělali. (anonymní čtenář)

připravila Marie Krausová

Z tohoto článku je patrna otcova snaha podílet se na péči o děti. Z této ukázky je také patrné určité znevýhodnění muže, který rozvodem většinou vždy přichází o děti. Tento článek jsem již zmínila v podkapitole Placení alimentů, protože se svým obsahem dotýká obou témat.

Rubrika: **Křižovatky: Místo klekánice tatínek.Vlasta 1985, ročník 39, výtisk 42, str.22-23**

...Otec měl o dítě opravdový zájem, snažil se využít každé volné chvílky společného času pečlivě volenou činností, která by oběma přinesla radost. ...

PhDr. Jana Marhounová

Otec svým zájmem o dítě se snaží využít společně strávený čas tou nejsmysluplnější činností. Tento článek mimo jiné ukazuje na sílu vztahu biologického otce a dítěte. A proto je také uveden v podkapitole Hodnocení biologického otcovství.

Dále uvádím tři články, které jsou napsány odborníky. Tyto články jsem

vyhodnotila hodnotou proměnné – nezmíněno-, protože přímo nehovoří o konkrétní snaze otce získat děti/dítě do péče, avšak považují tyto články za zajímavé a velmi relevantní k této podkapitole. Jde o názor psychologa, který se vyjadřuje k svěřování dětí do péče otce. **Rubrika: Dialog: Děti mé i tvé. Vlasta 1985, ročník 39, výtisk 28, str.18**

(dopisy čtenářů)

*V podvědomí veřejnosti bývá vžitě, že po rozvodu se dítě svěřuje obvykle matce. ... Případy, kdy dítě bylo svěřeno do otcovy péče, se stávaly poměrně zřídka. ... Vycházelo se nejen z přesvědčení, že je to především žena-matka, kdo má k dítěti blíže než otec ...Nárok otce na svěření děcka do jeho výchovy býval téměř absurdní a ani on sám se o něm neodvážil uvažovat. ... Dlužno říci, že v posledních několika letech se množí případy, kdy dítě je svěřeno otci. A nemusí to vždycky znamenat, že by matka, které dítě nebylo svěřeno do výchovy, byla špatný člověk... Skutečnost, že dítě bývá dnes svěřováno otci častěji než dříve, vyplývá ze změněných podmínek doby. Možnosti, povinnosti a práva obou rodičů se mění a vyrovnávají, dochází i k určitým posunům dříve ustálených rodičovských rolí. Jestliže výsledkem mnohaletých snah žen o rovnoprávné postavení v rodině je to, že někteří muži vzali i na svá bedra starosti o domácnost a děti, že jim nedělá problémy ani nákup, ani vaření, ani běžné domácí práce, pak druhou stránkou téže emancipace je logický požadavek otce dostat po rozvodu dítě do své péče.... **Připravil PhDr. Čestmír Vašák (psycholog)***

Z této odpovědi psychologa Vašáka na dopis čtenářky, která řeší situaci, kdy po rozvodu manželství soud svěřil děti otci, vyplývá obecná otcova snaha získat dítě do své péče. Muž (otec) pečující o děti si po rozvodu logicky klade větší nároky na svěření dětí do péče. Toto, jak je výše zmíněno, vyplývá ze změněných podmínek doby. Jak autor dále výše uvádí, dochází k posunům dříve ustálených rodičovských rolí. Toto má za důsledek také posun v roli muže (otce) k jeho větší angažovanosti v soukromé sféře a logicky poté také z toho vyplývající vyšší otcovy nároky na svěření dítěte/děti do péče po rozvodu. Tento článek považují za jeden z klíčových článků, protože jednak váže několik témat do společného celku (Péče o děti, Rovné dělení povinností souvisejících s péčí a výchovou), ale zároveň potvrzuje moje hlavní východisko práce.

Otec v tomto článku si nepřeje rozvod, nechce přijít o kontakt se svým dítětem. Z komentáře k tomuto článku tedy vyplývá otcova snaha se podílet na péči o rodinu s dětmi. Článek je z rubriky **Čtení pro rodiče: Nechtěl jiného tátu.Vlasta 1981, ročník 35,**

výtisk 28, str.11

...,Táta se rozvést nechtěl!“...Táta ten rozvod dlouho povolit nechtěl, ale nakonec máma řekla, že je stejně nakonec rozvedou, že je to jen otázka času. ... *Vyrostli také mimo jiné i otcové jiného typu, než jaké znala historie. ... Tito mladí muži a posléze tátové projevují více takových vlastností, které kdysi náležely pouze ženám pečujícím o rodinu. ... Víc než kdykoli jindy pečuje o rodinu s dětmi a přebírá za ni řadu funkcí. S ohledem na tyto skutečnosti nastala u nás i ve světě vlna úvah o tom, že ve většině případů jsou otcové způsobilí pečovat sami o dítě stejně jako matky dětí a že by tedy bylo vhodné, aby pracovníci soudů uvážlivěji posuzovali, komu z rodičů mají vlastně dítě do péče svěřit.*

komentovaný příběh PhDr. Jana Marhounová

Doktorka Marhounová ve svém komentáři apeluje na to, aby soudy uvážlivěji přistupovaly k svěřování dětí do péče. Pokud se otec podílí na péči o dítě před rozvodem, tak by měl mít logicky šanci na přidělení dítěte do péče po rozvodu manželství. V tomto směru článek navazuje na článek předchozí. Tento článek také potvrzuje moje hlavní východisko práce. Článek byl již zmíněn v podkapitole Hodnocení zvládnutí péče o dítě/děti, Péče o děti a Hodnocení schopnosti vykonávání domácích prací, protože se tematicky dotýká více témat najednou.

Poslední článek, který zde uvádím je článek s názvem **Děti a rodiče. Vlasta 1982, ročník 36, výtisk 37, str.23**

Podle statistiky končí u nás z nově uzavíraných sňatků v posledních letech každé třetí manželství rozvodem. Smutné na tom je, že se to dotýká téměř 56 000 dětí ročně. Z nich zůstává podle rozhodnutí soudu 51 000 s matkou, což je 91%, zatímco otcům je přisouzeno 3200 dětí, to je smutných 6%. Mimo jiné je to důsledek toho, že otec zpravidla o svěření dětí vůbec nežádá, neboť předem ví, že podle ustálené soudní praxe má na přisouzení dětí naději jen tehdy, když je matka alkoholička nebo příživnice anebo když rodinu s dětmi sama opustí.

Kdysi převládal názor, že určitá zaměstnání jsou určena výhradně mužům, zatímco doménou ženy je péče o rodinu a dítě. Obojí by mělo patřit minulosti, ale přece jen ještě přežívá tradiční výchova. ...

Než dítě prisoudí do výchovy otci, zjišťují, zda umí vařit, uklidit a vyprat, zatímco u ženy to

berou jako samozřejmost, i když to pokaždé samozřejmostí není.

JUDr. Stanislav Hermann

Tento článek je napsaný dalším odborníkem, který popisuje důvody pro svěřeni dětí do péče otce po rozvodu. Sám vyjadřuje politování nad tím, že děti není svěřováno mnoho do péče otce. Z důvodu přežívání tradiční výchovy, otec mnohdy ani o svěřeni dítěte do péče nežádá. Tento článek poukazuje na to, že k určitému posunu role muže (otce) došlo, ale stále však za doznívání tradiční výchovy, což také dokazuje závěr článku, kde před svěřením dítěte do péče otce se zjišťují otcovy schopnosti domácích prací, v případě ženy jsou brány tyto schopnosti za samozřejmé a dané.

Ráda bych uvedla, že převládají články, kde toto téma není zmíněno vůbec. Avšak mezi články, kde je toto téma zmíněno převládají ty články, kde se otec snaží získat děti/dítě do péče. V posledních třech článcích jsou uvedeny komentáře a názory odborníků k této problematice, z kterých je patrné, že k určitým posunům tradičních genderových rolí v této oblasti dochází, avšak celkové lze říci, že články s touto problematikou na stránkách Vlasty nebyly časté.

Závěrem této kódovací jednotky bych ráda provedla její shrnutí. Celkově lze říci, že články s problematikou otce po rozvodu nebyly časté. Toto je možné, že souvisí s tím faktem, jak jsem měla tu možnost zjistit při rozhovoru s Dr. Formáčkovou, že neuspořádané rodinné poměry na stránkách Vlasty vadily (Rozhovor 1, řádek 112-115). Toto představuje dost tradiční založení socialistické společnosti 80.let. Na jedné straně je socialistická společnost vnímána jako velmi pokroková (vysoká zaměstnanost žen) a na druhé straně silně tradičně založená. Jakékoli jiné rodinné uspořádání než instituce manželství by bylo v socialistické společnosti hodnoceno pravděpodobně spíše negativně. Z článků s tematikou placení alimentů je zřejmé, že převládají ty články, kde otec platí řádně. I z toho mála článků, které se tematicky týkají této problematiky, lze usoudit, že otec je více v zodpovědném postavení vůči své rodině, co se týká placení alimentů, nežli v postavení nezodpovědném, v situaci kdy alimenty neplatí. Zde je možné pozorovat spíše otcův kladný vztah k rodině i přes to, že došlo k rozvodu manželství, otec má zájem o své potomky. Tematický okruh článků dětí/dítěte v péči otce byl zastoupen rovnoměrně, kdy otec má svěřené dítě/děti do péče a kdy otec nemá svěřené dítě/děti do péče, avšak převládají články, kde toto téma nebylo zmíněno vůbec. Zde je možné pozorovat určité vyrovnání v rozdělení rolí v rodině, kdy otec pečuje o dítě po rozvodu stejně tak jako matka. V článcích s tematikou snahy získat děti/dítě do péče převládají články, kde toto

téma není zmíněno, avšak pokud porovnáme články, které vyjadřují otcovu snahu s články, kde se otec nesnaží, převládají články, kde se otec snaží. Z tohoto lze vyvodit, že otec má spíše potřebu kontaktu se svými dětmi, potřebu péče o své děti, z čehož lze vyvodit spíše otcův kladný vztah ke své rodině. Dále u této proměnné jsou zajímavé názory odborníků, kteří připouštějí, že k určitým posunům dochází v souvislosti se změnou možností obou rodičů zejména v oblasti zaměstnání a zároveň jako výsledku snahy žen o rovnoprávné postavení v rodině.

3.4.2.4. Odborníci/odbornice na problematiku otcovství

Nyní se budu soustředit na odborníky, kteří se objevovali ve Vlastě v souvislosti s otcovstvím. Při analyzování této proměnné se zaměřím na různé druhy odborníků. Hodnotu proměnné jsem proto rozdělila na různé druhy odborníků/odbornic a to konkrétně na redaktora/redaktorku, právníka/právníčku, psychologa/psycholožku, spisovatele/spisovatelku, pracovníka/pracovnici pedagogicko/psychologické poradny a lékaře/lékařku. Analýzu jsem prováděla tak, že jsem z článků vybírala jen ty články, kde se odborník či odbornice přímo zamýšlejí nad problematikou otcovství. Tedy nezařadila jsem do této kódovací jednotky komentáře odborníka/odbornice k dopisu čtenáře/čtenářky. Následující tabulka ukazuje četnost výskytu psaných příspěvků jednotlivými odborníky/odbornicemi.

Tabulka č.1 (Přehled odborníků/ odbornic na problematiku otcovství)

Druh odborníka/odbornice	Četnost výskytu příspěvků	Muž	Žena
Redaktor/redaktorka	4x	0x	4x
Právník/právníčka	4x	2x	2x
Psycholog/psycholožka	6x	5x	1x
Spisovatel/spisovatelka	1x	1x	0x
Pracovník/pracovnice pedagogicko psychologické poradny	0x	0x	0x
Lékař/lékařka	0x	0x	0x

Z této tabulky je zřejmé, že více příspěvků bylo otištěno mužům než ženám. Například jednoznačně jsou zastoupeny redaktorky, právníčky jsou vyvážené s muži právníky, ale

zbylé profese, kromě profese psycholožky, nejdou ženami vůbec zastoupeny. Jsem si vědoma, že toto se tematicky ne přímo týká tématu mé práce o otcovství, ale jakožto studentka genderových studií považuji za důležité na tuto skutečnost upozornit.

Ráda bych uvedla příklady odborníků, kteří hovoří o situaci v rodině, o rozdělení péče o děti a domácnost mezi muže a ženu. Tato vnímám jako velmi relevantní ke své práci, neboť se tyto příklady přímo dotýkají mého hlavního východiska práce. Jde o článek z rubriky **Čtení pro rodiče. Jak si hrají matky, jak si hrají otcové. Vlasta 1981, ročník 35, výtisk 8, str. 11.**

...Nedovedu si v obdobné situaci představit muže. Ten by buď ...nešel po nákupech, ale vyvedl by děti a dělal s nimi piškuntálie... Nebo...šel by opatřit potraviny a děti ...nechal doma.... Před tisíciletími bylo úkolem muže jediné. Ulovit mamuta, aby rodina měla co jíst a do čeho se obléci.... pak si dával dvacet, snil, zdobil stěny kresbami zvěře nebo se kočkoval s dětmi. ...Pro většinu mužů...je vžitě, že ...péče o krb zůstává na ženě. Jenomže v důsledku rozvinutého civilizačního procesu, zvýšené ekonomické náročnosti i emancipace ženy se přihodilo, že se ženy rovněž začaly oddávat lovu. ... začaly se ženy mužům vyrovnávat... Jsou inženýrkami, ekonomkami, lékařkami, vědeckými pracovníci, soudkyněmi, prodavačkami, pracují ve výrobě a průmyslu, jsou laborantkami, zdravotními sestrami, redaktorkami, učitelkami... jejich profese je naplňuje a uspokojuje. Jsou však i manželkami a matkami. A dostávají se často do rozporu, jak všechno stačit a zvládnout. Má-li člověk mnoho starostí najednou, ztrácí poslední zbyteček zájmu o hraní a hru, dětem tak potřebnou. ...Žena je však udržovatelka krbu a lovkyně je jaksí navíc: kromě mamuta vidí spoustu věcí, které ji zneklidňují. Prádlo, které potřebuje vyprat, oděv, který nutno zalátat, hladovce, které je potřeba nasytit, binec kolem ohniště... Muž je většinou jednoznačný. Těmito problémy se nezneklidňuje, nevidí je. Dítě ...cítí, že je to především matka, kdo má na starosti oheň a dbá, aby nevyhasl. A vítá i příležitostné vstupy otce, který dovede dělat legrace...

Z brožury PhDr.Čestmíra Vašáka (psycholog) Rodičovství – předmět nepovinný vydané vydavatelstvím ČSŽ MONA v edici knihovnička Vlasty v roce 1980 (kráceno)
Tento úryvek z článku vykresluje a dokládá náročnost sladování povinností ženy - rodinných i pracovních. Popisuje také zároveň pozici muže, který by v obdobné situaci, v které se nachází žena, rozhodně nevykonával tolik činností najednou. V závěru článku autor článku vyzývá k většímu zapojování otců v souvislosti s potřebami dítěte.

Dalším úryvkem je článek z rubriky **Čtení pro rodiče. Táta /máma. Vlasta 1988, ročník 42, výtisk 23, str.14-15**

...došlo k určité fetišizaci ženské role při výchově dětí. Funkce otce je stále do značné míry redukována na „zdroj peněz“ nebo autoritu, která by měla zasáhnout, když už matce argumenty dojdou....Podceňování role otců se projevuje zvláště výrazně při rozvodových řízeních. ...v devadesáti dvou procentech jsou děti přidělovány matkám, v osmi mužům. To všechno za situace, kdy mají otcové o výchovu dětí daleko větší zájem, než tomu bylo v minulosti. ...Především v mladých manželstvích se otcové dost podílejí na výchově svých dětí. Ovšem na druhé straně se ví, že s přibývajícím délkou manželství muž z rodiny uniká. A to nejen fyzicky. Přitom on by měl hrát v rodině nejdůležitější stabilizační roli. V našich podmínkách je muž svou aktivitou mnohem více zaměřen „vně“ rodiny. Očekává se od něj, že se bude pracovně realizovat mimo rodinu. ... Z hlediska mužovy psychické rovnováhy je dosud často podstatné, aby vydělával víc než jeho partnerka... muž je...méně odolný než žena. Ač se to nezdá, nikoliv žena, ale právě muž je oním slabším pohlavím.... Úvahy o tom, že by žena vydělávala více než její partner (ten by zůstal v domácnosti a pečoval o děti), považují za extrém. ...Bylo by chybné žádat návrat ženy k dětem a ke kuchyni... je podle mne třeba...vážit, na kterém úseku dělby práce... je žena... nezastupitelná.

PhDr.Julius Sekera

Tento článek považuji za závažný a to z toho důvodu, že upozorňuje hned na několik aspektů najednou. Hovoří o roli otce redukovanou na zdroj příjmu. Otec je popisován jako stojící mimo, vně rodiny. Jako důkaz tohoto jevu uvádí článek výsledky rozvodových řízení. Ale hned poté je zmíněn důraz na zájem mladých otců o výchovu dětí. Jako alarmující považuji argument autora článku, když uvádí, že pro muže je důležité, aby měl vyšší příjem než žena. Autor argumentuje tím, že muž je méně odolný než žena. Sám přiznává, že považuje za extrém, kdyby k této situaci došlo obráceně a muž by zůstal v domácnosti. Na druhé straně přiznává, že není správné provést plný návrat matky do soukromé sféry, ale je třeba zvážit, v jaké činnosti je žena nezastupitelná. Tento článek se dle mého názoru dotýká pseudoemancipace žen v době socialistického Československa, o které jsem hovořila v teoretické části. Ženy se na první pohled zdály jako emancipované, začaly se mužům vyrovnávat, měly daleko více pracovních příležitostí. Jak je výše zmíněno, pokud však došlo na výši příjmu, muži nehodlali opustit své privilegované místo a argumentovali doslova „vším možným“, aby tuto privilegovanou pozici nemuseli opustit. Ženy se musely podílet na pracovním procesu, jednak z hlediska finanční nutnosti rodiny a

jednak z principu povinné zaměstnanosti, která byla typická pro období socialismu. Odtud tedy autorův názor na návrat ženy do soukromé sféry, který pochopitelně považuje za nesprávný. Pochopitelně, že také považuje za extrémní zapojení ženy v pracovním procesu a mužovo plné angažování v soukromé sféře. Jako východisko vidí zvážení, kde, v jaké oblasti je žena nezastupitelná. Sladění rodinných a pracovních povinností ženy jistě nebyl lehký úkol. Tento článek jsem také uvedla v podkapitole hodnocení vztahu vlastního otce a syna, kde jsem vybrala tu pasáž z článku, v níž autor zdůrazňuje potřebu a důležitost identifikace syna s otcem. Tato důležitost přítomnosti otce v rodině dle mého názoru také souvisí s autorovým vybízením k větší angažovanosti otců. A stejně tak tomu je i u článku předchozího. Při sledování časového odstupu obou článků shledáme, že tyto otázky byly stejně aktuální v roce 1981 jako v roce 1988.

Úryvek z posledního článku, který bych zde ráda uvedla je článek z rubriky **Čtení pro rodiče: „Vzdálený“ otec. Vlasta 1985, ročník 39, výtisk 43, str.11**

...Tak především „sváteční“ manželství nejsou postižena větší rozvodovostí než ostatní. Uvádí se, že index rozvodovosti tu je menší než u vztahů typu - „stále jen spolu“. Žádný výzkum navíc neprokázal, že by v těchto manželstvích vyrůstaly děti problematictější. Nezdá se také, že by směřovaly k některým projevům typickým pro „otcovskou deprivaci“. Výchovných problémů tu není více než jinde. Zřejmě je to tím, že otec má v rodině pevné místo. ... v rodině vlastně nechybí. Počítá se s ním. Všichni se těší, až se vrátí. Jeho obraz má reálné kontury. ... Je vzácný, zůstává stranou malichernosti všedního dne a přitom mu to nikdo nemůže zazlívat. Imponuje, je obdivován. Svou roli tu může hrát i prestiž jeho profese. ... Jsou zde samozřejmě i nevýhody. Když otec neřeší nutné drobnosti každodenního fungování rodiny, musí je zvládnout matka sama. Dokáže-li to, zaslouží obdiv, kterého se jí obvykle dostává méně než by bylo záhodno. Její role je nenápadnější, únavnější a podstatně méně romantická než postavení vzdáleného muže. Situace ji nutí k samostatnosti a rozhodnosti. Se vším si poradí, na nikoho nespolečá. Otcovy výchovné zásahy jsou díky časovému odstupu komplikovanější. Je prokázáno, že odměna a trest mají největší účinnost, jsou-li užity bezprostředně po činu, který má být posílen nebo naopak potlačen. ... Přesto otcovy „oddálené“ zásahy mají velký význam. Asi i proto, že jsou mimořádné. ... Nabízí se jednoznačné vysvětlení - „muž je pořád kdesi ve světě, jak to může vypadat, dětem chybí pevná ruka, žena je stále sama ...“. ... Není lehké ze dne na den přetvořit rozdělení rolí, převzít úkoly, které měl donedávna druhý z partnerů. ... Negativní důsledky chybění otcovské autority jsou menší, když je v rodině zachován

alespoň v zásadě kladný otcův obraz. ... Děti se nežije dobře s přesvědčením, že jeho otec byl špatný, neměl o něj ani o matku zájem, zklamal je. Stejně tak není rozumné, je-li dcera vedena k nedůvěře k mužům a syn utvrzován v tom, že „mužské plémě“ je proradné a navýsost neseriózní. Sebeobětavější, sebelepší matka mužovo působení v plném rozsahu nenahradí. ... I minimální kontakt otce s dítětem po rozvodu je z tohoto hlediska lepší než žádný. Dítě by zkrátka nemělo vyrůstat jen v ženském světě a silnější pohlaví vnímat jako nebezpečné, nepochopitelné a venkoncem zbytečné. ... Podle starého rčení „matka vede k člověku a otec k lidem“ dítě potřebuje oba. Skutečnost, že otec je vzdálený, unese o to lépe, oč více si bude jisto, že je to člověk hodný obdivu.

Dr. Tomáš Novák (psycholog), ilustrační snímek Pavla Kopačky

Tento článek je velmi specifický, domnívám se, že již svým názvem. V tomto článku je kladem velmi velký důraz na roli otce a zachování jeho kladného obrazu v rodině. Pokud otec není v rodině přítomen, tak vlastně nechybí a to proto, že má v rodině pevné místo. Matka musí zvládat v domácnosti veškeré úkoly i ty, které otec nezvládá. Za toto takový obdiv jako otec nesklízí. V souvislosti s dítětem je otec nazván silnějším pohlavím. Toto považují za alarmující. Z jakého důvodu by měl otec být nazýván silnějším pohlavím, když matka musí zvládat veškeré povinnosti v domácnosti i ty, které otec nezvládá? V závěru však autor uvádí, že dítě potřebuje oba rodiče. Nevím, z jakého důvodu byl zvolen název tohoto článku takový jaký je, i když v úvodu se hovoří o „svátečních“ manželstvích, které se domnívám s tím souvisejí, ale při bližší analýze tohoto článku jsem zjistila, že prostřednictvím názvu tohoto článku autor může daleko lépe poukázat na obdivuhodnost role otce v rodině, na jeho vzácnost a jedinečnost. I když se matka angažuje v soukromé sféře daleko více než otec, ten zůstává nedotknutelný a jeho role a kladný obraz v rodině zůstává nedotčen. Tento článek jsem již zmínila v podkapitole Rovné dělení povinností souvisejících s péčí a výchovou dětí, protože v úvodu článku autor zdůrazňuje nutnost přítomnosti otce při výchově dítěte. Domnívám se, že tento článek se snaží reflektovat situaci, ve které se ženy ocitly v době socialismu a poskytnout jim jakousi oporu tím, že se snaží zdůraznit a upozornit na roli otce v rodině, avšak činí tak poměrně tradičním a stereotypním způsobem.

Z názorů odborníků je patrná určitá snaha k vybízení otců k větší angažovanosti v souvislosti s potřebami dítěte. Příspěvky se, ale dotýkaly principu pseudoemancipace žen v době socialistického Československa. Otec je nazýván silnějším pohlavím, matka však zvládá veškeré povinnosti související s chodem domácnosti. Toto dle mého názoru

poměrně spolehlivě reflektuje společenské ladění totalitní společnosti a její přístup k vnímání genderových otázek.

3.4.2.5. Shrnutí výsledků analýzy

Analyzovala jsem celkem devět ročníků časopisu Vlasta, což představuje celkem 432 vydání týdeníku Vlasta v časovém období 1.1. 1981 – 31. 12. 1989. Z celkového počtu 432 vydání časopisu Vlasta se články s tematikou otcovství objevily celkem v 36 vydáních, což představuje 8,3% celkového počtu vydání Vlasty za toto období.

Tabulka č.2 (Počet vydání s tematikou otcovství rozdělených dle let)

Rok	Počet vydání
1981	9
1982	5
1983	0
1984	3
1985	7
1986	3
1987	3
1988	6
1989	0

Mezi články v této analýze se objevují jak dopisy čtenářů a čtenářek, tak články odborníků a odbornic, příběhy čtenářů a čtenářek a různé další komentáře, většinou odborníků nebo odbornic. V dopisech čtenářů se objevují různé životní zážitky a příběhy čtenářů a/nebo čtenářek a/nebo názory na různé otázky. Články odborníků a odbornic představují různá zamyšlení nad tématy jako např. muže na mateřské dovolené, rad ve výchově dětí, dělení povinností souvisejících s péčí a výchovou dětí nebo komentované příběhy ze soudní praxe týkající se otcovství. V této analýze však články odborníků a odbornic představují okolo 28% všech článků. V této analýze převládají články životních zážitků a příběhů čtenářů/čtenářek.

4. Závěr

Cílem mé práce bylo ověření hlavního východiska práce, hypotézy, že posun otcovské role pokračoval a ještě zintenzivnil více v 80. letech komunistického Československa.

Než jsem přikročila k samotné analýze, zasadila jsem tuto práci do historicko-společenského kontextu komunistického Československa. A to proto, že bylo nejprve nutné si uvědomit principy fungování totalitní společnosti a její charakteristiky. Je důležité si uvědomit, jakým způsobem ovlivňovala a zasahovala do každodenních životů občanů a občanek a jakým způsobem fungovaly její principy v praxi.

Specificky vzato období normalizačního Československa, kam můj výzkum spadá, bylo charakteristické stažením se do soukromého prostoru a následně tedy vyjádřením rezignace na veřejné dění. Toto bylo součástí záměru totalitní vlády, kterým se režim ubezpečil, že nebude docházet k žádným veřejným projevům nesouhlasu s politickou situací.

V teoretické části jsem se zaměřila na principy fungování genderu v socialistické společnosti, které bylo specifické v porovnání s ostatními nesocialistickými zeměmi. Konkrétně se jedná o několik konceptů. Je to princip „socialistické pseudo-emancipace“ (shora, státem nařízený nástup žen do placeného zaměstnání), konceptu „socialistické superženy“ (ženy nechápu samy sebe oběti systému), konceptu třech prolínajících se dimenzí genderu v kontextu socialistické společnosti dle Sandry Harding, princip „dvojího břemene“ a konceptu ekonomické nutnosti zaměstnání a výdělku ženy. Komunistická společnost měla za cíl vytvoření uměle rovného prostředí, které bylo vytvořeno bez genderové reflexe. Tuto skutečnost jsem v teoretické části popsala jako tzv. princip bezgenderové společnosti. K popisu genderového řádu v období socialismu nelze opomenout vliv totalitní moci, který je nutné vnímat jako běžnou součást každodenního života. V porovnání s ženami ze západní Evropy a USA měli socialistické ženy jiný vztah k mužům a to tím způsobem, že spíše vnímaly muže jako partnera, s kterým se účastní dění na trhu práce a v oblasti produkce, ale zároveň jsou s ním společně utlačováni komunistickým režimem. Na druhé straně žena podílející se pouze na výchově dětí by byla vnímána velmi negativně. Marxistická teorie vnímá soukromou sféru jako neproduktivní, v čemž se odráží genderová slepota marxistické teorie. Vytvoření údajné genderové rovnosti na patriarchálních základech bylo charakteristické pro marxistickou teorii. Ženy

byly svazovány svými reprodukčními povinnostmi a nebyly tak vhodné k budování komunismu jako muži.

Komunistická éra tak nabývala výrazně maskulinní charakter. Projevy jakýchkoli emancipačních tendencí by byly v této době politicky nepřijatelné. Obraz ženy v době socialismu byl jednotný a to takový, který zobrazoval ženu v roli úspěšné pracovnice, budovatelky socialismu, ale zároveň také matky, pečovatelky a pracovnice v soukromé sféře. Ženy nebyly tedy schopné svobodně přemýšlet o sebe samé. Soukromá sféra zůstávala převážně doménou žen. Muži ve veřejné sféře dosahovali v porovnání s ženami vyšších výdělků. Nedochovalo ke změně chápání tradiční role matky a manželky. Od žen se stále očekávalo zajištění péče o děti a domácnost. Rodina tvořila základní budovatelskou jednotku socialistického státu. Důraz na výchovu dítěte v uvědomělého občana byl důležitou součástí zákona o rodině, kterou kromě rodičů zabezpečoval mimo jiné také stát, národní výbory a společenské organizace (Československý svaz mládeže a pionýrské organizace). Dohled státu nad výchovou budoucích generací byl nevyhnutelnou součástí života v totalitní společnosti. Byla stanovena vzájemná vyživovací povinnost rodičů a dětí, kde oba rodiče přispívají na výživu svých dětí. Rodiče zaujímají důležité místo v budování společnosti.

Z rodičovských rolí jsem se ve svém výzkumu zaměřila na tu méně prozkoumanou a to roli otcovskou. I přes jeho genderově stereotypní pohled jsem v teoretické části zmínila myšlenky jednoho z hlavních odborníků zabývajících se otcovstvím – Eduarda Bakaláře, které jsem také zapracovala do empirické části v kapitole hodnotící vztah otce a syna. Tento autor také zdůraznil důležitost přítomnosti angažovaného otce v rodině, avšak otcové, kteří se účastní péče o děti, vykonávají to, co se jim líbí, zatímco matky v péči o děti vykonávají, co je třeba. Zde je možné pozorovat hlavní rozdíl přístupu mezi otcem a matkou. Roli pracující matky v období komunismu reprezentuje žena v placeném zaměstnání avšak bez kariérních ambicí.

V souvislosti s otcovstvím bylo důležité si uvědomit spojitost otcovství a maskulinity. Maskulinita výrazně limituje otce v rozvedení svých otcovských rolí. Avšak ani maskulinita se nemohla svobodně v době totalitního Československa rozvíjet. Totalitní moc dohlížela nad každým individuálním životem. Jakékoli rozvinutí sebedůvěry, síly a dominance, charakteristických prvků maskulinity, by bylo režimově nepřijatelné. Ani otcovství tedy nemělo lehkou cestu pro své rozvinutí.

Je důležité si uvědomit vzájemný vztah mezi otcovstvím a mateřstvím a to konkrétně komplementaritu otcovství k mateřství, ale také zároveň jeho protikladnou povahu. Otcovství je ovlivněno samotným utvářením mateřské role v rodině.

Důležité v této práci bylo zmínit myšlenky doktora Plzáka, jako jedné z nevlivnějších osobností v otázkách rodinných a partnerských vztahů v období předlistopadového Československa. Jeho názory byly brány totalitním režimem jako vysoce odborné a ve svém oboru vystupoval jako vysoce fundovaná osobnost. Doktor Plzák měl tedy možnost veřejně definovat to, jací mají být „správní“ rodiče, jakým způsobem mají být „správně“ vychovávány děti a jak mají „správně“ vypadat role otců a matek. Jeho názory bylo zajímavé v empirické části propojit s výsledky analýzy. Autor považoval jako jedinou možnou autoritu matku a to zejména v souvislosti s ranou péčí o dítě/děti. Koncept ideálního rozdělení rodičovské autority zobrazuje genderově stereotypní pohled autora. Pod vlivem biologického esencialismu autor zdůrazňuje nástup otce po pubertě do výchovy a péče o dítě/děti v souvislosti s rozvojem intelektuálních schopností dítěte/děti. Vedení otcem syna a vedení matky dcery vede k zesílení genderové socializace. Tento způsob uvažování prostřednictvím názorů tohoto autora byl rozšířen mezi širokou veřejnost a představoval dobový návod na péči o děti. Toto byly teorie, na které jsem se zaměřila v teoretické části. S těmito teoriemi jsem se snažila dále pracovat a pomocí nich hodnotit výsledky analýzy empirické části.

Svůj výzkum jsem uskutečnila prostřednictvím časopisu Vlasta. Než jsem přistoupila k samotnému výzkumu, věnovala jsem se představení časopisu jako takového jeho historii, vývoji a struktuře. Období totalitního režimu, kde byl vyjádřen jeden názorový proud bez možnosti diskuse a prezentace alternativních názorů, všechny rady, návody a argumenty prezentované v tomto časopisu získávaly pocit autority a správnosti. Z konceptů zmíněných v teoretické části není překvapující, že tento časopis také ukotvoval genderově konzervativní a esencialistické pohledy na rodinu a rodičovství.

Příspěvky, s kterými jsem pracovala, lze rozdělit do dvou skupin. A to články s normativním charakterem příspěvků (psáno odborníky/odbornicemi) versus nenormativním spíše deskriptivním (čtenářským) charakterem příspěvků. V analýze články odborníků a odbornic představují okolo 28% všech článků. Převládají tedy články s deskriptivním (čtenářským) charakterem příspěvků. Ve své práci jsem navázala na práci Lindy Božovské, která ve své práci sledovala posun otcovské role v 70. letech také prostřednictvím časopisu Vlasta. Božovská konstatovala, že na přelomu 70. a 80. let u nás

panovala poměrně konzervativní otcovská kultura. Zároveň však přiznala, že na přelomu 70. a 80. let docházelo k určitému posunu v roli muže v rodině. V mém výzkumu jsem se snažila svou hypotézou navázat na závěr Božovské, že posun otcovské role pokračoval a ještě zesílil v 80. letech komunistického Československa.

Ve svém výzkumu jsem vyšla z principu zaměstnanosti žen, který byl typický pro období totalitního Československa, a jeho vlivu na podíl otců v účasti na domácích pracích a péči o děti. Konkrétně jsem se zaměřila na období let 1981-1989. Projití všech devíti ročníků časopisu *Vlasta* byla nesmírně náročná práce. Toto vyžadovalo naprosto pozorné studium textů s přísným ohledem na téma této práce. Pro provedení analýzy jsem vybrala metodu obsahové analýzy, o které se domnívám, že byla pro zpracování tohoto tématu nejvhodnější.

Z celkového počtu vydání časopisu *Vlasta* se články související s otcovstvím objevily pouze u 8,3% vydání, což se domnívám, že není mnoho. Z těchto článků v oblasti činnosti otce převládají domácí práce a to nejvýrazněji činnost vaření. Toto jsem vyhodnotila jako posun v roli otce, avšak je otázkou do jaké míry tomu skutečně tak bylo v realitě normalizačního Československa. Péče o děti také nebyla nijak výrazně zastoupena – pouhých 16,6% článků. Za důležité jsem vyhodnotila články, které vyjadřují obecnou snahu mužů o podílení se na výchově dětí. Z této obecné snahy vyplývá marginalizace otcovství oproti mateřství a tedy charakteristiky jejich vzájemného vztahu, konkrétně komplementarity otcovství k mateřství. V oblasti péče o syna/y převládají aktivity spojené s trávením volného času v souvislosti s rozvojem intelektuálních schopností, kde je patrná spojitost s názory doktora Plzáka, který popisuje muže jako autoritu volného času. V této analýze převládají články, kde otec pečuje o syna/y. Ideální rozdělení rodičovské autority a principy genderové socializace byly patrné přímo v samotné analýze článků. Prostřednictvím genderové socializace dochází k předávání vzorců chování z otce na syna, pohledu na okolní svět, budoucího společenské zařazení, norem a hodnot společnosti.

Nejrozsáhlejší kódovací jednotkou byla kódovací jednotka otcovství. Kromě biologického otcovství ostatní témata nebyla na stránkách *Vlasty* příliš častá. V souvislosti s důležitostí otce při výchově bylo možné pozorovat ztrátu důstojnosti muže při výchově dětí pramenící ze vzájemného propojení otcovství a maskulinity. Dále bylo možné pozorovat znevažování otcovství oproti mateřství a institucionální pohled/přístup k rolím otce a matky. Důležitá kategorie, která se objevila, byla bránící matky, které odmítají účast otce na rodinném dění i přes to, že děti projevují o otce zájem. Tato kategorie se objevila

v časopisu *Vlasta* v souvislosti s hodnocením biologického otcovství. Nejde tedy o prokázanou skutečnost, která se objevovala v každodenním životě otců a matek komunistického Československa, ale o kategorii, která se objevila v časopisu *Vlasta* v souvislosti s biologickým otcovstvím. Převládají články týkající se vztahu vlastního otce a syna z čehož vyplývá tendence prezentace otcovského vzoru pro syna a vlivu na syna dle principů genderové socializace. U některých proměnných nebyly články příliš časté, jako např. u Zvládání péče o dítě/děti, avšak Hodnocení zvládání péče o dítě/děti vyznělo pozitivně. Obdobně tomu bylo také u proměnné Schopnost vykonávání domácích prací a jejím hodnocením. Toto by bylo možné vyhodnotit jako snahu o posun role otce v rodině, avšak s přihlédnutím k četnosti výskytu těchto témat není možné toto jednoznačně potvrdit. V oblasti invenčních schopností otce je patrný genderově stereotypní pohled na otcovskou roli v rodině.

Kódovací jednotka zabývající se tématy souvisejícími se situací otce po rozvodu byla charakteristická ne příliš četným zastoupením článků. Toto možná, že souviselo s tím, že prezentace neuspořádaných rodinných poměrů na veřejnosti vadila v době předlistopadového Československa (Rozhovor 1, řádek 112-113). V těch člancích, kde byl otec zobrazen, vykonával své porozvodové povinnosti (placení alimentů) řádně. Z tohoto lze usoudit, že otec měl spíše zodpovědný postoj vůči své rodině. Objevují se zde určité vyrovnané tendence, kde děti/dítě jsou svěřovány do péče otce rovnoměrně oproti tomu, kdy svěřovány do péče nejsou. Lze vyjádřit určitou snahu otce o získání dětí/dítěte do péče. Články s touto problematikou byly častější oproti článkům, kde se otec nesnažil získat děti/dítě do péče. Avšak velmi výrazně převládaly články, kde tyto témata nebyla zmíněna vůbec. Zajímavé byly komentáře odborníků, kteří připouštěly, že k určitým posunům rodinných rolí dochází v oblasti angažovanosti otce v soukromé sféře. Tato angažovanost měla za následek větší snahu otce o svěření dítěte/děti do péče po rozvodu.

Názory odborníků poměrně dobře vystihují společenské ladění totalitní společnosti a její postoj k řešení a vnímání genderových otázek.

K závěru, ke kterému ve své práci dospěla Božovská, lze říci, že svým výzkumem v časopisu *Vlasta* mohu potvrdit, že na přelomu 70. a 80. let u nás panovala poměrně konzervativní otcovská kultura s určitými rysy snahy o posun role muže-otce v rodině. Domnívám se, že hloubka tohoto posunu nebyla nijak výrazná a to již proto, že článků s tematikou otcovství na stránkách *Vlasty* v 80. letech nebylo mnoho. Stejně jako u

Božovské se jednalo o studium posunu role muže-otce prostřednictvím stejného média a stejného historické období – období totalitního Československa. Na základě teoretických konceptů a názorů odborníků lze říci, že totalitní společnost vykazovala dosti genderově stereotypní přístup k vnímání jednotlivých rodinných rolí. Jednalo se tedy o obraz otcovství zprostředkovaný časopisem Vlasta. Je tedy důležité se zamyslet nad tím, jaká byla skutečná podoba otcovství v 80. letech v Československu. Zda byla taková, jaká nám byla zprostředkována Vlastou, či byla ve skutečnosti jiná. Má hypotéza posunu otcovské role a jejího pokračování a ještě zintenzivnění v 80. letech se potvrdila pouze částečně. Mohu říci, že k určitému posunu otcovské role docházelo, že tento posun stále trval, ale nelze konstatovat, že by se tento posun v 80. letech zintenzivnil. V této práci jsem zkoumala časopis, cenzurovaný časopis, ale stále se jednalo o časopis. V porovnání s Božovskou jsem našla příspěvků méně. Lze říci, že tuto skutečnost ovlivnila existence baby-boomu, generace „Husákových dětí“, která byla charakteristická pro období 70. let. Proniknutí tohoto jevu na stránky Vlasty se odrazilo v četnosti výskytu témat souvisejících s otcovstvím. Také jak Božovská ve své práci uvádí, zaměstnanost žen dosáhla svého vrcholu na přelomu 70. a 80. let a zároveň v 80. letech kategorie „pomáhající muž“ výrazně oslabila (Božovská 2001: 25). Lze říci, že tato fakta vysvětlují nižší výskyt článků s tématem otcovství v 80. letech. Dále je důležité si uvědomit do jaké míry je vůbec časopis odrazem společenské reality. A to obzvláště v podmínkách totalitní společnosti, kde je text vybírán a vytvářen s důrazem na ideologičnost textu, který má za úkol společnost vzdělat, vést a nabádat k určitému způsobu myšlení a chování.

Metoda obsahové analýzy nám nemůže prozradit více než to, jakým způsobem byli otcové a otcovství zobrazováni v tomto médiu. Přínos této metody pro pochopení fungování genderu v 80. letech je tedy spíše malý. Nelze tedy říci, že na základě této metody jednoznačně a pravdivě pochopíme a ověříme to, jak fungoval gender v 80. letech. Výzkum, se proto domnívám, by bylo vhodné rozvést o skutečné zážitky a vyprávění otců té doby (tj. o orální historii). Obzvláště proto, že všechny časopisy v době totality procházely státem zřízenou cenzurou. Výsledky těchto dvou výzkumů by bylo zajímavé porovnat popřípadě srovnat také s posunem, jaký nastal po roce 1989 a to s přihlédnutím k novému historicko-spoločenskému kontextu.

5. Literatura (Bibliografie)

Literatura k teoretické části:

1. Bakalář, Eduard.2002. Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít. Praha: Vyšehrad.
2. Božovská,Linda.2001.Hledání otcovské role. Otcovství, jak bylo prezentováno na stránkách Vlasty v letech 1976-80.(Diplomová práce).Praha:FHS UK.
3. Bren, Paulina.2003. Weekend Getaways: The Chata, The Tramp and the Politics of Private Life in Pos-1968 Czechoslovakia. In Socialist Spaces: Sites of Everyday Life in the Eastern Bloc. Ed. By David Crowley and Susan E. Reid. Oxford and New York: Berg Press, s.123-139.
4. Down, Nancy E.2000. Redefining Fatherhood. New York: New York University Press.
5. Einhorn,Barbara.1993. Cinderella goes to market. London:Verso.
6. Fiala, Petr.1999.Komunismus v České republice.Brno: Masarykova univerzita.
7. Frýdlová,Pavla.nedatováno.Emancipace žen za socialismu ve světle projektu Paměť žen.Dostupné z:<http://www.feminismus.cz/download/Pam.pdf>
8. Harding, Sandra.1986.The Science Question in Feminism, Ithaca: Cornell University Press.
9. Hašková, Hana, Alena Křížková, Hana Maříková, Radka Radimská. 2003. Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?_Praha:Sociologický ústav AV ČR.
10. Havelková,Hana. 1999. „Affidamento“. In: Marie Chřibková, Josef Chuchma, Eva Klimentová (eds.). Feminismus 90.let českýma očima. Praha: One Woman Press, s.46-65.
11. Jump,Teresa L., Linda Haas. 1987. Fathers in Transition: Dual-Career Fathers Participating in Child Care. In Kimmel, Michael S.(ed.).Changing Men. New Directions in Research on Men and Masculinity. California: SAGE Publications, Inc., s. 98-114.

12. Kimmel, Michael S. 1987. Changing men. New Directions in Research on Men and Masculinity. California: SAGE Publications, Inc.
13. Kšajt, František.1980. Vlasta /ústřední tiskový orgán Českého svazu žen/.(Diplomová práce).Praha:FF UK.
14. Lupton, Deborah., Lesley Barclay. 1997. Constructing Fatherhood. Discourses and Experiences. London: Sage.
15. Malý encyklopedický slovník A-Ž.1972.Praha:Academia, nakladatelství Československé akademie věd.
16. Maříková, Hana. 2004. „Rodina : proměny mateřství, otcovství a rodičovství“. In: Lenka Formánková, Kristýna Rytířová (eds.). ABC feminismu. Brno: Nesehnutí, s.41-54.
17. Plzák, Miroslav. 1973. Poznání a léčba poruch manželského soužití.Praha:Avicenum.
18. Plzák, Miroslav. 1975. Klíč k výběru partnera pro manželství.Praha:Avicenum.
19. Plzák,Miroslav, Zdena Frýbová.1980. K manželství připraven.Praha:Naše vojsko,n.p.
20. Raudí,K.(1990). Analýza časopisu Vlasta a zanezané Afghanistan.(Diplomová práce).Praha: FSV UK.
21. Renzetti,Claire M., Daniel J.Curran.2005.Ženy, muži a společnost.Praha:Karolinum.
22. Šiklová,Jiřina.1996.O feminismu, women a gender studies u nás a na západě. In Žena v dějinách Prahy.Sborník z konference Archivu hl.m.Prahy a Nadace pro Gender Studies 1993.Documenta Pragensia XIII,Praha,Archiv hlavního města Prahy,s.21-26.
23. Šiklová, Jiřina. 2006. Anděla Merkelová a další emancipované ženy socialismu.Literární noviny (46),s.3.Dostupné z : <http://www.literarky.cz/?p=clanek&id=2992>
24. Šmausová, Gerlinda.2006.Emancipace, socialismus a feminismus. Příspěvek z workshopu Emancipace žen za socialismu a dnes z 6.11.2006.Kontext.(1).http://www.cecwys.org/kontext/9dfa5c82/Emancipace,%20socialismus.%20feminismus_Smausova.pdf

25. Šmídová, Iva.2004. „Muži na rodičovské dovolené.“ In : Lenka Formánková, Kristýna Rytířová (eds.). ABC feminismu. Brno: Nesehnutí, s.56-64.
26. Vlková, Daniela. 1982. Vlasta (profil a žánrové zaměření). (Diplomová práce).Praha: FF UK.
27. Vodochodský, Ivan.2008.Patriarchát na socialistický způsob: k genderovému řádu státního socialismu,In:Gender, rovné příležitosti, výzkum 8(2),s.34-42.Dostupné z:<http://www.genderonline.cz/view.php?cisloclanku=2008012708>
28. Wagnerová, Alena.2007.Ženy socialisticky osvobozené.Literární noviny (5), s.8.Dostupné z:<http://literarninoviny.cz/index.php?id=3163&p=clanek>

Literatura k metodologické části:

1. Čábelová, L., Jiráček, J., Končelík, J., Reifová, I., Trampota, T. (2004). „Praktický projekt Český rozhlas o České televizi“. In Klener, P.(ed.).Analýza obsahu mediálních sdělení. Praha:Karolinum
2. Denzin, N., K., Lincoln, Y.,S. (1994).Handbook of Qualitative Research. Thousand Oaks: Sage.
3. Disman, M. (2002). Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Karolinum
4. Gillárová, K.(2005). Kvalitativní přístup mediálního obrazu bezdomovce ve vybraných tištěných médiích. (Diplomová práce). Praha: FSV UK.
5. Hesse-Biber,S.,N., Leavy, P., L. (2007). Feminist Research Practice. Thousand Oaks: Sage.
6. Scherer, H.(2004). „Úvod do metody obsahové analýzy“. In Klener, P.(ed.).Analýza obsahu mediálních sdělení. Praha:Karolinum.
7. Vaňková, T.(2008). Mediální obraz Jiřího Paroubka v deníku Právo a MF Dnes.(Diplomová práce).Praha:FHS UK.

Rozhovor 1. PhDr.Marie Formáčková, publicistka a spisovatelka, Vedla Pavla Kolářská 12.12. 2008.

6. Přílohy

6.1. Kódovací kniha

Název výzkumu: Otcovství, jak bylo prezentováno na stránkách Vlasty v letech 1981-1989.

Metoda: Obsahová analýza týdeníku Vlasta v období leden 1981- prosinec 1989.

Seznam proměnných:

IDENTIFIKAČNÍ PROMĚNNÉ

1. Skupina:

Týdeník Vlasta, vydání od ledna 1981 až prosince 1989

2. Rok vydání

3. V mém výzkumu budu analyzovat jednotlivá vydání, protože se budu zabývat zkoumáním toho zda a kde se vyskytly články s tematikou otcovství. Na další úrovni budu zkoumat články.

4. Název rubriky/název článku/rok vydání Vlasty/ročník/výtisk/strana

(u některých článků nezařazených v rubrice je uvedeno jméno článku na prvním místě, pak následuje rok vydání Vlasty, ročník, výtisk a strana)

ANALYTICKÉ PROMĚNNÉ

I. Kódovací jednotka: práce

5. Činnost otce	zaměstnání
	domácí práce
	kulturní zábava (kino, divadlo, výstava atd.)
	sport
	hobby (jiné než sport a kultura)
	dívání se na TV
	jiná

6. Typ domácí práce	vaření
	praní
	žehlení
	domácí opravy
	práce na zahradě
	úklid (vytírání, utírání prachu, zametání, luxování atd.)
	jiný

7. Péče o děti	vození do školy či na sport
	pomoc s domácími úkoly
	společné sportování
	čtení pohádek před spaním
	přebalování
	vození k lékaři (i do poradny, na prohlídky atd.)
	hraní si s dětmi
	společné hobby (rybaření, modelaření atd.)
	jiná

8. Péče o syna/y	vození do školy či na sport
	pomoc s domácími úkoly
	společné sportování
	čtení pohádek před spaním
	přebalování
	vození k lékaři (i do poradny, na prohlídky atd.)
	hraní si se synem/syny
	společné hobby (rybaření, modelaření atd.)
	jiná

9.Péče o dceru/y	vození do školy či na sport
	pomoc s domácími úkoly
	společné sportování
	čtení pohádek před spaním
	přebalování
	vození k lékaři (i do poradny, na prohlídky atd.)
	hraní si s dcerou/dcerami
	společné hobby (rybaření, modelaření atd.)
	jiná

II. Kódovací jednotka: otcovství

Číslo proměnné	Název proměnné	Hodnota proměnné
10.	Důležitost otce při výchově	1-zmíněna
		2-nezmíněna

Číslo proměnné	Název proměnné	Hodnota proměnné	Upřesnění kategorie jiný
11.	Hodnocení důležitosti otce při výchově	1-důležitá	
		2-nedůležitá	
		3-jiná	nejednoznačné hodnocení důležitosti otce při výchově

Číslo proměnné	Název proměnné	Hodnota proměnné
12.	Biologické otcovství	1-zmíněno
		2-nezmíněno

Číslo proměnné	Název proměnné	Hodnota proměnné
13.	Hodnocení biologického otcovství	1 – problematizováno
		2-neproblematizováno

Číslo proměnné	Název proměnné	Hodnota proměnné
14.	Téma otcovství	1 – role ploditele
		2 – role finančního zabezpečovatele a živitele rodiny

Číslo proměnné	Název proměnné	Hodnota proměnné
15.	Rovné dělení povinností souvisejících s péčí a výchovou dětí	1 - zmíněno
		2 – nezmíněno

Číslo proměnné	Název proměnné	Hodnota proměnné
16.	Vztah vlastního otce a syna	1 – zmíněno
		2 – nezmíněno

Číslo proměnné	Název proměnné	Hodnota proměnné
17.	Vztah nevlastního otce a syna	1-zmíněno
		2-nezmíněno

Číslo proměnné	Název proměnné	Hodnota proměnné
18.	Vztah vlastního otce a dcery	1-zmíněno
		2-nezmíněno

Číslo proměnné	Název proměnné	Hodnota proměnné
19.	Vztah nevlastního otce a dcery	1-zmíněno
		2-nezmíněno

Číslo proměnné	Název proměnné	Hodnota proměnné
20.	Hodnocení vztahu vlastního otce a syna	1-prezentován pozitivně
		2 – prezentován negativně
		3 – prezentován ambivalentně

Číslo proměnné	Název proměnné	Hodnota proměnné
21.	Hodnocení vztahu nevlastního otce a syna	1-prezentován pozitivně
		2 – prezentován negativně
		3 – prezentován ambivalentně

Číslo proměnné	Název proměnné	Hodnota proměnné
22.	Hodnocení vztahu vlastního otce a dcery	1-prezentován pozitivně
		2 – prezentován negativně
		3 – prezentován ambivalentně

Číslo proměnné	Název proměnné	Hodnota proměnné
23.	Hodnocení vztahu nevlastního otce a dcery	1-prezentován pozitivně
		2 – prezentován negativně
		3 – prezentován ambivalentně

Číslo proměnné	Název proměnné	Hodnota proměnné
24.	Schopnost vykonávání domácích prací	1 – zmíněno
		2 – nezmněno

Číslo proměnné	Název proměnné	Hodnota proměnné
25.	Hodnocení schopnosti vykonávání domácích prací	1-prezentována pozitivně
		2 – prezentována negativně
		3 – prezentována ambivalentně

Číslo proměnné	Název proměnné	Hodnota proměnné
26.	Neschopnost zvládnání péče o dítě/děti	1 – zmíněna
		2 – nezmíněna

Číslo proměnné	Název proměnné	Hodnota proměnné
27.	Zvládnání péče o dítě/děti	1 – zmíněno
		2 – nezmíněno

Číslo proměnné	Název proměnné	Hodnota proměnné
28.	Hodnocení zvládnání péče o dítě/děti	1-prezentováno pozitivně
		2 – prezentováno negativně
		3 – prezentováno ambivalentně

Číslo proměnné	Název proměnné	Hodnota proměnné
29.	Invenčnost otce	1 – zmíněna
		2 – nezmíněna

Číslo proměnné	Název proměnné	Hodnota proměnné
30.	Hodnocení invenčnosti otce	1-prezentována pozitivně
		2 – prezentována negativně
		3 – prezentována ambivalentně

Číslo proměnné	Název proměnné	Hodnota proměnné	Upřesnění kategorie jiný
31.	Vztah otce s matkou	1 – dobrý	
		2 – špatný	
		3-ambivalentní	
		4- jiný	nezapadající do jakékoli jiné hodnoty proměnné

III.Kódovací jednotka :otec po rozvodu

Číslo proměnné	Název proměnné	Hodnota proměnné
32.	Placení alimentů	1-otec platí řádně
		2-otec platí nepravidelně
		3-otec neplatí
		4-nezmíněno

Číslo proměnné	Název proměnné	Hodnota proměnné
33.	Děti/dítě v péči otce	1-otec má děti/dítě svěřené do péče
		2- otec nemá děti/dítě svěřené do péče
		3-nezmíněno

Číslo proměnné	Název proměnné	Hodnota proměnné
34.	Snaha získat děti/dítě do péče	1-otec se snaží získat děti/dítě do péče
		2-otec se nesnaží získat děti/dítě do péče
		3-nezmíněno

IV. Kódovací jednotka: odborníci/odbornice na problematiku otcovství

Číslo proměnné	Název proměnné	Hodnota proměnné
35.	Druhy odborníků	1 – redaktor/redaktorka
		2 – právník/právníčka
		3-psycholog/psycholožka
		4-spisovatel/spisovatelka
		5-pracovník/pracovnice pedagogicko/psychologické poradny
		6-lékař/lékařka

6.2. Kódovací instrukce

IDENTIFIKAČNÍ PROMĚNNÉ

1. Skupina:

Týdeník Vlasta, vydání od ledna 1981 až prosince 1989

2. Rok vydání

3. V mém výzkumu budu analyzovat jednotlivá vydání, protože se budu zabývat zkoumáním toho zda a kde se vyskytly články s tematikou otcovství. Na další úrovni budu zkoumat články.

4. Název rubriky/název článku/rok vydání Vlasty/ročník/výtisk/strana

(u některých článků nezařazených v rubrice je uvedeno jméno článku na prvním místě, pak následuje rok vydání Vlasty, ročník, výtisk a strana)

Toto schema označuje způsob, kterým budou označovány články v mém výzkumu.

ANALYTICKÉ PROMĚNNÉ

I. Kódovací jednotka – práce

V této kódovací jednotce se zaměřím na činnosti otce. Jednu z těchto činností (domácí práce) více rozvedu a specifikuji na další specifické činnosti spadající do domácích prací. Dalším typem práce otce jsem zvolila péči o děti, kterou dále člením na péči o syna/y a péči o dceru/y. Toto rozdělení jsem zvolila záměrně z důvodů zkoumání odlišného přístupu nebo stejného přístupu otce k péči o syna/y a otcovy péče o dceru/y. V případě, že se tato péče bude lišit, popíši přesně v čem se liší. Pokud byla určitá činnost nebo typ domácí práce nezařaditelný do zmíněných hodnot proměnných, získal hodnotu proměnné jiná/jiný.

II. Kódovací jednotka – otcovství

V této kódovací jednotce se zaměřím na to, jakým způsobem bylo tematizováno otcovství v člancích Vlasty. V kategorii Důležitost otce při výchově se zaměřím na to, zda je v člancích vůbec toto téma zmiňováno či zmiňováno není. Zaměřím se na její hodnocení. Hodnotu proměnné důležitá chápu jako kladení důrazu na přítomnost otce při výchově. Hodnotu proměnné nedůležitá chápu jako nekladení důrazu na přítomnost otce při výchově. Hodnotu proměnné jiná chápu jako nejednoznačné hodnocení důležitosti otce při výchově.

V kategorii Biologické otcovství se zaměřím na to, zda je v člancích zmiňováno či zmíněno není. Hodnocení biologického otcovství provedu za pomoci hodnot proměnných problematizováno či neproblematizováno. Problematizaci chápu jako problematizaci sociální role biologického otce matkou, která znamená odmítání jeho účasti na dění v rodině i jeho samotné přítomnosti v rodině i přes to, že děti otce chtějí, matka však brání. Dále problematizaci chápu tak, že mateřství je upřednostňováno oproti otcovství. Neproblematizováno definuji tak, že otec je ten muž, který dítě zplodil a jeho role není nijak zpochybňována.

V kategorii Téma otcovství se zaměřím na to, jak je otec tematizován, v jakých rolích je zobrazen, zda v roli ploditele (důraz na biologickou stránku otcovství) nebo v roli finančního zabezpečovatele a živitele rodiny (důraz kladen na jistotu a spolehlivost).

Rovné dělení povinností souvisejících s péčí a výchovou dětí je hodnoceno hodnotou proměnné zmíněno či nezmíněno. Zmíněno znamená, že toto téma je v článku zmíněno. Nezmíněno znamená, že téma v článku zmíněno není.

Téma Vztahu vlastního otce a syna je hodnoceno hodnotou proměnné zmíněno či nezmíněno. Zmíněno znamená, že téma v článku je zmíněno. Nezmíněno znamená, že téma v článku není zmíněno. Stejně tak tomu bude u kategorie Vztah nevlastního otce a syna, Vztah vlastního otce a dcery a Vztah nevlastního otce a dcery. Použijí stejných hodnot proměnných.

Dále se zaměřím na hodnocení vztahu vlastního otce a syna, hodnocení vztahu nevlastního otce a syna, hodnocení vztahu vlastního otce a dcery a hodnocení vztahu nevlastního otce a dcery. Hodnocení provedu ve smyslu, zda byl vztah prezentován pozitivně, negativně či ambivalentně. Vztah prezentovaný pozitivně chápu jako kladný vztah mezi vlastním či nevlastním otce a dcerou/dcerami nebo synem/syny. Je to vztah, který je prezentovaný v dobrém světle a nevyvolává negativní emoce. Negativně prezentovaný vztah definuji jako záporný vztah mezi vlastním či nevlastním otcem a dcerou/dcerami nebo synem/syny. Tento vztah vyvolává negativní emoce a není prezentovaný v dobrém světle. Ambivalentně prezentovaný vztah definuji takový vztah, který má současně dvojí platnost či vyjadřuje současně protichůdné emoční postoje.

Kódovací jednotka schopnost vykonávání domácích prací byla hodnocena hodnotou proměnné – zmíněno, nezmíněno. Zmíněno znamená, že toto téma se v článku objevilo. Nezmíněno znamená, že téma se v článku neobjevilo.

Následuje hodnocení této schopnosti a to zda byla tato schopnost prezentována pozitivně, negativně či ambivalentně. Prezentována pozitivně znamená otcovo zvládnutí vykonávání domácích prací. Prezentována negativně znamená otcovo nezvládnutí vykonávání domácích prací. Prezentována ambivalentně znamená to, že článku lze přiřadit jak pozitivní tak negativní hodnocení. Z článku není naprosto jasné, že otec zvládá všechny domácí práce.

Dále se zaměřím na neschopnost zvládnutí péče o dítě/děti a na zvládnutí péče o dítě/děti a to zda byla/bylo zmíněna/zmíněno či nebyla/nebylo. To znamená, zda se tato témata v článku objevila či neobjevila.

Hodnocení zvládání péče o dítě/děti zhodnotím, jak byla tato péče zvládána za pomoci hodnot proměnných - pozitivně, negativně či ambivalentně. Presentováno pozitivně znamená, že otec zvládá péči o dítě/děti. Presentováno negativně znamená, že otec nezvládá péči o dítě/děti. Presentováno ambivalentně znamená, že z článku není naprosto jednoznačně jasné jeho vyznění hodnocení.

Vyhodnocení invenčnosti otce provedu hodnotami proměnných – zmíněna, nezmíněna. To znamená, zda se toto téma v článku objevilo či neobjevilo.

Hodnocení invenčnosti otce bude provedeno za pomoci hodnot proměnných – presentována pozitivně, presentována negativně či presentována ambivalentně. Presentováno pozitivně znamená, že otec je schopen vymýšlet nové věci a jeho nápaditost a roli iniciátora dění. Presentováno negativně znamená, že otec není schopen vymýšlet nové věci, není nápaditý a neobsazuje roli iniciátora dění. Presentováno ambivalentně znamená, že článku lze přiřadit jak pozitivní tak negativní hodnocení. Z článku není možné provést jeho jednoznačné hodnocení.

V závěru této kódovací jednotky se zaměřím na vztah otce s matkou. Použiji hodnot proměnných – dobrý, špatný, ambivalentní a jiný. Hodnota proměnné – dobrý- je definována jako kladný vztah otce a matky. Je to vztah, který je presentovaný v dobrém světle a nevyvolává negativní emoce. Hodnota proměnné – špatný- je definována jako záporný vztah otce a matky. Je to vztah, který je presentovaný ve špatném světle a vyvolává negativní emoce. Hodnota proměnné – ambivalentní- je taková, která vyznívá dvojznačně, má dvojí hodnotu, dvojí platnost naprosto rozdílné nebo protichůdné povahy. Hodnota proměnné-jiný- je taková, která nezapadne svoji charakteristikou do jakékoli jiné hodnoty proměnné.

III.Kódovací jednotka – otec po rozvodu

V této kódovací jednotce se zaměřím na témata související s postavením otce po rozvodu. Konkrétně na placení alimentů, dětí/dítě v péči otce a snahy získat děti/dítě do péče. U proměnné Placení alimentů se zaměřím na hodnotu proměnné – otec platí řádně, otec platí nepravidelně, otec neplatí či nezmíněno. Hodnotu proměnné –otec platí řádně- definuji, jako otcovo řádné placení alimentů. Hodnotu proměnné -otec platí nepravidelně- definuji, jako otcovo nepravidelné placení alimentů. Hodnotu proměnné -otec neplatí- definuji, jako

otcovo neplacení alimentů. Hodnotu proměnné -nezmíněno- chápu, jako neobjevení se tohoto tématu v článku.

U proměnné s názvem Děti/dítě v péči otce použiji hodnot proměnných – otec má děti/dítě svěřené do péče, otec nemá děti/dítě svěřené do péče či nezmíněno. Hodnotu proměnné - otec má děti/dítě svěřené do péče- definuji jako děti/dítě v péči otce po rozvodu. Hodnotu proměnné -otec nemá děti/dítě svěřené do péče- definuji jako děti/dítě, které otec nemá v péči po rozvodu. Hodnotu proměnné –nezmíněno- definuji jako neobjevení se tohoto tématu v článku.

U poslední proměnné v této kódovací jednotce se zaměřím na otcovu snahu získat děti/dítě do péče a to za pomoci hodnot proměnných –otec se snaží získat děti/dítě do péče, otec se nesnaží získat děti/dítě do péče či nezmíněno. Hodnotu proměnné –otec se snaží získat děti/dítě do péče- definuji jako otcovu snahu získat děti/dítě do péče. Hodnotu proměnné – otec se nesnaží získat děti/dítě do péče- definuji jako otcovo nesnažení se získat děti/dítě do péče. Hodnotu proměnné –nezmíněno- definuji jako neobjevení se tohoto tématu v článku.

IV.Kódovací jednotka – odborníci/odbornice na problematiku otcovství

V této kódovací jednotce se zaměřím na druhy odborníků/odbornic zabývajících se problematikou otcovství. Tyto odborníky/odbornice jsem rozčlenila do šesti hodnot proměnných: redaktor/redaktorka, právník/právníčka, psycholog/psycholožka, spisovatel/spisovatelka, pracovník/pracovnice pedagogicko/psychologické poradny a lékař/lékařka.

6.3. Přepis rozhovoru s PhDr. Marií Formáčkovou

(jde o doslovný přepis, následuje souhlas autorky s využitím rozhovoru)

Mám za úkol provést analýzu článků, které jsem vybrala a v souvislosti s tím také provést charakteristiku Vlasty jako časopisu. Mám různé rubriky, na které jsem narazila, potřebovala bych zjistit, od kdy se objevují, jaký byl jejich přínos, komu byly určeny, čemu tyto rubriky sloužily, vývoj v rubrikách, jaké záležitosti se v nich řešily, jaký byl jejich vývoj. A potom také informace o těch autorech, např. Dr. Vašák nebo Dr. Sekera zjistit, co to bylo za odborníky, poradci nebo psychologové nebo, kdo to byl.

Jo, tak to víte o těch 80. letech, že šéfredaktorkou byla Libuše Sekerová, ano, Dr. Sekera to byl její manžel, ona tam byla v té Vlastě od roku 1978 vlastně až do roku 1989, pak byla krátce šéfredaktorkou Alena Šloufová a pak po ní v roce 1989 až do roku 1997 jsem byla já. Ale v těch 80. letech byla Libuše Sekerová. Vlasta tenkrát patřila Československému svazu žen, ale není to tak, situace byla trochu jiná, existoval Československý svaz žen a ten měl Český svaz žen a Slovenský svaz žen. A každý z těchto ústředních výborů měl svoje vydavatelství, které financovaly jeho činnost. Je Český svaz žen a ten měl Vlastu, to byl největší časopis vůbec v republice. 840 000 náklad byl to tedy časopis podpultový, nedostatkový, opravdu se na něj stála fronta. Jako pravdou je, že nebyl takový výběr, ale tehdy nebyly časopisy, že by si všichni koupily, třeba ta „Vlasta“ se tiskla v tiskárně Svoboda a nemohla proto zvyšovat náklady, protože rotačka, která byla v tiskárně Svoboda na Smíchově měla kapacitu 1 000 000 výtisků týdně a tam se tisk spolu s Vlastou i „Svět socialismu“ ten patřil Svazu česko-sovětskému přátelství a to byl časopis, který měl 160 000 náklad a ten zůstával ležet, jo, ono se docela často říká, že časopisy všechny se prostě vyprodaly, to není pravda, některé byly ležáky, bez problémů se prodávala „Vlasta“, „Mladý svět“, ten se prodával ještě líp než ta „Vlasta“, byl totálně nedostatkový, to se platilo i 10 Kč, tak že ten měl náklad okolo 500 000 a pak ještě „Květy“ byly celkem žádané, ale jinak ostatní časopisy, ty opravdu zůstávaly ležet. No a právě ten Český svaz žen měl „Vlastu“, „Praktickou ženu“, „Praktická žena“ měla náklad okolo 300 000 výtisků, měl „Žena a móda“ okolo 200 000 výtisků a měl takový svůj interní časopis „Zpravodaj českého svazu žen“, který vydával pro svoji vlastní potřebu, ten se neprodával, ale vydával se také v tomhle nakladatelství. To nakladatelství bylo vysoce ziskové, takže Český svaz

žen byl absolutně bez dotací, neměl vůbec žádné státní dotace, ten si vydělal na svůj provoz. Touto svojí činností a dokázal ještě za tyhle ty peníze spravovat Kounicův palác v Panské ulici, který mu patřil. Celý ho zrekonstruoval. Dnes se o něho nikdo nestará, celý je rozkradený ten inventář. Byl nádherný ten palác, byl výstavní. Na tohle to všechno vydělávaly časopisy, pak byly tak zvané neperiodické publikace. A to byly publikace právě, které vydávali právě ti lidé jako je pan Vašák, Dr. Marhounová, to byly různé publikace o soužití generací v rodině, o výchově dětí, vztahy na pracovišti, prostě takové ty sociální věci a pak hodně tam vycházely takové ty věci kulinářský. Těchto časopisů vycházelo velké množství a pak různé rukodělné jako „Šijeme, pleteme“ atd. Takže to byly publikace neperiodické, které také mívaly okolo 300 000, 400 000 výtisků, opravdu vypadaly dobře a kromě toho „Vlasta“ a „Praktická žena“ měla taky svoje ročenky, tehdy stály 10 Kč. Vycházely ve velkém nákladu a taky byly hodně prodávané. Ale opravdu, co tenhle podnik vydal, mělo velký úspěch. Tehdy předsedkyní Československého svazu žen byla paní Marie Kabrhélová, ta zároveň byla členkou ústředního výboru KSČ, což byla hrozná výhoda, protože vlastně tím pádem měl ten Český svaz žen určitou samostatnost. To tak nikdo nevnímal, my jsme tam prožívali celkem takovou svobodu slova, což se zdá k nevíře, protože to byla doba, doba té normalizace, ale my jsme si tam žili celkem velmi dobře. My jsme tedy i díky té Kabrhélové jezdili i po světě, ona byla preaktivní, zabývala se takovými iniciativami mírovými na Západě, fakt jsme jezdili v té době, ta Anglie, tam jsme jezdili nejvíc, měli jsme tam zlaté celkem zlaté doby, tak jako pokud jde o tu novinářskou práci, celkem jsme si tam mohli dělat, co nás těšilo, v tom jsme měli ještě další takovou docela výhodu, protože naše šéfredaktorka měla manžela a ten byl vedoucí sekretariátu Gustava Husáka, Dr. Jarmil Sekera, on byl docela dobře postavený, tím pádem některé věci se podařily prosazovat, dneska to vypadá srandovně, tehdy třeba byly drahý punčocháče a tato naše šéfredaktorka řekla manželovi doma ať řekne Husákovi, ať zlevní punčocháče a oni je fakt zlevnily. Takže zase to byly takový komický věci, ale celkem je vidět, že Vlasta měla svoji váhu. To určitě. Ten slovenský svaz žen měl v podstatě analogickou strukturu. To co byla „Vlasta“ on měl „Slovenku“, to co byla „Žena a móda“, on měl „Módu“, to co byla „Praktická žena“, on měl „Dorku“ a to co byl „Zpravodaj českého svazu žen“, to byla Funkcionárka. Tak pokud jde o takovéhle téma, co Vás zajímá, tak jsme tedy byly úplně jediní, kteří se tímhle tím zabývali, protože, protože to byla taková doba, všechny ženy pracovaly a tak se prosazovala taková osvěta, aby také muži se zabývali domácností, my jsme třeba hledali muže, kteří jsou třeba jakoby na mateřské

dovolené, Radek John byl z prvních mužů, to je zrovna Vaše období, to bylo v těch 80. letech. On musel mít výjimku, to se ještě nejmenovalo jako rodičovská dovolená, tehdy nebylo tak obvyklé, Vlasta tehdy začala točit detektivky s Dušanem Kleinem „Příběhy pátera Noxe“, Radek byl na mateřské dovolené, to bylo naše velmi oblíbené téma. Zabývali jsme se těmito rubrikami, ale my jsme dělali i osvětu, brali jsme s sebou všechny tyto doktory, které tam máte i uvedené, kteří jako právě jsme jezdili po těch svazech žen a tam jsme to těm ženským i říkaly, ať ty muže zapojují, ať po nich chtějí, aby se starali o děti, vyčíslovali jsme ženskou práci, kolik stojí ta ženská práce, aby si to ty muži uvědomovali, jo, tak jsme to dávali, byli takový letáčky, my jsme měli takový tým to byla paní doktorka Marhounová, bohužel zemřela, ona měla rakovinu, ale nebyla tak stará, zemřela tak v padesáti letech a Brtníková, ano, to byla lékařka, která byla dětská lékařka rodinná, která se tímhle tím zabývala z hlediska zdravotního, kdy jako říkala, že ti muži mají nezastupitelnou roli při výchově dětí, ona měla takovou teorii, že když žena kojí má se plně věnovat dítěti, muž má plně zabezpečit rodinu, ale žena se mohla plně věnovat dítěti, pak když dítě odstaví od prsu nastupuje aktivní otec, dělí se se ženou rovným dílem, tak o tomhle jsme dělaly besedy s doktorkou Marhounovou a dělali jsme jednou dokonce i takovou soutěž „Kdo je nejlepší tatínek“ po okresech, ženy nominovaly svého tatínka, která si myslela, že má nejlepšího tatínka a dělali jsme takovou soutěž, estrádu jsme dělali o nejlepšího tatínka, to si tedy nepamatuji, kdo to tehdy vyhrál, to byla taková akce celkem velká, tam se vůbec dělalo hodně takovýchle všelijakých akcí, ano, stále jsme někam vyjížděli, dělali jsme pořad taky nějaký, taky s vojáky, pořad televizní nějaký, právě ta Brtníková vystupovala za „Vlastu“, potom ještě já si právě pamatuji v těch letech na Marii Krausovou, tak ta tehdy dělala a to mělo docela veliký ohlas Olga Somerová tehdy natočila dokument „S Tebou táto“ to bylo o těch otcích, kteří sami vychovávají děti, Marie o tom tehdy napsala a to mělo tehdy velikou odezvu a objevovalo se to tehdy v dopisech, ohlasy lidí na tenhle dokument, že jsme chválili tatínky, co se dovedou sami postarat o to dítě, měli jsme právě na toto téma i spolupráci s ruskou agenturou, která se jmenovala tehdy „Sputnik“, Vlasta se ptá Táňa odpovídá, to bylo strašné tedy, já to překládala tak proto si to pamatuji, to byla agentura, tisková, taková mezinárodní, Sputnik to byla agentura do zahraničí, tato agentura nám zpracovávala články protože ty Rusky tehdy cestovaly do rozvojových zemí, do jižní Ameriky a tak dále a nám psaly hodně o tom, jak to vypadá s těmi tatínky v rozdílných zemích, jo, jako srovnávací všelijaké články právě o tom, jak ti otcové se podílejí, nám pořád psali o těch severských zemích o Švédsku, kde tam to bylo

naprosto rovnoprávné, tam ti chlapy mohli chodit na mateřské dovolené a takové, to si pamatuji Švédsko náš vzor, jsme hodně psali o tomto a v tom Rusku to si nepamatuji, tam bylo také něco takového, nějaké hnutí otců o tom jsme také psali, že se tímto hodně zabývali. Měli jsme spřátelené časopisy jinde, to se tehdy hodně pěstovalo tyto kontakty, jak byly ty spřátelené města, někdo byl také v Rumunsku, psala o otcích, jak jsou v tom Československu otcové zaostali, Rumunsko nazvalo české otce, že jsou strašně zaostali. Soužití generací o tom hodně psala paní doktorka Šiklová, její jméno tam nenajdete, ona psala buď jenom pod značkou anebo jako Jiřina Heroldová, ve „Vlastě“ publikovala celá léta, ta její rubrika se jmenovala „Rodinné křížovatky“, pak už jenom „Křížovatky“, ona dokonce, když byla jednou zavřená, tak jsem jednou byla na Pankráci pro příspěvek. Já tedy jenom k té otcovské roli. Vzpomínám si v té kulturní rubrice, tak v podstatě, tak kulturní rubrika byla tedy jako boční záležitost, boční linie z nich samozřejmě byla nejviditelnější ta móda, tam samozřejmě také byli módní návrháři, protože těch mladých módních návrhářů byla strašná spousta Ďapůch, Jaroš bylo hodně jmen těchto lidí, kteří se velmi profilovali v 80. letech okolo Klubu mladých, ale co já si pamatuji vždycky jsem musela dělat nějakou synopsi, nějaké seriály a tam se vždycky dbalo na to, když se píše o nějaké ženě umělkyni, aby měla spořádanou rodinu, aby byla spořádanou matkou. Aby to byla opravdu rodina, jako, takže to, na to se dbalo. Když jsem chodila do divadelního zákulisí, když to byla herečka, měla mít v podstatě velmi spořádaný rodinný život jinak měla smůlu. Nebo potom hrála ve filmu, který konvenoval. V podstatě měla mít v pořádku rodinu. A musím říct, že zprávy, informace z tohohle byly velmi čiperné, tam se vědělo opravdu všechno. Kdo s kým, kdo je politicky neúnosný, to se hodně hlídalo, ale vadilo, když měl někdo neuspořádané rodinné poměry, to se vracím tadyhle k tomu, to se o něm nepsalo, to jsme reportáž o něm neudělali, my jsme museli zohledňovat rodinné poměry, aby byly spořádané, téma svobodných matek jsme braly zvlášť, o svobodných matkách jsme také hodně psali, právě o jejich sociálním zabezpečení, jo, u umělců musela být spořádaná rodina, mohla být geniální zpěvačka, ale musela mít ještě spořádanou, pak si ještě pamatuji z té kulturní oblasti na v uvozovkách skandál s Hankou Zagorovou, já jsem pak později napsala monografii a ona si velmi dobře pamatovala na skandál kolem Vlasty, protože ona tehdy s panem Harapesem jakoby se pokoušeli adoptovat nějaké dítě a bylo to tam velmi podivné, ona tehdy do té monografie neřekla, jak to bylo, nicméně podle mě ještě nebyla připravená, prostě měla strašně moc zájezdů, nebyla připravená, aby se vdala, aby skutečně adoptovala to dítě, to dítě měla už zapůjčené na zkoušku, to znamená už to

bylo vyselektované, ona ho vrátila a byl z toho takový velký skandál, o kterém se strašně dlouho mluvilo a vím, že tehdy někdo externě napsal o Hance reportáž, kde ji strašně strhal, že vlastně to dítě vrátila, nepřihlédl k té druhé straně. No já si to pamatuji, já jsem dokonce mluvila s tou ženskou, co pak to dítě získala, ono to bylo jinak trochu, ona to dítě si vzala, ale protože měla zájezd někde v cizině, tak si najala studentku, která jí to dítě hlídala, a za těch půl roku to dítě strašně přilnulo k té holce a ona si ho pak nechala. Ty děti pak hrozně přilnou a to dítě se nechtělo od ní ani hnout. Vlasta se naprosto postavila na stranu toho dítěte, bez ohledu, že by třeba víc ohledávala tu kauzu. Ono tehdy byla docela nouze o všechno možné, jako nebyly jesle, tehdy byl takový velký boom, rodilo se hodně dětí, tehdy nebyly jesle, to dneska už neexistuje, ale mohlo by se to zase obnovit, protože hodně chybí a to fakt vymyslela Vlasta, protože ta příšerná šéfredaktorka, která nás neměla ráda, ale ona to fakt vymyslela, to znamená, že jedna matka na mateřské dovolené, která měla dobré podmínky ta zůstala doma a starala se o další děti, starala se o další čtyři děti a ty čtyři mámy šly pracovat. A to fakt tehdy jsme vymysleli, jako, to opravdu vymyslela Sekerová a to se začalo organizovat a psalo se o těch mini jeslích, to se jmenovala rubrika, kde se psalo o těchto rodinných tématech, jedno téma bylo mini jesle a druhé bylo dětské bazary. Ano. V podstatě ty dnešní second handy, to dříve fungovalo ve velkém, v dialogu tam se řešilo také toto, to všechno organizovaly zase Svazy žen, že ty lidi, opravdu, to byla ta generace Husákových dětí, že, to byl ten konec 70. let a začátek 80. let a to opravdu byl velký nedostatek dětského oblečení a to zásobování opravdu nebylo jako teď tady, to si nedovedete představit, to byl jeden obchodní dům s dětským oblečením v Praze a když přišly punčocháče a nebo bavlněný trička, tak tam byla fronta přes celý Václavák, jo. To si asi těžko dovedete představit, ale to tehdy tak bylo. A tedy my, tedy ta Vlasta, začala organizovat tyto bazary, burzy dětského odívání, to se tak strašně rozrostlo, lyže, brusle sáně, tehdy fungovalo v každé vesnici. To se dělalo toto o víkendech. Potom boomu, po tom roce osmdesát nebyly ty malé děti a třeba Věra Hrubá velmi dobře vzala tu situaci, to byla vedoucí módní rubriky, velká taková renesanční osobnost, velmi vzdělaná kultivovaná žena, krásná, opravdu krasavice, velmi vtipná, ona vlastně přes tenhle nedostatek dětského oblečení dostala do Vlasty ty mladé návrhářky, které by tam jinak vůbec nedostala, ona tam dostala ty začínající jména jako Flejšarová, Folová, Radka Kupková prostě dostala tam všechny, protože ony šily napřed na sebe, tak že ona vzala střih na těhotenské kalhoty, takže všichni nosily těhotenské kalhoty Flejšarová, pak nosily ty vaky na děti, jsme šili podle těchto módních návrháček, ale ona dostala situaci jinam, že vlastně

se velice složitě potýkala s tím, jak tu rubriku zaplnit nějakou kultivovanou módou, protože žádná nebyla, ale ona tam vlastně udělala seriál o těch mladých návrhářkách, které jí záviděli i v Mladém světě, samozřejmě, jak šít ze zbytků, ušijte si večerní šaty ze dvou žínek, tak to byla její okřídlená věta, kterou si pamatuji, to bylo, jako, co nejlevněji udělat z něčeho, vzít si hadry někde a prostě voentlovat to, všechno to bylo ze zbytku a udělalo se z toho něco, jako se dělalo v Americe patchwork, jako něco nehodnotného půl klubička, příze a z toho se tedy jako něco udělá. A strašně ta Vlasta pomáhala lidem, jo, jako tato Sekerová měla svůj slogan, přišel dopis, přišel člověk, jo, tam skutečně chodily pytle dopisů, my jsme měli obrovský dopisový oddělení, to bylo ve dvou místnostech, my jsme nedělali nic jiného než jsme šrotovali a psali jsme, tam byli lidé různého zaměření, tam byla ta paní Soukupová, ta se zabývala těmi záležitostmi toho výživného a dalších, my jsme těm lidem skutečně hodně pomáhali, my jsme suplovali ty právní poradny, právě tyhle osobnosti, které jsme tam měly toho Čestmíra Vašáka, tu Brtníkovou, Marhounovou, Zdeňku Hajnou, která dělala ty sociální věci. Opravdu tyto lidi s námi spolupracovali, ti přední odborníci a Matějček, Dunovský, zabýval se právě hodně těmi defektními dětmi a opravdu my jsme každému jeho problém vyřešili, když neplatil chlap výživné, tak jsme se starali o výživné, hledali jsme otce na útěku, našli jsme ho, dělali jsme tam veliké věci. Vlasta měla samozřejmě i velké společenské echo, teď nemyslím ve spojení se Svazem žen, ale tím ohromným miliónovým nákladem, to když se řeklo, tak všichni upadli, všichni to udělali, 3860000 byla čtenost, tolik lidí to četlo, to každý znal tu Vlastu. PhDr. Jana Marhounová pracovala v pedagogicko-psychologické poradně byla autorkou mnoha knih právě o rodině a ta právě nám dělala ty besedy, jezdila na ty besedy, a jednak právě se hodně zabývala otcem v rodině. To bylo skutečně, to bylo její téma. „Náš občasník“ to jsem dělala já, to bylo, ale pro mladý, to bylo v rámci rubriky „Místo pro mě“ a to byla dvoustrana pro mladé a to byla právě rubrika pro lidi do třiceti let, jedna rubrika tam byla pro děti a pak tam byla právě takhle rubrika pro mladší generaci, kterou jsem dělala a to bylo na různá témata, já jsem se tam hodně zabývala třeba seznámením jako seznámení na inzerát to bylo o různých tématech, jak si vybrat partnera nebo partnerku, podle čeho se pozná dobrý partner a podle čeho se pozná špatný partner, takže jsem se zabývala tímhle tím a já jsem spolupracovala taky s nějakým doktorem a ten byl pod Nuselským mostem v té pedagogicko-psychologické poradně, jak on se jmenoval, takový byl charismatický, umřel Fanta, Dr. Fanta s tím jsem hodně spolupracovala, ten vydával i příběhy z té své poradny, jak on se jmenoval křestním jménem to už si tedy, byl docela

mladý, když byly takové ty příběhy, tak jsem měla příběhy právě z té jeho poradny. „Právní pomoc Vlasty“ tak to byla celá řada právníků, kteří s námi spolupracovali na různá témata, rodinné téma dělal, ale to najdete, to najdete. No „Křižovatky“, to byla paní doktorka Šiklová pod jménem Heroldová, která se tímhle tím zabývala, to byly vyloženy jen rodinné vztahy, to o ničem jiném nebylo a ta měla celou tuhle rubriku na starosti, „V Partnerských vztazích“ to snad ani nebyla rubrika, to byl tedy článek, který si jako nepamatuji, „Život píše romány“ to byla nejoblíbenější, to byla velmi oblíbená, to byly dopisy čtenářů na dané téma, se vždycky vyhlásilo téma a to je opravdu třeba, že o smrti partnera, o odchodu partnera a takovýmhle způsobem a to byla nejoblíbenější rubrika, u této rubriky jsme se střídali, nejdříve to měla na starosti Křečková, ta umřela Křečková a pak jsme se střídaly. A podle toho to také vypadalo, já jsem měla třeba „Život píše romány“, tak jsem to měla na téma mladých rodin. Když to měl zase někdo jiný, tak to měl na téma, když odejde dítě z rodiny, vždycky jsme to měli tématické, na Vánoce to bylo o Vánocích, v květnu to bylo o lásce, v létě to bylo o tom, co se může stát při dovolené, totálně nejoblíbenější, úplně nejoblíbenější rubrika, když se dělaly průzkumy, tak to byla absolutně nejoblíbenější rubrika, to ty lidi prostě úplně hltali a spolupracovali jsme a z téhle naší rubriky čerpal televizní seriál Bakaláři, k nám chodila taková ta paní Pospíšilová nebo jak se jmenovala a rovnou ty nejlepší dopisy jsem jí dávala a z toho opravdu vycházely ty televizní Bakaláři, protože ti lidé fakt psali, dopisovatelé byli dobří, tam psali dobří lidi, protože to bylo z celé republiky. „Dialog“, tak jo, to bylo, jak jsem říkala, jak jsme tam měli ty mini jesle, ty bazary, atd., vždycky to bylo vyhlášené téma, čekalo se, co ty lidi o tom napíšou a pak se o tom psalo. „Černá a bílá kniha rodiny“ to tedy nevím, to mi nic neříká, nebyl tehdy ten „rok rodiny“? Jo, jo to bylo v rámci „mezinárodního roku rodiny“. To muselo být všechno jako rodinný, tak že i zpěvy sborové, v té době jsme měli všechno na téma rodiny. Tak Dr. Čestmír Vašák, ano, to byl velmi oblíbený autor, ten tam psal léta letoucí, on dělal také v poradně pro děti. Tak Dr. Sekera, no to byl ten manžel té naší šéfredaktorky, Jarmil to byl také spisovatel, byl vedoucí sekretariátu Gustava Husáka, jako prezidenta republiky psal, psal aforismy, nepsal to pod svým jménem, pod jakým to psal, ale to už si opravdu nepamatuji, Mirjana Nimrichtrová to byla naše kolegyně, dneska je na volné noze, ta by se dala dohledat, byla hodně vázaná na rodinné téma, manžel jí zemřel, měl nádor na mozku, má těžký život hrozně. Tak Olga Mariničevová to byla ta z toho Sputníku byla redaktorka, která měla na starosti právě tyhle rodinné věci, JUDr. Tittková, to mi nic neříká, to byla taková právní

kancelář, to bylo několik právníků z ústřední rady odborů, kteří s námi spolupracovali, Marie Krausová, to byla naše kolegyně, na pomezí kultury dělala a reportáže psala dobrý, řečeno s velkým důrazem Dr. Tomáš Novák, to byl on, co nám dělal hlavně tu poradnu, to byl náš ústřední spolupracovník a s ním jsme jezdili na ty besedy, ten dělal právě tuto právní poradnu pro ty rodiny pro ty příspěvky atd.atd., Sergej Ivanov to byl taky nějaký asi z toho Sputniku, ti Rusové byli většinou z toho Sputniku, Dr.Marhounová ta tedy zemřela, to byla velká spolupracovnice, spolupracovala třicet let s Vlastou, to byla ústřední odbornice, která se zabývala vyloženě jenom tou rodinou a Radka Páleníková to byla ta kolegyně, která dělala rubriku pro děti, jo, a dneska dělá takový ten portál, nějaké „Domino“ nebo jak se to jmenuje, dětský portál.

Věděla byste, od kdy se tyto rubriky vyskytovaly?

To se dá, když jsem tam přišla, tak ani jedna z nich nebyla. Já jsem přišla v roce 1978 a to také nastupovala Sekerová, tohle jsou všechno rubriky té Sekerové, tehdy tam byla šéfredaktorka Vlasta Košnarová, čtení na pokračování, povídka, rozhovory, to tam vždycky bylo, ale nebyly tam tyhle rubriky třeba o rodině, protože ona neměla děti, takže ona se tímhle vůbec nezabývala. Ale Sekerová měla dvě dcery, jedno dítě jí zemřelo, měla opravdu sociální citění. Když jsem nastoupila, tak jsem byla v takové plodící době. Byla tedy strašně tvrdá, ale když se dozvěděla, že čekám dítě řekla mi, že vytvoří takové podmínky, abych se mohla vrátit, že tam budu jen dva dny v týdnu. Vlasty opravdu vytvořila podmínky, my jsme opravdu mohli dělat doma, nám to vozili domů tu práci, všechno to bylo na psacích strojích, dávali jsme kopie přes kopírák, nebyly žádný počítače, internet, nic, moje dcera třeba má obrázek, který jsem si schovala, že prostě sedí pod stolem a maminka pracuje, že jo, z redakce stroje, musela jsem si stihnout svoji rubriku a hotovo. Když jsem byla na mateřský, tak jsem dělala právě, tedy já jsem nebyla na mateřský, měla jsem ty malé děti, tak jsem dělala ty „Dialogy“ a to „Život píše romány“ doma. To jsem dělala tři roky. To jsem dělala jenom tyhle rubriky a dělala jsem je doma. Takže fakt jsme měli podmínky úžasné. Ta Sekerová se taky hodně snažila těm matkám vytvářet podmínky. Ona nějak cítila, že tohle téma není špatně v té společnosti. Já si myslím, že ta Vlasta jeden jediný ubohý časopis, za dvě koruny, v tomhle tom dělala neuvěřitelnou věc. Myslím, že dodávala, protože to četla celá rodina, nebyl to jen dámský časopis, byli tam i ti chlapové, udělala spoustu osvětové práce, zvedla sebevědomí lidí, oni byli všichni takový uťáplí, my jsme učili, jak to prorazit takový ten krunýř, co nad námi

padal. Hlavně opravdu se strašně věcí dělo, jo, bazarů bylo stovky, fungovaly pravidelně, kde se ti lidé scházeli. Po těchto sociálních tématech byla také hodně čtená rubrika Věry Hrubé. V každém čísle měla buď návod na pletení nebo nějaký rozkres střihu, to tam také uvidíte, právě velmi praktické a to bylo velmi, nebylo zase nic kromě Burdy a to bylo omezené. Také zlepšovala, aby ty děti lépe vypadaly, protože to bylo zoufalé. Tehdy nebylo nic. I když ta Vlasta měla hrozný papír, ale vnášela takovou tu noblesu do života. V té době tam pracovalo hodně poměrně dobrých osobností. To byla ta Věra Hrubá, to musím říct, že ji všichni obdivovali. Kromě té Věry Hrubé tam byla taková nenápadná osobnost Věry Kopřivové, což byl opravdu výborný redaktor, ti redaktoři tam byli na tehdejší dobu jako Milena Mayerová, která napsala vlastně vůbec první z knížek o etiketě, to byla opravdu žena, která byla vzorová. Tam byli redaktoři, kteří drželi ty rubriky a snažili se tam dávat, alespoň v tom půdorysu, co jsme měli, docela dobré věci a myslím si, že ta druhá polovina osmdesátých let byla taková opravdu svižná. Šéfredaktorka Sekerová, i když jsme ji nijak nemilovali, tak měla úžasný talent dělat, dělat fakt noviny. Opravdu talentovaná. Dokázala rubriky obsadit velmi zkušenými a chytrými lidmi. Já si myslím, že tam byla velká škoda, že to vedení vydavatelství po tom roce osmdesát devět bylo takové kožené. To bylo vydavatelství Mona, které vzniklo v roce 1968. A vzniklo právě tehdy, když vznikl Český svaz žen a vytvořil si svoje nakladatelství Mona a je to spojení dvou slov – Moderní žena. A třeba ta Vlasta, teď jsem právě četla někde v historii Vlasty, že Vlasta vznikla podle Vlasty ze Starých pověstí českých a to není pravda, ta vznikla podle slova vlast. A to tehdy po válce v roce 1946 začal ten časopis připravovat, tehdy byla šéfkou ženské organizace Milada Horáková, tak ta to začala připravovat, tehdy se vymyslelo to slovo vlast, tehdy byly ty vlastenecké tendence velmi silné. Existuje jedna pamětnice, ta se jmenuje Libuše Tomšů a ta byla u toho, když se Vlasta zakládala, to byla asistentka Milady Horákové, Milada Horáková jí pak dala do Vlasty jako svoji zástupkyni. Já, když jsem z té Vlasty odcházela v roce 1996, tak měla 500 000 náklad. Teď má Vlasta 70 000 náklad. Tam se stala chyba v tom, že ono to má dnes zahraničního majitele, dneska to má Sanoma, finská skupina vydavatelská a oni se z toho snaží udělat takový jakoby luxusní časopis, který dává jako takovou zdravou módu, ale ono to slovo Vlasta je strašně obyčejné, tam prostě nemůže být tenhle ten luxus. My jsme organizovali i automobilovou rallye jako Vlasta v Jizerských horách. To byl vždycky nějaký kemp, to bylo strašně populární. Účastnilo se strašně týmů rodinných. Většinou jezdili muži se ženami. Byl tam vždycky jen závod žen v rámci té rallye, takže opravdu hodně těchto akcí rodinných se

dělalo. Jarmila Křečková říkala, že každý život je román, každý i ten nejobyčejnější život, že je prostě román. Ty nejlepší romány vždycky napíše sám život. To byla autorka rubriky „Život píše romány“. A tehdy, když ta rubrika vznikla, tak Vlasta vyzvala své čtenářky, ať píšou své životní osudy. Ono potom, protože se to fakt dost opakovalo, tak se to tematicky řadilo. Tak to bylo jednou o lásce, jednou o rozvodu, jednou o nevěře, vždycky to bylo na nějaké téma. Buď bylo téma vyhlášené, nebo se to pak roztřídilo v těch dopisech. Ty témata se hlavně vyhlášovaly u Dialogu a u toho Život píše romány jen tu a tam. Když jsme někdy chtěli o něčem mít ty příběhy a zrovna se nám to hodilo v tom Dialogu. Jinak se to bralo, ty lidi fakt velmi ochotně psali. Dialog byl dialog mezi čtenáři, vždycky to bylo pro a proti. Třeba téma inzeráty, co si kdo o tom myslí, to jsem třeba dělala já, jedna část lidí byla jako, že to je dobrá forma seznamování, druhá část lidí, jako, že to je blbá forma seznamování. Vždycky to bylo jako názor pro a názor proti. Ono to vždycky něčím vzniklo, jako konkrétně my jsme třeba našli inzerát v Mladém světě, tam se někdo chtěl seznámit, nějaká jako dívka hledala muže dobře situovaného, aby měl auto a barák, tak jsme tam otiskli tento inzerát a k tomu jsme napsali, co si jako myslíte o tomto způsobu seznamování. Připadá Vám to jako morální, je to správné, začínalo to tím inzerátem, a pak přišly odpovědi, to bylo k nevíře kolik přišlo dopisů, to byly pytle. Lidi rádi viděli své jméno v novinách, to myslím, že funguje i dneska. Příspěvky byly honorované. Takže to taky bylo docela příjemné pro ty lidi. Nebylo to moc, já si pamatuju, že to bylo snad 30 korun za to, ale tehdy byl plat třeba šestnáct, nějaká osoba, která měla třeba pět ohlasů dostala sto padesát korun a to třeba byl nájem. Tenkrát to byla jiná relace. Tím, že rubrika Život píše romány existovala, tak lidé psali sami, zcela spontánně. Např. když bylo výročí války, tak jsme psali, co ti lidé zažili během války, tehdy byli ještě pamětníci první války světové, že ano, jaké měli svatby o svatbách jsme psali hodně. Prostě takovéto vzpomínky. Trapasy jsme měli taky, to bylo vyhlášené téma, to jsme dávali třeba, když jsme dělali aprílové číslo nebo silvestrovské, tak jsme dělali takovéto, takovéto věci. To vím, že tehdy televize hodně čerpala z těchto témat na ty trapasy, ty Bakaláři z toho čerpali. S nimi jsme měli opravdu velkou spolupráci. Redaktorka si přímo z televize k nám chodila a my jí vybírali ty nejlepší, i když do televize to chodilo taky, ale ona to chtěla mít od nás. Tu Vlastu vydávala vždycky ženská organizace. Ženu a módu vydával Svaz bytové kultury a měl speciál, který právě Dorka a Praktická žena, kde bylo pletení. První šéfredaktorku dělala Nina Bonhardová dělala první šéfredaktorku. Nina Bonhardová byla v té době velmi slavná spisovatelka, která byla první šéfredaktorkou. To byla opravdu velmi slavná

spisovatelka. Nejdříve to byla Rada československých žen, pak Výbor československých žen, pak to byl Svaz československých žen a pak to byl Československý svaz žen a ten měl Český svaz žen a Slovenský svaz žen. Slovenka je na tom podstatně líp než Vlasta. Tam je to úplně jinak. Ta nemá vůbec zahraniční účast. Tady u nás by se bývalo krásně užívalo to nakladatelství, ale tady u nás to bylo spíš tak, že nás prodal ten Svaz žen. Nejdříve se to prodalo VNÚ Holanďanům se to prodalo hned nějak v devadesátých letech a ty to pak prodali těm Finům. Opravdu nás prodal ten Svaz žen. Na Slovensku se to nakladatelství jmenovalo, co byla Mona u nás, tak to byla Živena. Ta Živena existuje snad pořád. Oni to pořád vydávají sami a celkem fungují dobře. Pravda je, že u nás Svaz žen také funguje pořád. Docela má dobrou členskou základnu. A oni pořád žijí z těch peněz, co tenkrát utržili. Oni to prodali okolo 90 000 000. Český svaz žen stále sídlí v Kounicově paláci vchod je z Nekázanky.